

ความเจริญไม่ทำให้โลกมีสันติภาพ

ธรรมานุภาพ

ธรรมานุกรมภาพ

พุทธศาสนิกกุ

ได้รับความเมตตาจากธรรมทานมูลนิธิ

ให้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมออกเผยแพร่

เพื่อประกาศพระสัจธรรมและรักษาต้นฉบับเดิมของธรรมทานมูลนิธิ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ได้จัดพิมพ์ในสมัยที่หลวงพ่อกุพุทธศาสนิกกุยังมีชีวิตอยู่

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณธรรมทานมูลนิธิ ผู้จัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

คำนำในการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม

ธรรมานุภาพ

ธรรมสักการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พระพุทธศักราช ๒๕๔๙

หนังสือชุด 'ลอยปทุม' ชุดนี้ ธรรมทานมูลนิธิ โดย คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิฯ ได้เมตตามอบให้ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชน หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ทาง สอนโมกขพลาราม ได้จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการแด่สาธุชน ที่มาเยี่ยมชมสวนโมกข์ ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) มีชีวิตอยู่ และในปัจจุบัน มีผู้สนใจสอบถามมาทางธรรมทานมูลนิธิเป็นจำนวนมาก ด้วยปรารถนามิใช่เป็นสมบัติส่วนตัว เพื่อศึกษาปฏิบัติและเก็บไว้เป็นหนังสือประจำตน หรือมอบเป็นที่ระลึกในงานพิธีต่างๆ อันเป็นการช่วยเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี

เพื่อเป็นการบูชาพระคุณ แห่งพระเดชพระคุณท่าน เจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ) ผู้ก่อตั้งสวนโมกขพลาราม ธรรมทานมูลนิธิจึงได้มอบหมายให้ธรรมสภาดำเนินการจัดพิมพ์เผยแพร่ เพื่อเป็นธรรมสักการะและ

แสดงกตเวทิตา ถวายแด่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) เนื่องในมงคลกาล
๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๕๔

หนังสือชุดนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์จากต้นฉบับเดิม
ของธรรมทานมูลนิธิ เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับเดิมไว้ อันเป็นการรักษา
พระธรรมคำสอนมิให้คลาดเคลื่อน โดยได้รับการตรวจสอบ และ
ตรวจทานจากธรรมทานมูลนิธิแล้ว ในกาลสมัยที่ท่านเจ้าคุณ
พุทธทาสภิกขุยังมีชีวิตอยู่ และเป็นไปตามความประสงค์ของท่าน
เจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ

ท่านสาธุชนที่ได้อ่านและศึกษาหนังสือชุดลอยปทุม
ชุดนี้ ถือว่าได้อ่านและศึกษาพร้อมทั้งปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง
ตามคำสั่งสอนของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ซึ่งธรรมสภา
มีความภูมิใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ทางธรรมทานมูลนิธิได้
มอบความไว้วางใจให้เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุมนี้ อนึ่ง
ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ธรรมสภาได้จัดพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือ
ปกแข็งและเย็บเชือกอย่างดี เพื่อความคงทนแข็งแรง ให้มีอายุ
ยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อในกาลต่อไปภายภาคหน้า ไม่มีผู้ใด
จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีเช่นนี้ออกเผยแพร่ สาธุชนรุ่นหลังจาก
นี้ จักได้มีหนังสือธรรมะที่ดีไว้เป็นประทีปส่องทางชีวิตและดำเนิน
ชีวิตให้ถึงพระนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของมนุษยชาติ

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ จัดพิมพ์เป็นชุด และจักได้ทยอยพิมพ์ออกตามลำดับแห่งเนื้อเรื่อง จนครบทั้งชุดแห่งหนังสือชุดลอยปทุมของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านสาธุชนจักอ่านและศึกษาเล่มใดเล่มหนึ่งก่อนก็ได้ เพราะแต่ละเล่มได้สาธยายธรรมไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์บริบูรณ์อยู่ในตัวเองแล้ว แต่ถ้าท่านต้องการสะสมหรือมีไว้เป็นมรดกของท่านและครอบครัว ขอได้โปรดติดตามต่อไป โดยสอบถามได้ที่ *ธรรมทานมูลนิธิ โทร (๐๗๗) ๔๓๐๕๕๒ และ ธรรมสภา โทร (๐๒) ๘๘๘๗๔๔๐*

ธรรมสภาขอปวารณาถวายแก่ ห้องสมุดของวัด หรือสถานปฏิบัติธรรม ที่แจ้งความจำนงขอรับเป็นธรรมทานไปที่ ธรรมสภา อันถือเป็นการบูชาคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) ผู้เป็นองค์บรรยายหนังสือชุดลอยปทุม

บุญกุศลอันจักพึงมีพึงได้จากการจัดพิมพ์หนังสือชุดลอยปทุม ในครั้งนี้ ธรรมสภาขอน้อมถวายแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณพระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ) พระผู้เป็นองค์บรรยายพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้แพร่หลายไปทั่วทุกอณูแห่งจักรวาล

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

อนุไมทนา

การมีหน้าที่อันดีของประชาชนนั้นเป็นธรรมชาติ ในสมัย
นี้โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช้งเฟย์ เมิ่นซิวอี้ มี
เหตุผล และการแก้การอนุไมทนา, ลี้ซิวอองอนุไมทนา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ว่าเป็น ความหมาย มาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ ในที่ถูกต้องตามกฎ
ของธรรมชาติ ทุกชนิดทุกตอน แห่งวิถีชีวิตการ ของ เขา,
เมื่อถูกมนุษย์อื่นอยู่ อยู่อย่างยาก หับ โภช สอน ตัว และ
สอนสอน, หรือทั้งโลก.

โลกขาดแคลนธรรมะ เพราะมีผู้คิดสิ่งที่ไม่
ดี ธรรมะอย่างถูกต้อง ถึงขั้นถูกทำลาย เพราะคืออยู่
แต่คิดไม่คิดในใจ ในราวสองร้อยปีเกิดจากพระประพาศ
ผิดธรรมะ นั้นเอง. สัญชาติที่อาศัยในใจคน ชอบยอม
ใจในราวสองร้อยปีนั้น และใคร่รู้ใหม่ในใจที่ใคร่กระ-
หวน มีสติปัญญาเป็นทีไรไม่ หับเพื่อทั้งตัว. มัชฌิมกาล
ชีวิตสติปัญญา นั้นเป็นไปว่า ไม่ถูกต้องมีธรรมะ อธิปไตยใน
ใจแล้ว; แต่แต่ในใจมีเหนือ สมนอกกาล ในใจมีใจ
ตลอดกาล เป็นนาคแล้ว. เขาเห็นว่า หน้าที่ของเขา มีอยู่
เพื่อ แต่เขาเหนือ สมนอกกาลด้วยพระของกัลยาณีนี่.

โลกสอนใหญ่ ก็คืออยู่อยู่ในสภาพเช่นนี้ ลี้ซิว

17
เรื่องชีวิตโลกที่ทับทบมาตลอดจนกระทั่งถึงวันสุดท้าย
 แห่งชีวิตของเรา... คือชีวิตที่แต่ละวันถึงทุกนาทีของชีวิต
 ความเป็นอยู่ของเราทุกวินาทีในโลกนี้ทั้งหมด... แม้จะมีหน้าที่
 ตลอดเวลา... ทั้งของส่วนตนส่วนงานกันสักแห่งใด ก็ยังมีเต็ม
ไปโดยสิ้นทั้งที่มีคนเหลืออยู่ทั่วโลกทั้งในโลกนี้และมีคนต่าง
ไปพลาง ค่อยมีขึ้น สันติภาพ ภัยพิบัติ ภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ
ทั้ง สงคราม เศรษฐกิจ สงครามเชื้อโรค และสงครามประเภทอื่นๆ
เหล่านี้ รวมแล้วทั้งหมด ก็มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สันติสุขก็
มาบ้าง, ภาวะอันชั่วร้าย ก็มาบ้าง แม้ชีวิตมนุษย์ที่ดำรงอยู่
อยู่ในเวลา ใดประจักษ์ตา. แต่แม้ในชีวิตประจำวัน มิอาจ
ละเลย หน้าที่การงานและชีวิต ในโลก.

18
ทุกวันนี้เราจะคิดถึงมันแม้เพียงชั่วขณะเดียวก็ได้แล้วก็ได้
ละเลิกได้ไปเป็นเช่นนี้. ปล่อยให้มันเป็นอย่างนั้น และปล่อยให้
มันเป็นของมันเถิด แล้วปล่อยให้มันเป็นอย่างนั้นเถิด ก็
แล้วกัน โดยไม่ต้องจดจำโลกนี้ไว้สักนิดเดียว ที่จับตาอยู่
ส่วนเราเอง แต่ประจักษ์ตา. แต่ปล่อยให้มันมีชีวิต เพราะมัน
เป็นเช่นนั้น คืออันที่จริง มิใช่สิ่ง และเป็สิ่งที่ไม่ใช่สิ่ง แต่
ที่จริง; เรายังจำได้ดียิ่งขึ้นส่วนที่เหมือนกันนี้เอง เพื่อช่วย
ทุกวันนี้ อันที่จริงแล้วความดีของสิ่ง โดยปราศจากสิ่งที่ไม่ดี
แต่ ชีวิต อันที่จริง; จึงได้มาตามความหมาย เพราะชีวิต ที่
ดูเหมือนกัน นี่แหละ เมื่อทุกวันนี้มาแล้ว ชีวิต อันที่
มานะชีวิต การมีชีวิตเช่นนี้ อันที่จริงแล้ว ก็คือ อันที่
อันที่จริง อันที่จริง อันที่จริง.

การรู้จักกรรม คือการรู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่ฉลาดในกาลใน สัตว์ใน แม้ในความเป็นสัตว์ด้วย ก็คิดรู้จักอยู่
กับสัตว์ใน อย่าง ยี่สิบเจ็ด. มีแต่ความเป็นความตายที่เห็น เห็น
ไม่เว้นที่เห็นแห่ง ความฉลาดที่เห็น เห็นด้วยที่รู้จักอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้อีกเพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ด้วยก็เห็น มีได้โดยง่าย แม้จะมีความเห็นอย่าง
ที่อื่น ๆ ว่ากัน มากมายสักเพียงไร. ผู้ประพฤตกรรม ย่อม
รู้จักเป็นสุข เมื่อรู้จักว่าตนได้ประพฤตกรรม และเมื่อได้ทำ
หน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้นใจใน
สัตว์อื่น ๆ ที่เห็นรู้จักเป็นสุข. ไม่ชอบความทุกข์อันเป็นบาป
คือ สุขใจมาก มากเหนือคนอื่น คือ สุข สุขมาก ดังนี้ กาย และ
จิตใจเป็นความสุขใจอย่างเต็มที่นั้น เสียแล้ว.

กรรม: อยู่ในใจเรารู้จักมันดีแล้ว อย่างถูกต้อง รู้จักมันดี
แถมก็ชอบด้วย และดีด้วยอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
หน้าที่ของตนได้ ก็ย่อมดีด้วยดีด้วยดี. มีกรรมหลาย อย่าง อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไม่ผิด สันติสุขสันต์บุคคล และ สันต์กว่า
ของสัตว์อื่น โดยสันต์โดยดี, มีสัตว์อื่น ๆ ที่ตนเกลียดชังนั้น
ก็ดี แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน และมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย, ไม่เป็น
คนขี้ใจใหญ่ใจกว้าง หรือ ขี้ใจแคบแคบ แม้แต่คนน้อยโดยดี. สัตว์
ที่เรียดกัน ข้าง, ใจดีด้วย, หรือ ชอบพูดตลกตลก ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตกรรม. สัตว์อื่น ๆ มากมาย 4671 มีสัตว์
อื่น ๆ มากมายด้วยดี มี, มีแต่ สัตว์อื่น ๆ ที่มีแต่สัตว์อื่น ๆ
เพราะประพฤตกรรม มีแต่คนไม่ทำเสีย.

เขา มี ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ สำนักรับการศีกษา เพื่อได้
 รู้จักกับ ขั้ว มี ๑๗๖ ถูก ตัดลงตามที่เป็นจริง เมื่อมี ขั้ว อยู่ดี
 อยู่กับ ขั้ว มี ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ สำนักรับการศีกษา
 คือ ๑ ไร่ เขา ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 เป็นกัน อยู่ โดยมากในโลก ขั้ว มี ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่
 เขา มี ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 คน ๓๓ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 หรือ เป็น โลก ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่

๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 คือ ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่
 ๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่

๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่

๓๓ หู ลมกลิ้ง ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่ ๓๗ ไร่

สารบัญ

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๑. ฟ้ำสาางทางธรรมาภาพและสังคมาศาสตร	๑
เหตุผลที่บรรยายเรื่องฟ้ำสาาง ฯ	๒
ความหมายของคำว่า “ฟ้ำสาาง”	๔
ฟ้ำสาางทางธรรมาภาพ	๘
ธรรมาภาพนั้นเป็นของคักดีลลลลลล	๑๓
อาณาภาพของธรรม	๑๕
มีผลเสียบขาดทั้งทำผลและถูก	
สามารถดับทุกข์ให้แก่ทุกคน	๑๗
ธรรมาภาพหรือธรรมะแท้ ไม่มีนิกาย	๑๘
ธรรมาภาพนี้ มีนลพพานเป็นของขวล	๑๙
มนุษย์ไปสนใจลลลลลลที่เรลลลลลลว่าลลลลลลลลลล	๒๑
ลลลลลลลลลลลล คือความเจรลลลลลลลลลลลลลลลลลล	๒๔
มนุษย์หลงลลลลลลในลลลลลลลลลลลลลลลลลลลลลล	๒๕
ฟ้ำสาางทางสังคมาศาสตร	๒๘
เรื่องยอดสุดของสังคมาศาสตร	๓๔

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๒. ฟ้าสาางทางปรมัตต์, อภิธรรม, อุบาสก, บรรพชิต	๔๓
ฟ้าสาางทางปรมัตต์	๔๔
ศีกษาเรื่องปรมัตต์ให้ถูกต้อง	๔๕
ปรมัตต์ ต้องเห็นลึกพันความหมายธรรมดา	๔๘
ศีกษาไปในทางเห็นแก่ตัว โลกจะไม่มีสันติภาพ	๕๕
ความลึชชั้นปรมัตต์ ต้องไม่กัตเจ้าของ	๕๙
มีความรู้ชั้นปรมัตต์แล้ว จะไม่มีมาร	๖๔
การงานเป็นบทเรียนปฏิบัติธรรม	๖๖
การทำหน้าที่คือการประพฤติธรรม	๖๙
เข้าถึงปรมัตต์ ต้องรู้ข้อทัปปัจจยดาด้วย	๗๔
เห็นกระแสอทัปปัจจยดาแล้วจะเป็นปรมัตต์	๗๘
ฟ้าสาางทางอภิธรรม	๘๒
อภิธรรมแท้ต้องพอดี	๘๓
อภิธรรมต่างจากปรมัตต์อย่างไร	๘๕

ปรมัตต์เป็นวิทยาศาสตร์	๘๖
ริบสางปรมัตต์และอภิธรรมจะมีสันติภาพได้	๙๐
ฟ้าสางทางอุบาสก	๙๓
ลักษณะของผู้เป็นอุบาสก ๗	๙๔
เหตุผลที่ต้องนั่งใกล้พระรัตนตรัย	๙๘
ความเจริญไม่ทำให้โลกมีสันติภาพ	๑๐๑
หลักในการนั่งใกล้พระรัตนตรัย	๑๐๔
มีธรรมคำเดียวจะปลอดภัย	๑๐๗
ฟังศึกษาให้มีความรู้สึก, เห็นแจ้ง	๑๑๐
พระองค์อยู่ในจิตแล้ว จักพบความเย็น	๑๑๔

ชุดลอยปทุม เรื่อง :

๓. ฟ้าสางทางฝ่ายบรรพชิต	๑๒๑
พุทธสาวกมีสองพวก	๑๒๒
ความหมายของคำบรรพชิต	๑๒๔
ความมุ่งหมายของบรรพชิตภาษาธรรม	๑๒๗

บรรพชิตสมัยพุทธกาล ไม่อยู่อย่างคหบดี	๑๒๘
บรรพชิตไปสู่นิพพานสะดวกกว่าฆราวาส	๑๓๐
ทั้งฆราวาสและบรรพชิตประพฤติพรหมจรรย์ได้	๑๓๒
เพราะเป็นทาสวัตถุ ความเป็นบรรพชิตจึงมีดมัว	๑๓๔
แสงได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา	๑๓๖
บรรพชิตต้องรับผิดชอบในการดำรงศาสนา	๑๔๑
ฟ้าสว่างทางสมณสارูป	๑๔๔
สมณะเป็นค่าเก่าใช้มาก่อนพุทธกาล	๑๔๖
ลักษณะของสมณสาร์ูป	๑๔๗
การรักษาความเป็นสมณะ	๑๕๑
สมณะช่วยทำโลกให้สงบ	๑๕๕
ฟ้าสว่างทางสมณสาชีพ	๑๕๙
ผู้ทำหน้าที่ถูกต้องก็เป็นปุชนียบุคคล	๑๖๒
เดินทางสู่นิพพาน ต้องมีสาชีพเหมือนกัน	๑๖๕
การแสวงหานอกแนวของภิกษุ เรียกว่าอเนสนา	๑๖๗
ภิกษุควรมีสาชีพไม่เป็นอเนสนา	๑๗๐

ของ พุทธศาสนิกชน

เรื่อง

ธรรมมานุภาพ

ฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพ และ สังคมศาสตร์.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งแรก แห่งภาค
วิสาขบูชา ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ฟ้าสว่าง
ระหว่างห้าสิบปี ที่พวกเราพร้อมกันมีสวนโมกข์, ฟ้าสว่าง
ระหว่างห้าสิบปี ที่พวกเราพร้อมกันมีสวนโมกข์ บางคนจะเกิด
ความรู้สึกงงหรือประหลาดใจ ว่าทำไมจึงมาพูดเรื่องนี้ ทุก-
คราวก็จะพูดถึงหัวข้อธรรมะอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป วันนี้
มากลายเป็นเรื่องอะไรไปแล้วก็ไม่รู้

เหตุผลบรรยายเรื่องฟ้าต่าง ๆ.

ข้อนี้อาตมาต้องขอแถลงเหตุผล หรือข้อเท็จจริง อันนี้ ก็คือว่า เรื่องเกี่ยวกับสวณโมกข์ ๕๐ ปีนี้ มีงาน ค้างคาอยู่ ก็การพิมพ์หนังสือ บันทึกรายละเอียดระหว่าง ๕๐ ปี ออกไปให้ชัดเจน แล้วทำยังไม่สำเร็จ เพราะความ เหลวไหลของอาตมาเองก็ได้, เลยพาลพาโลมามีมธรรมาสันนั้น เป็นโต๊ะเขียนบันทึก เพราะว่าเขียนด้วยมือมันเขียนไม่ ไหวแล้ว, พิมพ์ดีดก็ไม่ไหวแล้ว, มันเขียนได้แต่กับด้วยปาก, ก็ต้องถือโอกาสมาเขียนด้วยปาก แล้วก็มาแทรกแซงเวลา ของท่านทั้งหลาย ที่เคยฟังธรรมบรรยายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เสมอ. บัดนี้มากลายเป็น บังคับให้ท่านฟังการเล่าเรื่องเกี่ยว กับสวณโมกข์. แต่ถึงอย่างไรก็ดี เชื่อว่าบางคนคงจะชอบ, บางคนก็คงจะถือเอาประโยชน์ได้ในลักษณะของการบรรยาย เพราะว่า การเล่าเรื่องทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสวณโมกข์นั้น ย่อมจะเกี่ยวข้องอยู่กับธรรมะอย่างแน่นอน อย่างที่จะ หลีกเลี่ยงไม่ได้. ฉะนั้น ขอให้ฟังเอาในส่วนที่เป็นธรรมะ ก็แล้วกัน ก็จะไม่เสียผลไปจากที่เคยฟังตามปกติธรรมดา.

การบรรยายนี้ มันเป็นการบันทึกเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับสวนโมกข์ ในระยะ ๕๐ ปี เป็นการบรรยาย เพื่อให้คนที่ไม่ทราบได้ทราบ อย่างนี้ก็มี, เป็นการบรรยายให้คนบางคนได้ทราบแล้วก็รู้สึกอนุโมทนา ยินดีปรีดา ในการที่ได้ร่วมกำลังกาย กำลังใจ ด้วยความเห็นดีเห็นงามมาตลอดเวลานี้, ถ้ารู้ว่ามันได้ผลอย่างไรบ้าง ก็คงจะดีใจ และบรรยายนี้ก็เพื่อว่าเป็นที่เข้าใจกันอย่างแจ่มแจ้ง จะได้ช่วยกันรักษาไว้สืบต่อไป. ถ้าว่าอาตมาตายแล้ว คนที่อยู่ข้างหลัง ก็คงจะได้ดำเนินไปโดยสะดวก ว่ามันได้ทำอะไร ขึ้นไว้ก็อย่าง, นี้จะมีประโยชน์ ที่จะช่วยกันดำเนินกิจการต่อไปโดยง่าย. และข้อสุดท้าย ก็คิดว่า ไต่แก่ความหวังที่จะช่วยกันรักษาไว้ ให้สุดความสามารถด้วยกันทุกคนๆ เพราะว่ามันเป็นของของทุกคน หรือว่ามันจะเป็นของโลกทั้งโลกก็ได้ และว่า จะเป็นการกระทำที่ตรงตามพระพุทธประสงค์ด้วย. นี้อาตมาจึงกล้าหวังว่า ท่านทั้งหลายจะช่วยกันรักษา กิจการอันนี้ สืบต่อๆ กันไป ถึงชั้นลูก ชั้นหลาน ชั้นเหลน ชั้นอะไรก็สุดแท้.

นี่คือเรื่องที่จะพูด โดยหัวข้อว่า ฟ้าสาธระหว่างเวลาทำสัปดาห์ ที่พวกเราช่วยกันมีส่วนโมกข์ มีราย

ละเอียดที่ควรบันทึกไว้ตามความจริง เพื่อเป็นอนุสรณ์
เพื่อเป็นหลักฐานคดีแก่คนภายหลัง.

มันไม่เป็นการกล่าวที่เกินความจริง ในการที่จะ
กล่าวว่า ได้มีอาการฟ้าสว่างขึ้นมา ในทิศทางต่าง ๆ จริง ๆ
ในช่วงระยะเวลา ๕๐ ปี ซึ่งจะตกกล่าวอย่างที่เราเรียกว่ามี
เหตุผลและมีประจักษ์พยาน.

ความหมายของคำ “ฟ้าสว่าง”.

ที่นี้ก็ตามถึงคำว่า ฟ้าสว่าง, ฟ้าสว่างนั้นคืออะไร ?
ถ้าท่านจะรู้ว่าฟ้าสว่างคืออะไร ก็ต้องรู้ว่ามันสว่างที่ไหน.
ฟ้าสว่างนั้นมันสว่างในจิตใจของท่าน, มันสว่างในดวง
วิญญาณของท่าน, สว่างที่อื่นไม่ได้, ไม่ได้สว่างที่ท้องฟ้าทาง
ทิศตะวันออกเหมือนที่เด็ก ๆ เขาก็เห็น ๆ กันอยู่, ฟ้าสว่างอย่าง
ที่เราจะกล่าวนี้ มันสว่างขึ้นมา ในจิตใจของบุคคลผู้ได้
ดำเนินชีวิตไปโดยถูกต้อง เริ่มแสดงให้เห็นว่า มีอะไร
ได้เกิดขึ้นแล้ว และกำลังจะเจริญงอกงามต่อไป นี้เรา
เรียกว่าฟ้าสว่าง.

แม้ฟ้าสว่างทางวัตถุ ทางทิศตะวันออก ก็เป็นที่
 เข้าใจอย่างดีกันอยู่ทั่วทุกคนว่า พอฟ้ามันสว่าง แล้วมันก็สว่าง
 เป็นเวลาเช้าขึ้นมา, แล้วก็เป็นเวลากลางวัน, เป็นเวลาเที่ยง
 วัน, นี้เรียกว่า ฟ้าสว่าง. เคียวนี้ที่มาสว่างขึ้นในจิตใจ นั้น
 มันเป็น ฟ้าอะไร? มันก็เป็น ฟ้าของพระธรรม, หรือเป็น
 แสงแห่งพระธรรม ที่ได้เกิดขึ้น แล้วก็ไต่รุ่งเรืองขึ้น ใน
 จิตใจของท่านทั้งหลาย. การที่เราช่วยกันให้มีสวนโมกข์
 ขึ้นมา มันได้ทำให้เกิดอาการอย่างที่ว่านี้ ขึ้นในจิตใจของ
 ใครที่ไหน เท่าไร, นี้ก็ลองคำนวณกันดูเอง นี้คือคำว่า
 ฟ้าสว่าง.

มัน สว่างเพราะว่า มันเป็นระยะที่มันจะต้องสว่าง
 ตามวงกลมที่มันหมุนเป็นวงกลม เหมือนฟ้าสว่างด้วยแสง
 อาทิตย์ มันก็เป็นประจำวันทุกวัน ๆ ตามเวลาของมัน เพราะ
 ว่ามันหมุนเป็นวงกลม, นี้ก็อย่างหนึ่ง ซึ่งเราจะต้องรับรู้ไว้
 ด้วยเหมือนกัน.

แต่อีกอย่างหนึ่งนั่นก็คือว่า เราทำให้มันสว่างขึ้นมา
 โดยไม่เกี่ยวกับวงกลม แม้ว่ามันยังมีที่อยู่ ดวงอาทิตย์ยังไม่ขึ้น

แต่ถ้าเรา ช่วยกันจุดไฟขึ้นมาให้มาก ๆ แล้วมันจะเป็น
อย่างไร. นี่เราไม่รอเวลาให้ดวงอาทิตย์ขึ้น แต่เรา ช่วยกัน
จุดไฟ ขึ้นมาพร้อม ๆ กัน, ถ้าว่า ๑ ล้านคน จุดไฟขึ้น ๑ ล้าน
ดวง มัน ก็คงจะพอให้เกิดแสงสว่างได้ เรียกว่าความสว่าง,
อาการที่สว่างนี้ เราพอจะจัดทำ หรือเข้าไปเกี่ยวข้องได้ตามที่
ควรจะมี.

การกระทำของพวกเขาในขอบเขตที่เรียกว่า กิจการ
ของสวนโมกข์^{นี้} เป็นไปได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ บางอย่าง มัน
ก็ถึงคราวที่มันจะสว่างแล้ว ก็มี มันก็ช่วยผสมโรงกันไป
ทำให้สว่างขึ้นมา, แต่ว่า บางอย่างนั้นยังไม่ถึงเวลาที่จะสว่าง
แต่เราได้ช่วยทำให้มันสว่างขึ้นมา เพราะว่าเราทนอยู่ใน
ความมืดไม่ได้, แล้วเราก็ต้องจุดตะเกียงขึ้นมา เพื่อให้ได้
แสงสว่าง, ส่วนนี้แหละเป็นส่วนสำคัญ ของการที่จะนำ
มาพูดจากัน.

ที่เกี่ยวกับสวนโมกข์ พยายามจากการมีสวนโมกข์
มันก็คือสวนโมกข์นั้นก็ได้อีก เพราะคำว่า *โมกข์*^{นี้} แปลว่า *การ
หลุดพ้น*, จิตแจ่มแจ้งในทางธรรมะ ละกิเลสได้ แล้วก็หลุด
พ้น, อย่างนี้มัน อยู่ที่การกระทำ ทำเมื่อไร มันก็จะมี

การสาธต์เมื่อนั้น. ถ้าเราจะรอว่า อีกกี่กัปป์ก็กลับ โลกจะหมุนไปถึงอาการอันนั้น แล้วจะเกิดสาธต์ขึ้นมาเป็นศาสนา พระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่ อย่างนั้นมันจะนานเกินไป; แต่เราทำให้มีสวณโมกข์ขึ้นมา ในกิจกรรมของสวณโมกข์นั้น มันมีอาการที่เรียกว่าฟ้าสาธต์.

เช่นว่า ตัวสวณโมกข์ ซึ่งเป็นบ้ำ ต้นไม้ที่เราจัดขึ้นเป็นพิเศษ ให้สำเร็จประโยชน์ในการที่จะทำอะไร, ถ้าเราไม่จัดขึ้นมันก็ไม่มี. เดี๋ยวนี้ก็ได้จัดขึ้นและทำให้มันมี เรียกว่า ฟ้าสาธต์ในทางอาราม. อาราม แปลว่า *บ้ำไม้ที่เป็นที่น่ายินดี เหมาะสม แก่การบำเพ็ญจิตตภาวนา*, ให้มีความก้าวหน้าทางจิตตภาวนา. เมื่อเราได้ทำให้บ้ำชนิดนี้เกิดขึ้นมาก็เรียกว่าฟ้าสาธต์ทางอาราม อย่างนี้เป็นต้นเป็นตัวอย่าง เป็นข้อแรกแห่งคำว้าฟ้าสาธต์.

หรือว้า จะมองดูไปถึงกิจกรรมของธรรมโฆษณก็คือการทำให้ธรรมะเผยแพร่ออกไป ด้วยการโฆษณาเผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนา ตามพระพุทธประสงค์ ที่ได้ตรัสแสดงให้ปรากฏชัด, นับตั้งแต่วันที่มึพระภิกษุสาวกเกิดขึ้น ๖๐ องค์ในพระพุทธศาสนา, แล้วก็ *ยังตรัสอยู่*

เรื่อย ๆ ไป ตลอดมาว่า “เธอทั้งหลายจงช่วยกันทำให้ ธรรม-
วินัยนี้แพร่หลาย เป็นประโยชน์แก่กุลแก่มหานชน ทั้งเทวดา
แลมนุษย์” อย่างนี้ มีตรัสมากเหลือเกิน เราก็ได้ทำให้
เกิดกิจกรรมที่เรียกว่า ธรรมโฆษณ์คือเผยแผ่ธรรม จน
เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางไม่เฉพาะในประเทศไทยเรานี้
อย่างนี้ก็เรียกว่า ฟ้ำสางได้เหมือนกัน ฟ้ำได้สางขึ้นมาแล้ว
ในจิตในวิญญาณของมนุษย์เรา นี้คือคำว่า ฟ้ำสาง.

ที่นั่นมันมีสางอะไรบ้าง เราจะพูดกัน อาตมามอง
เห็นว่า ถ้าเราจะมองดูกันอย่างละเอียดแล้ว มันฟ้ำสางใน
หลายแง่หลายมุม หลายสปีอย่าง ถึงร้อยอย่างสองร้อยอย่าง
ก็ได้ ถ้าเราจะดูให้ดี แต่เราจะดูกันแต่พอสมควร เกี้ยวมัน
จะมากเกินไป.

ฟ้ำสางทาง ธรรมานุภาพ.

ฟ้ำสางอย่างที ๑ ข้อแรก หรือ ข้อที่ ๑ จะเรียก
ว่าฟ้ำสางทางธรรมานุภาพ. ธรรมานุภาพ — อานุภาพแห่ง
พระธรรม, อานุภาพแห่งพระธรรมสาง; หมายความว่า
เราได้มีความรู้สึกต่ออานุภาพของพระธรรม ชัดเจนขึ้น และ

มากขึ้น, ก่อนหน้านั้นเราไม่ค่อยประสีประสา ต่ออานุภาพของพระธรรม, หรือไม่สนใจเสียเลยก็มี มีคต้อยู่ก็มี, ไม่รู้จักอาศัยอานุภาพของพระธรรม มาเป็นเครื่องแก้ปัญหาละเลย จึงเห็นได้ว่า มันมีการสามมีฟ้าสว่างทางความรู้สึกของพวกเรา ต่อคุณค่าของธรรมานุภาพ. อานุภาพของพระธรรมมีคุณค่าอย่างไร, เต็มวันค่อยๆ ปรากฏแก่จิตใจ อย่างแจ่มแจ้ง ชื่นมา ในความรู้สึก โดยเฉพาะในหมู่มนุษย์พุทธมามกะทั้งหลาย. นี่มันเป็นฟ้าสว่างในทางรอดของมนุษย์, หรือที่เกี่ยวข้องกันกับมนุษย์.

เกี่ยวกับ ฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพ นี้ อาตมาถือว่า เป็นข้อแรกที่จะต้องเอามาพูดกัน เพราะว่าก่อนหน้านั้นไม่เป็นที่สนใจ, คือไม่เป็นที่สนใจ ที่จะนำเอาพระธรรมมาเป็นที่พึ่ง, ไม่อาจจะใช้อานุภาพของพระธรรมให้เป็นที่พึ่ง. เมื่อฟ้าสว่างในทางนี้ เราก็สามารถจะถือเอาอานุภาพของพระธรรม มาเป็นที่พึ่งได้จริง และมากยิ่งขึ้นไป.

ถ้าจะกล่าวมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที ก็จะกล่าวถึง การเคลื่อนไหวของบุคคลคนหนึ่ง ที่จะทำให้เกิดมีส่วนโมกข์ชื่นมา. ข้อนี้เกี่ยวกับการยึดถือบางอย่าง

ซึ่งเกือบจะเป็นไสยศาสตร์ แต่ว่ายืนยันว่า ไม่ถึงกับจะเป็นไสยศาสตร์, คือเราคณะนั้น มีความยึดถือเรื่อง กิ่งพุทธกาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ยังอีก ๒๕ ปีจะถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ นี้ ซึ่งเขาสมมติยึดถือกันว่าเป็นกิ่งพุทธกาล.

เราก็รู้สึกกันว่า เราทำอะไรมันบังเอิญอะไร ที่มาเกิดขึ้นมาในโลก ในยุคที่เขาสมมติกันว่า กิ่งพุทธกาล, เวลานั้นยังอีก ๒๕ ปีจะถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็เรียกว่าอยู่ในขอบเขตของกิ่งพุทธกาลแล้ว ต้องมีเวลาเผื่อไว้ ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง เอา พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นจุดศูนย์กลางแล้ว พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้นมันก็เข้าเขตของกิ่งพุทธกาลแล้ว ยึดถือเวลาที่สมมติกันว่าเป็นกิ่งพุทธกาล. มันก็เป็นไสยศาสตร์แหละ แต่มันไม่ใช่ไสยศาสตร์อย่างมงงายไรประโยชน์. พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตรัสเรื่องกิ่งพุทธกาล, แต่ว่ามีคนกล่าวขึ้นมาทีหลัง เป็นที่ยึดถือกันทั่ว ๆ ไปในหมู่พุทธบริษัท จะทุกประเทศก็ว่าได้, เราก็เลยผสมโรงเอากับเขาค่าย เรียกว่า กิ่งพุทธกาล.

แล้วเราก็รู้สึกรับผิดชอบว่า เราก็เกิดมาพึ่งสมัยกิ่งพุทธกาล เราจะต้องทำอะไรสักอย่าง ให้สมกันกับที่ว่ามันเป็นกิ่งพุทธกาล, จะต้องดำเนินกิจการอะไรดี. มอง

เห็นว่า มันต้องทำสิ่งที่^๕เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ความตั้งอยู่
 ความเจริญงอกงามของพระพุทธศาสนา. อาศัยเหตุนี้^๕เป็นสื่
 กระตุ้นเตือนใจ ขวนขวายกันไปขวนขวายกันมา ก็ได้เกิด
 สิ่ง^๕ที่เรียกว่า คณะธรรมทาน และสวนโมกข์ ขึ้นมา,
 มีผลทำให้มีการสร้างสถานที่^๕ที่สะดวกแก่การศึกษาและ
 ปฏิบัติธรรมะ ในพระพุทธศาสนา. นี้ข้อแรก ก่อให้เกิด
 มีสถานที่^๕ที่สะดวกแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรมะ ในพระ-
 พุทธศาสนา ก็คือสวนโมกข์.

ที่^๕นี้ข้อต่อไป ก็เกิดการส่งเสริมการศึกษาทาง
 ปริยัติ ให้เพียงพอแก่การที่จะดำเนินให้เป็นไปในทางก้าว
 หน้ายิ่งขึ้น, แล้วก็ดำเนินการ^๕รื้อฟื้นการปฏิบัติธรรมะ
 โดยเฉพาะที่เรียกกันว่า วิปัสสนาธุระ คือการกระทำที่
 เกี่ยวกับการเห็นแจ้ง โดยทางจิตใจ และดำเนินการเผย
 แผ่^๕ทั้งภายในและภายนอกประเทศ.

แล้วยังดำเนินการกว้างไกลออกไป ถึงการรวบรวม
 กันเป็นสมาคม เป็นหมู่คณะ เป็นสหัชธรรมทาน เป็น
 วงกว้างออกไป, ไม่เฉพาะแต่ที่เมืองนี้, ต้องการให้แพร่-
 หลายไปทุกๆบ้านทุกๆเมือง, ให้มีสมาคมพระพุทธศาสนา

ดำเนินกิจการตามหน้าที่ เพื่อรักษาเกียรติของพุทธบริษัท
ว่าพุทธบริษัทแต่ละคน ไม่ได้เป็นคนรกโลก, แต่เป็นผู้
ที่ทำให้โลกมีประโยชน์ ให้เจริญไปในทางที่มีประโยชน์.

นี่เรียกว่าเป็นปฏิภิกิริยาที่เกิดขึ้นมา จากความ
รู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า กิ่งพุทธกาล.

ที่อาตมาว่าเป็นไสยศาสตร์อยู่บ้างนั้น ก็คือว่า
เชื่อตามที่เขากล่าวกัน อย่างที่ไม่พิสูจน์เหตุผลได้, แต่เรา
ไม่ได้เชื่ออย่างงมงายไร้สาระ, เราถือเอามาเป็นประโยชน์
สำหรับส่งเสริมพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป
จึงไม่ถือว่าเป็นไสยศาสตร์ ก็ไม่ใช่ไสยศาสตร์ที่งมงาย. แต่
ก็ยอมรับว่า ความเชื่อนี้คนเมื่อพูดโดยตรงโดยจริงใจ ไม่
เข้าใครออกใคร มันก็มีแววแห่งไสยศาสตร์ ฉะนั้นเราก็ยัง
ขอคุณไสยศาสตร์ส่วนนี้อยู่บ้าง.

นี้ก็เพราะว่า เรามีเข็มมุ่งหมาย ที่เขาเรียกกันว่า
วัตถุประสงค์นั้น เรามุ่งหมายจะให้ ธรรมานุภาพกลับมา
ครองโลก มาเป็นที่พึ่งของโลก, คือให้อานุภาพของพระธรรม
กลับมาครองโลก เป็นที่พึ่งของโลก.

ตรงนี้ต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ธรรมานุภาพนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นของตายตัว ขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่ได้, มาก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ได้, เป็นธรรมานุภาพเต็มที่อยู่เสมอ. แต่ที่มันเปลี่ยนแปลงนั้นมันอยู่ฝ่ายมนุษย์เรา ในบางครั้งมันโง่เขลาไป ไม่กระทำไปในทำนองที่ให้เกิดธรรมานุภาพขึ้นคุ้มครองตน, ธรรมานุภาพจึงไม่มาคุ้มครองคน ในบางยุคบางสมัย. ต่อเมื่อเราได้ประพฤติปฏิบัติกันเสียใหม่ ให้ถูกต้อง ธรรมานุภาพก็จะกลับมา จึงใช้คำว่า ให้ธรรมานุภาพกลับมาคุ้มครองโลก โดยการกระทำของเราเอง คือของชาวโลกนั่นเอง, ถ้าธรรมานุภาพมาครองโลก โลกนี้ก็รอดได้.

ตอนนั้น หน้านั้น สงครามโลกครั้งที่ ๑ ก็เสร็จไปไม่นาน สงครามใหม่ก็กำลังเกิดอยู่, สงครามญี่ปุ่น ที่เกิดขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๘๓—๒๔๘๔ นั้น มันก็ แสดงว่า มีวิกฤตการณ์เลวร้าย เนื่องมาจากที่ธรรมะไม่มีมาครองโลก เพราะมนุษย์หันหลังให้แก่ธรรมะ. เราจะต้องแก้ไขในเรื่องนี้ ให้มีอานุภาพของพระธรรมมาคุ้มครองโลก.

คู่อีกทีหนึ่งแล้ว มนุษย์หลับอยู่ มนุษย์ยังหลับอยู่ มีคัมภีร์เหมือนกลางคืน ไม่มีฟ้าสว่าง มันมีคัมภีร์

มนุษย์มันยังหลับอยู่, หรือจะคุ้ยก็ทีหนึ่งก็ว่า โลกทั้งโลกหลับอยู่, มันกำลังเป็นโลกที่หลับอยู่, มันต้องการ การเคาะ การปลุก ให้ตื่นขึ้นมา. นี่เรียกว่าเป็นสิ่งที่ต้องมองดูว่าโลกนี้มันหลับอยู่จริงหรือไม่? หรือมนุษย์แต่ละคนๆ ในโลกยังหลับอยู่จริงหรือไม่?

เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่ายว่า ถ้าไม่รู้จักรักรณะ, ไม่รู้จักใช้ธรรมะ มาเป็นเครื่องดำเนินชีวิตแล้ว มันก็มีผลเท่ากับหลับอยู่ คือไม่รู้อะไร, อยู่ในความมืดมองไม่เห็นอะไร มันก็ทำอะไรไม่ถูก, ถ้าธรรมะเข้ามา มันก็เกิดอาการที่เรียกว่า ฟ้าสว่าง คือแสงสว่างกำลังเข้ามา จะทำให้มนุษย์ตื่นจากหลับ, มองเห็นอะไรแล้ว ก็ทำสิ่งต่างๆ ไปในลักษณะที่ควรทำ.

ถ้าว่ามนุษย์มันหลับ โลกมันหลับ มันก็คือความเสียหายร้ายแรง คือทำผิดหรือเวลาล่วงไปโดยไม่มีประโยชน์ เพราะ ความหลับด้วยอวิชชา นั้น มันก็หมดความเป็นมนุษย์, หมดความเป็นมนุษย์ทั้งที่หลับอยู่ น่าสงสาร, หมดความเป็นมนุษย์โดยไม่รู้สึกรู้ว่า ได้หมดความเป็นมนุษย์. นี่เรียกว่ามันหมดความเป็นมนุษย์ทั้งหลับ หมดทั้งหลับมัน

นำสงสารมากยิ่งขึ้นไปอีก. ฉะนั้น เราควรจะช่วยกันให้เกิด
ฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพ, คือให้รู้จักธรรมานุภาพ สำหรับ
จะเอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้จริงให้ทันแก่เวลา. นี่คือ
ความหวัง ของการที่จัดให้มีสวนโมกข์ขึ้นมา.

เมื่อได้พุทฺธมาถึงธรรมานุภาพอย่างนั้นแล้ว ก็จะถูก
ต่อไปถึงอานุภาพนั้นให้ชัดเจนลงไปอีกครั้งหนึ่ง.

อานุภาพของธรรมมผลเจียบขาดทั้งทำศค

และกฎ.

อานุภาพของธรรมคืออะไร? อานุภาพของธรรมะ
ก็คือกฎของธรรมชาติ ที่มีอำนาจเจียบขาด บันดาลให้สิ่ง
ต่างๆเป็นไปแต่ตามกฎ อย่างไม่ลำเอียง, คือกฎของธรรมชาติ
นี้ ไม่รับสินบน ไม่เหมือนพระเป็นเจ้า ตามที่เขาเชื่อกัน.
ถ้าเราบนบานศาลกล่าว อ้อนวอนบวงสรวง พระเป็นเจ้า
อย่างนั้นอย่างนี้ พระเป็นเจ้าก็ประทานผลที่ต้องการให้;
แต่การกระทำอย่างนี้ใช้ไม่ได้ กับกฎของธรรมชาติ หรือ
ธรรมานุภาพ ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ. เราจะติดสินบน
กฎของธรรมชาติไม่ได้, เป็นพระเจ้าชนิดที่ไม่รับสินบน,

มีอย่างเดียวเท่านั้น เราจะทำให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ, ไม่ใช่ตามความประสงค์ของพระเจ้า เว้นไว้แต่เราจะพูดโดยอุปมาในภาษาคน ว่ากฎของธรรมชาติ นั้น ก็คือความประสงค์ของพระเจ้า.

นี่แหละทุกคนควรจะรู้จัก สิ่งสูงสุดอันนี้เหนือสิ่งทั้งปวง ว่ามีอยู่อย่างไร แล้วอย่าได้กระทำไปให้ผิด หรือผิดต่อกฎนั้น มันจะวินาศเอง. ธรรมชาติภาพนั้น ไม่มีอะไรสูงสุดไปกว่านี้อีกแล้ว สูงสุดอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง. เราเป็นฝ่ายที่จะต้องง้อโดยส่วนเดียว, ง้อ ในที่นี้ก็หมายความว่า จะประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดนั้น.

อานุภาพของธรรมะนี้ จะมองกันไปในทางไหนก็ได้; ถ้ามองไปในทางผิด ก็คือความวินาศอันใหญ่หลวง เพราะเราทำผิด ทำผิดต่อกฎอันนี้ ก็คือความวินาศอันใหญ่หลวง, ถ้าเราทำถูก ก็ได้รับประโยชน์อันใหญ่หลวงเช่นเดียวกัน. เราไม่ต้องการความวินาศ เราต้องการความสุข ความเจริญ, ฉะนั้นเราก็มองในทางที่จะทำให้ถูกต้อง แล้วก็ได้รับผลเป็นความสุขเป็นความเจริญ.

อานุภาพของธรรมะนี้ **ข้อ ๘** **ข้อ ๙** **ข้อ ๑๐** สามารถ

ดับทุกข์ให้แก่ทุกคน ธรรมานุภาพนี้ สามารถดับทุกข์
ให้แก่ทุกคน ไม่ว่าคนนั้นกำลังจะเป็นคนชนิดไหน เป็นชน
ชาติไหน ถือศาสนาลัทธิอะไร, ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาอะไร
ธรรมานุภาพจะช่วยดับทุกข์ของเขาได้.

พูดอย่างนั้นมันเป็นเรื่องก้าวก่าย ฟังดูแล้วมันละเมียด
ล่องเกินลัทธิอื่น หรือศาสนาอื่น; แต่เดี๋ยวนี้เราพูดตาม
ความจริงว่าท่าน จะถือลัทธิศาสนาอะไรอยู่ที่ตาม ความ
ทุกข์เกิดขึ้นแก่ท่าน เพราะท่านทำผิดต่อกฎของพระ-
ธรรม, ความสุขเกิดขึ้นเพราะท่านทำถูกต้องกฎของ
พระธรรม. มนุษย์มีชีวิตเหมือนกันหมด ความทุกข์ที่
เกิดขึ้นแก่มนุษย์เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะถือศาสนาอะไรอยู่;
ถ้าเราทำให้ถูกต้องตามกฎนั้นแล้ว จะไม่มีความทุกข์เลย ไม่ว่า
จะถือศาสนาอะไรอยู่.

เมื่อกล่าวตามหลักของกฎของธรรมชาติแล้ว เรา
พูดได้ว่า มนุษย์มีความทุกข์ เพราะทำผิดในขณะแห่ง
ผัสสะ, เมื่อมีการกระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ว

เราโง่ แล้วเราทำผิดไป มันก็เกิดทุกข์ขึ้นมา. นี่แน่นอน
 ทายตัว ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาอะไร เอ้า, เราทำหายเลย เขา
 จะถือศาสนาอะไรอยู่ก็ตาม ถ้าเขาโง่และทำผิด เมื่อมี
 การกระทบทางอายตนะ, ก็อทา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
 เขาจะต้องเป็นทุกข์. นี่คืออานุภาพของธรรมะมันครอบงำ
 ไปหมด ไม่ว่าคนนั้นจะกำลังประกาศตัวว่าถือศาสนาอะไร
 อยู่ก็ตาม.

ขออย่าถือว่า อาตมาพูดจาละลาบละล้วงคุณใน
 ศาสนาอื่น แต่ว่าพูดไปตามตรง ตามความเป็นจริง เพื่อให้
 รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรมานุภาพ อันเป็นสิ่งสูงสุด ที่เราต้อง
 การให้กลับมา อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้น.

ที่นี้จะพูดไปถึง ข้อที่ ๒ ว่า **ธรรมานุภาพ**
 หรือ **ธรรมะแท้** ไม่มีนิกาย ไม่มีชนิด; จะพูดว่า
 ธรรมานุภาพอย่างพุทธ ธรรมานุภาพอย่างคริสต์ ธรรมานุ-
 ภาพอย่างพราหมณ์ นั้นมันไม่ได้ เพราะมันมีแต่ธรรมา-
 นุภาพเดียว ในกฎของธรรมชาติ; ในขอบเขตของ
 ธรรมชาติทั้งหมด มันมีแต่ธรรมานุภาพเดียว. ฉะนั้นจึง
 ไม่มีธรรมานุภาพชื่อนั้นชื่อนี้, นิกายนั้นนิกายนี้ ศาสนานั้น

ศาสนา^{นี้}. ธรรมานุกา^{นี้}พณอยู่เหนือการถูกจำกัดด้วยชื่อ
ว่าชื่อนั้นชื่อนี้ มันมีชื่ออย่างใดเฉพาะส่วน เฉพาะเวลา เฉพาะ
เทศะนั้น มันก็ไม่ได้ ไม่เป็นเพศหญิงไม่เป็นเพศชาย ไม่
เป็นอะไร โดยสมมติอย่าง^{ที่}สมมติกัน.

ข้อที่ ๓ ^{๖๔}คู่ต่อไปก็ ^{๕๔๑}ธรรมานุกาพณมนิพพาน
เป็นของขวัญ ธรรมานุกา^{นี้}พณมีของขวัญสำหรับฝากแก่
สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง. ของขวัญ^{นี้}ก็คือนิพพาน หมายความว่า
ถ้าเขาปฏิบัติตรงต่อกฎของธรรมชาติแล้วในฝ่ายถูก
แล้วเขาก็จะได้รับของขวัญ คือพระนิพพาน, คือชีวิต
ที่เย็น, ชีวิตที่มีแต่ความเย็น นี้เรียกว่านิพพาน.

แต่เดี๋ยวนี้คนยังหลับหูหลับตาต่อสิ่งที่เรียกว่านิพ-
พาน มักจะสอนกันว่าอย่าเอามาพูด, อย่าเอามาพูด เรื่อง
นิพพาน มันไม่อยู่ในวิสัยของเรา พันสมัยแล้ว; ถ้ามา
พูดให้คนสมัยใหม่ฟัง เขาว่านิพพาน เป็นเรื่องครีตระแล้ว.
น่าหัวที่สุด ที่มีคนกล่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้ว่า ผู้มีหน้าที่เป็นนายก
พุทธสมาคมบางแห่งนั้น เขาปฏิเสธว่า อย่าเอาเรื่องนิพพาน
มาพูด เขาไม่ต้องการ เขาต้องการให้พูดเรื่องธรรมะที่เป็น
ประโยชน์แก่บ้านแก่เมือง.

นี่เราบอกเขาว่า ถ้าเอานิพพานออกเสียอย่างเดียวแล้ว พุทธศาสนาก็ไม่มีอะไรเหลือ. พุทธศาสนามีสิ่งที่เป็หัวใจ หรือว่าเป็นลักษณะเฉพาะ ก็คือ นิพพาน ซึ่งเป็นของขวัญจากธรรมชาติ; เพราะว่าพระพุทธรศาสนา^{นี้}ไม่มีอะไร นอกจากเรื่องของธรรมชาติ. พระพุทธเจ้าทรงค้นพบข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของธรรมชาติ แล้วจึงนำมาสั่งสอน จึงมีเรื่องตรงกันกับกฎของธรรมชาติ. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีหลักการตรงเป็อันเดียวกันกับเรื่องธรรมชาติ, เรื่องกฎของธรรมชาติทั้งปวง. ^{นี้}ธรรมชาติก็มีนิพพานให้เป็นของขวัญแก่มนุษย์ พุทธศาสนาก็มีนิพพานให้เป็นของขวัญแก่มนุษย์ โดยทำนองเดียวกัน.

แต่พวกมนุษย์เขาชวนกันปิดหูปิดตาเสียเอง ไม่ยอมฟังเรื่องนิพพาน ไม่สนใจเรื่องนิพพาน, เขาถือศาสนาเงิน เขาถือกามารมณ์, อะไร ๆ ก็ล้วนแต่เพื่อกามารมณ์ไปเสียทั้งนั้น. เขามีชีวิตหายใจอยู่ด้วยเรื่องกามารมณ์, เขาหาเงินเป็วันก็เป็วัน แทบสายตัวจะขาด แล้วเขาก็ใช้เพื่อกามารมณ์. ^{นี้}เรียกว่ามันปิดหูปิดตาต่อสิ่งที่เรียกว่านิพพาน เราต้องการจะให้ฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพ ให้คน

เห็นโดยแท้จริง ว่าสิ่งที่จะช่วยเราได้นั้น ก็คืออานุภาพของ
พระธรรม.

ข้อที่ ๔ ประชาชนเขาไม่สนใจธรรมะที่
เป็นธรรมชาติ, เขาไปสนใจสิ่งที่เรียกว่าไสย-
ศาสตร์ ซึ่งคนบางพวก บางยุค บางสมัย เขาบัญญัติขึ้นมา
สำหรับให้คนบางพวก บางยุค บางสมัย นั้น ถือเป็นหลัก
ปฏิบัติ เพื่อผลดีทางศีลธรรม. พวกคนเหล่านั้นเป็นคนโง่
พุดอย่างอื่นไม่มีทางที่จะเข้าใจ จึงต้องพุดแต่ในทางที่ให้เกิด
ความหวาดกลัว ต่อสิ่งที่เขารู้จักไม่ได้, คือเขาเข้าใจไม่ได้
จะเป็นเรื่องผีสิงเทวดา หรือเรื่องพระเจ้าก็ตามใจ เป็นสิ่งที่
เขาเข้าใจไม่ได้ก็แล้วกัน, แล้วก็อ้างเอาสิ่งนั้นมาชู้ เรียกว่าชู้
หรือบังกับ ว่าท่านทั้งหลายจะต้องปฏิบัติตามนี้ ๆ แล้วสิ่ง
เหล่านั้น จะอำนวยความสะดวกให้แก่ท่านทั้งหลาย. ระบบ
ไสยศาสตร์เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ที่กำลังเหลืออยู่มากมายใน
โลกนี้แม้ในเมืองของชาวพุทธนี้ ก็มีไสยศาสตร์ ระบาดอยู่
ทั่วไป, การนับถือพุทธศาสนาก็เลยกลายเป็นไสย-
ศาสตร์ ไป หรือว่าไปแฝดติดกันอยู่อย่างแยกกันไม่ออก.

จะยกตัวอย่าง สักกรณีหนึ่ง ไม่เสียเวลาอะไรนัก
 เช่นว่าเข้าไปในโบสถ์แล้ว กราบพระพุทธรูป ด้วยความ
 คิดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยได้ อย่างนั้นมันเป็นไสย-
 ศาสตร์; ถ้าเข้าไปในโบสถ์ กราบพระพุทธรูปด้วยความ
 คิดว่า พระพุทธองค์ทรงค้นพบทางดับทุกข์ ดับทุกข์ได้
 ด้วยพระองค์เองแล้วสอนผู้อื่นให้ดับทุกข์ได้ด้วย, เราขอ
 สมัคร์เป็นสาวกของพระองค์ และขอบพระมหากรุณาธิคุณ
 ของพระองค์ แล้วก็กราบลงไป. ถ้ากราบอย่างนั้นเป็น
 พุทธศาสตร์; ถ้ากราบอย่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ
 อย่างนั้นมันเป็นไสยศาสตร์.

แม้ว่าจะเอาพระมาแขวนคอ พระเครื่อง องค์เล็ก ๆ
 เอามาแขวนคอ ถ้าแขวน ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะช่วย
 คัมภรอง อย่างที่เขาแขวนกัน ซ้อขายกันมาแขวนนั้น มันก็
 เป็นไสยศาสตร์. ถ้าเอาพระเครื่องมาแขวนคอด้วยจิต
 ว่า นี่เป็นสัญลักษณ์ของพระองค์ ผู้ดับทุกข์ได้ด้วย
 พระองค์เอง แล้วมาสอนให้เราดับทุกข์ได้ด้วย, เราขอบ-
 พระคุณ, เราขอมอบกายถวายชีวิตแก่พระองค์ เพื่อมิให้
 ลืมพระพุทธรองค์ เราก็เอามาแขวนคอ ถ้าแขวนอย่างนั้นเป็น
 พุทธศาสตร์.

นั่นแหละท่านดูให้ทีเถอะว่า พุทธศาสนากับ
 ไสยศาสตร์นั้น สัมพันธ์กันอยู่อย่างนี้ แล้วส่วนใหญ่
 นั้นเอียงไปสู่ไสยศาสตร์ ทั้งนั้น ไม่เชื่อกลองไปตามคนที่
 เอาพระแขวนคอๆ ทำเปอร์เซ็นต์ดูว่าในบรรดากคนที่แขวน
 พระเครื่องเหล่านั้น เขาคิดนึกอย่างไร. ในที่สุดก็จะได้สถิติ
 ออกมาว่า แขนงในฐานะเป็นวัตถุขลังศักดิ์สิทธิ์เข้าใจไม่ได้,
 เหมือนผีสิงเทวดา พระเจ้า อะไรต่างๆ นั้น ทั้งนั้นแหละ,
 จะทั้งนั้นก็ได้. ทีจะแขวนด้วยความรู้สึกว่า เป็นสัญลักษณ์
 แห่งพระธรรมแห่งพระพุทธ นี่ย่อมจะมี.

นี่เราต้องการจะให้รู้เรื่องนั้นกันเสียให้ที ว่าสิ่งที่จะ
 เป็นที่พึ่งดับทุกข์แก่เราได้นั้น คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมา-
 นุภาพ, คืออานุภาพของพระธรรม จะได้^๕ รวบรวม^๕ สิ่ง^๕ นั้นมา
 ให้เป็นที่พึ่งได้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาธรรมะ ซ้อนก็ไม่รู้
 จะโทษใคร, ทำไมเขาจึงไม่ได้ศึกษาธรรมะ ไม่รู้จะโทษใคร,
 จะโทษพ่อแม่ โทษครูบาอาจารย์ โทษอะไรก็แล้วแต่ มันมี
 หลายเรื่อง. แต่อยากจะพูดว่า การศึกษาของมนุษย์นั้น
 ไม่ถูกต้องไม่สมบูรณ์ ประชาชนของเราจึงยังถือไสย-

ศาสตร้อยู่; ถ้าการศึกษาถูกต้องและสมบูรณ์ ประชาชน ก็จะเลิกถือไสยศาสตร์เป็นแน่นอน. เที่ยวนั้ไม่อาจจะหันหน้าไปหวังพึ่งธรรมานุภาพ มันก็ต้องพึ่งอำนาจของไสยศาสตร์อย่างเหมือนกับคนหลับ หรือเป็นมนุษย์ที่หลับ เป็นโลกที่หลับ ต่อไปตามเกม.

ข้อที่ ๕ เที่ยวนั้ยังมีอีก **สิ่งหนึ่ง** ที่เข้ามา **แทรกแซง** ก็คือ **ความเจริญก้าวหน้า** ในทาง **วัตถุ**, **วัตถุ** ที่เขาประคิษฐึ้นมาเพื่อส่งเสริมกามารมณั้ นั้นมีความยั้วยวนมาก. คนทั้งหลายก็ไปหลงติดในความสนุกสนานทางกามารมณั้ ยิ่งไม่อยากจะสนใจในเรื่องของธรรมะหรือธรรมานุภาพ; เขาก็เลยไปบูชาวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งกามารมณั้ มีสิ่งที้เรียกว่าเงินเป็นบัจจยั้ เขาก็ถือศาสนาเงิน, คนเหล่านั้นถือศาสนาเงินทั้งที้ ปากพูดว่าถือพุทธศาสนา, แต่หัวใจของเขานั้นถือศาสนาเงิน จะเรียกว่าถือศาสนากามารมณั้ก็ได้, จะเรียกว่าถือศาสนาประโยชน์ก็ได้ เพราะประโยชน์ของเขานั้นคือกามารมณั้.

เที่ยวนั้เขาเจริญกันใหญ่ **เจริญ** ทาง **อุตสาหกรรม** **เจริญ** ทาง **เทคโนโลยี**, สติบัญญัติสามารถมีเท่าไร ก็ระคม

ทุ่มเทไปในทางที่จะใช้เทคนิคเพื่อแสวงหาปัจจัยแห่งกามารมณฺ์ ในแขนงต่าง ๆ กัน จนกล่าวได้ว่า เทคโนโลยีทุกแขนงในโลกนี้เพื่อประโยชน์แก่กามารมณฺ์ สำหรับจะหลอกลวงมนุษย์กันเอง ให้จมติดอยู่ในกามารมณฺ์. ไม่มีเทคโนโลยีแขนงไหน ที่จะใช้ไปในการที่จะแสวงหาธรรมะ, จะปฏิบัติธรรมะให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อให้บรรลุมรรคผลโดยเร็ว, ไม่มีใครเคยใช้วิชาเทคโนโลยีในรูปนี้ แบบนี้ แต่ใช้เทคโนโลยีไปในทางแสวงหากามารมณฺ์ มาฝังตัวเองให้จมติดลงไปตลอดเวลา.

ข้อ ๖ นั้นแหละ มัน จึงมีผลเกิดขึ้น มาว่า แทนที่มนุษย์จะหวังแสวงหาธรรมานุภาพ, หวังฟังธรรมานุภาพ, เขาก็ไปหลงไหลในสิ่งที่เป็นที่ตงของกิเลส, ไม่สนใจธรรมะ เพราะจะไปบูชากิเลส, ผลที่เกิดขึ้น คือความทุกข์อันยืดเยื้อใหญ่หลวง ครอบงำโลกอยู่ในปัจจุบันนี้. แทนที่จะคิดฟังพระธรรม ก็ไปคิดฟังพากิเลส. นี่มันเป็นสิ่งที่น่าสลดสังเวช น่าละอาย น่าสะอิดสะเอียนที่สุดสักเท่าไร; แทนที่จะไปหวังฟังธรรมะ กลาย

ไปเป็นหวังฟังกิเลส บุษากิเลส, เอากิเลสเป็นสิ่งสูงสุดไปเสีย. นี้เรียกว่าพำมันไม่สง มั่นมีคมีคสนิท เหมือนกับราตรีที่ปราศจากดาวในเวลาตก.

นี่เรียกว่าเป็น **สิ่งที่เราจะต้องนึกถึงเป็นสิ่งแรก** ว่า **ขอให้เกิดเป็นพาส่างขึ้นมา คอพาส่างทางธรรมานภาพ.** พวกเราชาวพุทธ ถ้าเป็นพุทธจริงก็จะหวังอย่างนี้, ถ้าเป็นพุทธแต่ปากก็หวังอย่างอื่น.

แล้วก็ไม่เฉพาะแต่พวกเราชาวพุทธเท่านั้น พวกที่กำลังถือลัทธิอื่น ที่ไม่ใช่ชาวพุทธ เขาก็กำลังหันมาหาพระพุทธรศาสนา เพราะเบียดต่อศาสนาที่เป็นไสยศาสตร์หรือศาสนาที่ไม่อาจจะช่วยตัวเองได้ ต้องหวังพึ่งสิ่งอื่น, นี้เขาก็เบียดจึงหันมาหาพุทธศาสนา หาที่พึ่งกันใหม่. นี้ก็จะมาเป็นพวกเดียวกันได้ กับชาวพุทธที่มีอยู่ก่อน, แล้วก็ร่วมมือกัน ในการปรับปรุงแก้ไขให้ธรรมะกลับมารองโลก ให้โลกมีธรรมะเป็นที่พึ่ง.

แต่เมื่อคุณแล้วจะเห็นได้ว่า พวกที่ไม่ต้องการอย่างนี้มีมากเหลือเกิน, พวกที่เป็นทาสของกิเลส บุษาวัตถุนิยมนี้ยังมีมากเหลือเกิน; ถ้าจะเอามาวัดกัน ก็จะเหมือนกับ

ว่าเอามคไปสู้กับช้าง คุณมันยังมากเหลือเกิน, แต่พวกเรา
ก็ไม่ท้อถอย อาตมาจะพูดแทนท่านทั้งหลายด้วยว่า พวกเรา
ก็ไม่ท้อถอย; แม้ว่ามันจะหนัก หรือยากลำบาก เหมือนกับ
เอามคไปสู้กับช้างนี้ พวกเราก็มองไม่ท้อถอย.

ด้วยเหตุนี้แหละ สวณโมกข์จึงเกิดขึ้น เพราะ
ความไม่รู้สึท้อถอย, ไม่รู้สึกยอมแพ้ ต่อวิกฤตการณ์อัน
นั้น, เราดิ้นรนกัน จนมีสวณโมกข์เกิดขึ้นมา แล้วก็จะ
ทำหน้าที่ไปตามนั้น เพื่อให้ธรรมานุภาพกลับมาครองโลก
กลับมาช่วยโลกตลอดไป, คนส่วนใหญ่รู้จักธรรมานุภาพกัน
น้อยเกินไป แต่ก็ไม่ต้องถอย.

ธรรมานุภาพจะต้องกลับมา จะต้องสว่างเป็น
แสงสว่างขึ้นมา ตามเวลาที่เราจะช่วยกันกระทำ; อย่างที่
พูดมาแล้วว่า แม้มันยังไม่ถึงเวลา ๖ โมงเช้า ฟ้ามันยังไม่สว่าง
แต่ถ้าถ้าเราทุกคนช่วยกันจุดตะเกียงขึ้น คนละดวงทั้ง-
โลก แล้วมันจะเป็นอย่างไร, มันก็ยังจะสำเร็จประโยชน์
ได้ ในการที่จะมีฟ้าสว่างทางธรรมานุภาพขึ้นมาคุ้มครองโลก
เป็นแน่นอน.

นี่คือข้อแรก หรือข้อที่ ๑ ของสิ่งที่เรียกว่า ฟ้ำsang, เป็น ฟ้ำsang ทางความรู้สึกต่อธรรมชาติ, เป็น ฟ้ำsang ในหนทางรอด ในความรอด ของมนุษย์ในโลกนี้.

ข้อ ๒ ฟ้ำsang ทางสังคมศาสตร์.

ทีนี้จะพูดถึง ฟ้ำsang ข้อถัดไป ข้อที่ ๒ จะเรียกว่า ฟ้ำsang ทางสังคมศาสตร์, ฟ้ำsang ทางสังคมศาสตร์ นี้ขออภัยที่ว่า มันต้องใช้คำที่แปลกหูแก่ท่านทั้งหลายบางคน, มันไม่รู้จะ ใช้คำว่าอะไร มันต้องใช้คำที่เขากำลังใช้กันอยู่ในโลก หรือในประเทศเรา.

สังคมศาสตร์ หรือ *social science* ที่เรียกกันไปทั้งโลก เรียกว่า *social science* วิชาความรู้สำหรับสังคมจะได้อยุ่รอดได้ เขาเรียกว่าสังคมศาสตร์; พุคเป็นธรรมดาๆ ก็ว่า ความรู้ที่จะช่วยให้สังคมอยู่รอดได้ เรียกว่าสังคมศาสตร์. ท่านจะมีคำอะไรเป็นภาษาง่ายๆ เรียกได้ก็ดี, ก็ลองใช้คำนั้นเถอะ. แต่เอาตามันก็ไม่ออก ก็ต้องใช้คำว่าสังคมศาสตร์ — ศาสตร์เพื่อความรอดพ้นของสังคม หรือว่าศาสตร์ที่จะช่วยสังคม. นี่มันมีอยู่แล้ว ในโลกนี้เขามีสิ่งที

เรียกว่า สังคมศาสตร์ คือวิชาในแขนงต่างๆ ที่เขามองเห็น
ว่ามนุษย์จะต้องมี ก็อย่างๆ ก็ตามใจ ทั้งหมดนั้นจะเรียกว่า
สังคมศาสตร์ไปหมด.

อาตมาไปเอาบัญญัติของเขามาดูแล้วเห็น โอ มันมาก,
มันมากเกินไป เอาแต่ที่สำคัญๆ; เช่นเขาถือว่า มนุษย์นี้
จะต้องมีความรู้เรื่องอักษรศาสตร์ คือทางหนังสือ, จะต้องมี
ความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์ กฎเกณฑ์ของธรรมชาติทางฝ่าย
วัตถุ, จะต้องมีความรู้ เรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวกันกำลังเป็น
ลมหายใจของคนในโลก, จะต้องมีความรู้ เรื่องการเมือง,
จะต้องมีความรู้ เรื่องปรัชญา, จะต้องมีความรู้ เรื่องศาสนา,
แม้จะย่อลงไปถึงกับว่า จะต้องมีความรู้ เรื่องตรรกวิทยา
เรื่องจิตวิทยา, เรื่องอะไรอีกมากมาย ทั้งหมดนี้เรียกว่า
สังคมศาสตร์, แต่ไม่มีเรื่องธรรมะที่จะดับทุกข์ได้ รวมอยู่
ในนั้น. มันมีอะไรๆ ที่เท่าที่มนุษย์ในบัจจุบันเขาเห็นว่า
จำเป็นจะต้องมี เขาก็ระบুকันแต่สิ่งเหล่านั้น, เขาไม่ระบุ
ความรู้ทางธรรมะ ที่เป็นกฎของธรรมชาติ ที่เรากล่าวถึงนั้น
ว่ารวมอยู่ในสังคมศาสตร์.

สังคมศาสตร์ของเขามีคำว่า ศาสนา แล้วก็
ประวัติศาตร์ศาสนาต่างๆไป ทุกศาสนาก็พอแล้ว ไม่สามารถ

ปฏิบัติต่อบุคคลได้ด้วยศาสนาใด ๆ โดยเฉพาะ นี่เรียกว่า
 ยังไม่ได้ตัวของพระพุทธศาสนา หรือของธรรมะโดยตรง
 เข้าไปรวมอยู่ในนั้น. เราจึงถือว่า ฟ้ายังไม่สว่าง
 สังคมศาสตร์, ก็ศาสตร์ทั้งหลายที่เขาถือกันว่าจำเป็น
 สำหรับสังคมนั้น มันไม่มีธรรมะที่จับทุกข์ได้ รวมอยู่ในนั้น.

นี่เราอยากจะให้สังคมศาสตร์^๕ เกิดเป็นฟ้าสว่าง
 ขึ้นมา ให้คนเหล่านั้นมองเห็นว่า ต้องมีความรู้เรื่องธรรมะ
 ที่ดับทุกข์ได้จริง มารวมอยู่ในนั้นด้วย, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ธรรมะที่สรุปไว้ในประโยคสั้น ๆ อย่างที่กล่าวแล้วเมื่อตะกั้น^{๕๕}
 ว่า ทำผิดด้วยความโง่ ในขณะที่มีผัสสะทาง ตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ นั้นจะต้องเกิดทุกข์, ถ้าทำให้ถูกต้องด้วยความ
 เจตียวฉลาดในขณะที่มีผัสสะทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้น
 จะเป็นการดับทุกข์ หรือไม่เกิดทุกข์เท่านั้นก็พอแหละ. แต่
 ความรู้ข้อนี้มันไม่ไปรวมอยู่ในวิชาสังคมศาสตร์ หรือ social
 science ของมนุษย์ในโลกปัจจุบัน ที่เขาบูชากันนัก. เขามี
 การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมกันอย่างใหญ่หลวง ในสังคมศาสตร์
 ทุกๆ แขนง, แต่มันไม่มีแขนงที่จะจับทุกข์ได้ เราจึงถือว่า
 สังคมศาสตร์ทั้งหมดนั้น มากมายเท่าไรก็ดี มันยังหลับอยู่

ยังมีตกอยู่ เหมือนกลางดึกแห่งกลางคืนที่ปราศจากดาว.

เราจึงอยากจะชวนขวย ให้มันมีอาคารฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์ขึ้นมา, ขอให้สิ่งที่เรียกว่า สังคมศาสตร์ของมนุษย์นั้นแหละ รวมเอาธรรมชาติ ซึ่งเป็นหลักพระพุทธศาสนาตามกฎของธรรมชาตินี้เข้าไว้ด้วย, คุ้มมันไม่มี. ฉะนั้นเราจึงต่อสู้-ต่อสู้ตลอดมา เพื่อให้คนในโลกเกิดความสนใจ ว่าต้องเอาสิ่งนี้เข้ามารวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า สังคมศาสตร์ จึงจะสมบูรณ์ ก็จะช่วยแก้ไขปัญหาของมนุษย์ในโลกได้.

เราชาวไทยเป็นประเทศเล็ก ตามกันประเทศใหญ่ ประเทศมหาอำนาจ, ประเทศที่เราบูชาเขาว่า เจริญรุ่งเรืองไปทุกอย่างทุกทาง นี่ประเทศไทยเราเป็นประเทศเล็ก ต้องตามกันประเทศใหญ่; คำพูดนี้ไม่น่าฟัง แต่มันก็เป็นอย่างนี้, ใช้คำพูดอื่นมันไม่ตรง แล้วเราก็ไปคว้าเอาสังคมศาสตร์ชนิดที่มันไม่ช่วยอะไรได้ มายึดถือเป็นหลักกับเขาด้วยเหมือนกัน.

หรือถ้าจะเปรียบเทียบให้แคบเข้ามา ก็เรียกว่า การศึกษาในประเทศไทยเรานี้ ก็ไม่ให้ความสำคัญแก่ธรรมะหรือพระพุทธศาสนา; เอาไปไว้เป็นวิชาชนิด ๆ หนึ่ง ในวิชาสังคมศึกษา เขาเรียกวิชาสังคมศึกษา ศึกษาเรื่องต่าง ๆ ต่าง ๆ หลายเรื่องมากมาย ที่เขาเห็นว่าจำเป็นที่มนุษย์จะต้องรู้, แล้วก็เรื่องของพุทธศาสนา ชนิดที่เป็นประวัติบ้าง อะไบบ้าง เล็ก ๆ น้อย ๆ ไปรวมอยู่ด้วย, ไม่ได้หัวใจของพุทธศาสนา, ไม่มีหัวใจของพุทธศาสนารวมอยู่ในสังคมศึกษาเลย, โดยส่วนน้อยในประเทศก็เป็นอย่างนี้, โดยส่วนใหญ่ของโลกทั้งโลกมันก็เป็นอย่างนี้. นี่คือความหลับหูหลับตาของมนุษย์ในโลก เรียกว่ามันยังเป็นมนุษย์หลับ หรือมันยังเป็นโลกที่หลับอยู่.

พุทธบริษัทควรจะรับรู้, ควรจะมองให้เห็นข้อเท็จจริงอันนี้, แล้วช่วยกันต่อสู้แก้ไข เพื่อให้เกิดฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์ หรือแม้สังคมศึกษาในประเทศไทยว่าจะต้องมีธรรมะสำหรับค้ำทุกซ์ของมนุษย์ได้จริง รวมอยู่ด้วย.

เอาละ, เราทุกคนที่มองเห็นแล้วนี่ มาช่วยกัน มาร่วมมือกัน ต่อสู้ทุกวิถีทาง คือ ช่วยทำให้เกิดความรู้อัน

ถูกต้องขึ้นมา ให้ล้นโลกได้ก็ยิ่งดี ว่านั่นมันไม่พอ, นั่นคือ
 ความวินาศของโลก. ถ้าโลกรู้แต่เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการ
 เมือง เรื่องวิทยาศาสตร์สำหรับส่งเสริมกิเลส ให้กิเลสหนา
 ขึ้นๆ แล้วส่วนที่จะดับกิเลสนั้นไม่รู้กันเสียเลย อย่างนี้
 แล้ว โลกไม่วินาศนั้นมันเป็นไปได้ โลกมันต้องวินาศ,
 โดยที่คอมฯไม่ได้แสดงบทบาทอะไรเลย.

เขามีความรู้เรื่องอะไรบ้างก็ไปคุุเถอะ : เรียน
 หนังสือ ก็เรียนเพื่อส่งเสริมกิเลส เรื่องเศรษฐกิจ เรื่อง
 การเมือง เรื่องการปกครอง เรื่องอะไรก็ตามมันล้วนแต่
 เพื่อส่งเสริมกิเลส; ส่วนเรื่องที่จะเช่นฆ่ากิเลสนั้น มัน
 ไม่รวมอยู่ในสังคมศาสตร์ หรือสังคมศึกษา ดังที่กล่าวแล้ว.

ในบางที่ บางแห่ง บางประเทศ ถือว่า คำสอน
 เรื่องอนัตตานุทัตลายโลก, คำสอนเรื่องสัน โดษ กัตติ
 เรื่องนิพพาน กัตติ เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ. มีชาวพุทธชั้น
 หัวหน้าหน่วยสังคมเห็นว่า เรื่องนิพพานนี้เป็นเรื่องที่น่า
 รังเกียจ, เขาเองไม่ชอบเพราะมันไม่มีรสชาติอะไร, แล้วยัง
 พาลกล่าวหาว่า เรื่องนิพพานนี้เป็นเรื่องถ่วงความเจริญ
 ของประเทศชาติ. ถ้าพลเมืองไปสนใจเรื่องนิพพานกันเสีย

หมดแล้ว ประเทศชาติจะล่มจม. นี้ภูเขาหลับตาพุกตีสี่ แล้วกำลังมีอยู่จริงๆ แม้ในประเทศไทย.

นี่ขอให้เรามองเห็นอันตรายอันนี้ ช่วยกันต่อสู้ ช่วยกันแก้ไข ให้มันมีความเข้าใจอันถูกต้องเสียใหม่ ว่า ต้องมีความรู้เรื่องสังคมศาสตร์ หรือสังคมศึกษา ที่ถูกต้อง, แล้วจะเป็นที่ปรากฏชัดออกมาว่า เรื่องธรรมะที่ดับทุกข์ ได้นั้น เป็นเรื่องยอดสุดของสังคมศาสตร์. สังคมศาสตร์ ทุกๆ แขนง ให้มันสูงสุดอยู่ที่ความรู้เรื่องดับทุกข์ ธรรมะที่ดับทุกข์ได้, นั่นคือสังคมศาสตร์หัวหน้า สังคมศาสตร์ตัวนำ, สังคมศาสตร์อื่นๆ จะต้องเป็นไปตามหลัง หรือสนับสนุนสังคมศาสตร์ที่เป็นตัวธรรมะที่ดับทุกข์ได้.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเช่นการศึกษานี้ เคียวนี้เขาจัดการศึกษาลงทุนกันแพงมาก ในประเทศนี้, แต่แล้วเพื่อส่งเสริมการเมือง เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ ให้มันเป็นบ้าเป็นหลังยิ่งๆ ขึ้นไป. เขาไม่ได้จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมศีลธรรม. นี่กล่าวพุกอย่างนี้ว่า รัฐบาลไม่ได้จัดการศึกษา ไม่ได้ทุ่มเทการศึกษา เพื่อส่งเสริมศีลธรรม, หรือทำความสงบราบรื่นให้แก่มนุษย์, แต่จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ-

กิจและการเมือง ซึ่งทำให้โลกนี้มันปั่นป่วนเป็นบ้าเป็นหลังยิ่งขึ้น
ทุกที.

นี่ขอให้เข้าใจ ว่ากำลังทำผิดกันอยู่อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าสังคมศาสตร์ คือวิทยาที่
จำเป็นสำหรับสังคมในโลก.

เรามีสวนโมกข์ โดยมีเจตนาที่จะให้เกิดฟ้าสว่าง
ทางสังคมศาสตร์, คือเกิดฟ้าสว่างทางวิทยา ที่จะช่วยให้
มนุษย์ลืมหูลืมตา แล้วดับทุกข์ได้, นี่ฟ้าสว่างทางสังคม-
ศาสตร์.

เดี๋ยวนี้มันยังไม่ได้ผล มันไม่สว่าง มันเหมือนกับ
กำลังหลับสนิทในเวลากลางดึก แห่งราตรีที่ปราศจากดาว,
มันก็หลับกรนๆ อยู่, ไม่เกิดฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์ เพราะ
ว่าไปบูชาศาสตร์ทั้งหลายที่ส่งเสริมกิเลส แล้วก็เกลียดชัง
ศาสตร์โดยเฉพาะที่จะเช่นฆ่ากิเลส. ถ้าจะศึกษาอะไรบ้าง
ก็จัดให้เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมกิเลสไปเสียหมด มันจึงเป็น
เหตุให้เกิดวิกฤตการณ์ ความเดือดร้อนวุ่นวาย ระส่ำระสาย
ทนทุกข์ทรมานอยู่ทั่วไปในโลก; เพราะฟ้ามันไม่สว่างทาง
สังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ชาวโลกทั้งหลายเขาถือกันเป็น

หลัก ทุ่มเทก่าตั้ง เพื่อจะศึกษากันคว่ากันอยู่ทั่วทั้งโลก, ศึกษาสังคมศาสตร์ชนิดที่ส่งเสริมกิเลส แทนที่จะเป็น การเช่นฆ่ากิเลส.

ดังนั้น เรามาช่วยกันต่อไปอีก ที่จะส่งเสริมให้ เกิดฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์ อย่างน้อยที่สุดก็ ในประเทศ ชาวพุทธของเรา, ประเทศที่เป็นเมืองพุทธของเรา ควร จะลืมหูลืมตาในขั้นนี้; เมื่อประเทศอื่นเขาไม่ลืมหูลืมตา มันก็ยังทำอะไรเขาไม่ได้, เราเองก็ลืมตากันเสียก่อน แล้วก็ จะได้ช่วยเหลือให้ผู้อื่นลืมตาได้ด้วย.

เดี๋ยวนี้ภายในประเทศของเรา เราก็ไม่ได้ทำให้เกิด ฟ้าสว่างทางธรรมศาสตร์ ทางพระธรรม, ประชาชน ของเรา จึงไม่รู้จักพระพุทธานุศาสตร์ของตนเอง, เป็น คนโง่ จนศาสนาอื่นเขามาซื้อตัวเอาไปเสียได้ ด้วยสินจ้าง รางวัลเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ทำให้ชาวพุทธที่ไม่รู้จักพุทธถูก ซื้อเอาไปได้ กลายเป็นถือศาสนาอื่น. อย่างนี้แล้วจะไป โทษใคร, ทำไม่ไม่โทษตัวเอง. คอมมิวนิสต์ไม่ทันมา พุทธศาสนามันหมดเสียแล้ว, มั่วแต่ร้องตะโกนว่าคอมมิวนิสต์มา พุทธศาสนาหมด คอมมิวนิสต์มาพุทธศาสนาหมด,

ไม่มองดูให้คิด ยังหลับหูหลับตาอยู่, ไม่มองให้คิดว่า เคี้ยวนี้ พุทธศาสนามันหมดแล้ว ทั้งที่คอมมิวนิสต์ยังไม่มา, เพราะ ว่าประพฤติผิดต่อหลักธรรมะในพุทธศาสนา กลายเป็น ไสยศาสตร์ไปหมดแล้ว. นี่พุทธศาสตร์กลายเป็นไสย- ศาสตร์ไปหมดแล้ว ก็ยังไม่รู้สึกตัว. นี่คอมมิวนิสต์ไม่ได้ ทำนะ ชาวพุทธทำกันเอง ทำให้พุทธศาสนาหมด, แล้วก็ ไปโทษคอมมิวนิสต์มาพุทธศาสนาหมด. นี่คือการที่ฟ้า มันไม่สว่างทางสังคมศาสตร์.

ขอให้พวกเราทุกคนสนใจกันเป็นพิเศษ คือให้แสง สว่างของธรรมะนี้ นำมนุษย์ นำโลก, แล้วจะรอดได้ เพราะ ว่าแสงสว่างนำไปอย่างถูกต้อง. แสงสว่างของสังคมศาสตร์ นั้นต้องถูกต้อง คือมีเรื่องธรรมะที่ดับทุกข์ได้ เป็น หลักเป็นประธาน. อย่าเอาวิชาความรู้เทคโนโลยีทั้งหลาย ที่นำไปสู่ความเป็นทาสของกิเลส มาเป็นผู้นำเลย. นี่มันไม่รู้ จะไปทางไหน คนไม่รู้จะไปทางไหน, เกิดมาเป็นมนุษย์ ทำไมจะได้อะไร เขาก็ไม่รู้, เพราะว่าวิชาสังคมศาสตร์ใน โลกปัจจุบันนี้ มันหลับหูหลับตามันไม่มีอาการที่เรียกว่าฟ้า- สว่างเสียเลย.

เราเรียกตัวเองว่า ชาวพุทธ ก็รักษาความหมายของ คำว่า พุทธ ไว้ให้ดีๆ, พุทธมาหลายครั้งแล้ว แต่ก็ยังจะต้อง พุทธอีก เพราะบางคนไม่สนใจจะจำ, อะไรมันหนักก็ไม่รู้ พุทธก็ครั้งๆ ก็ฟังไม่ค่อยจะดู และไม่ค่อยจะจำ ว่า พุทธะ นั้น แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน; เดียวนี้มาเป็นชาว พุทธที่หลับ. ถ้าหลับอยู่เขาไม่เรียกว่าชาวพุทธตอก เพราะ พุทธะ แปลว่าตื่น ตื่นจากหลับ, ถ้ายังหลับอยู่มันก็ไม่เป็น ชาวพุทธตอก ยังโง่ต่อการคับทุกข์ แล้วก็ยังหลับ, แล้วก็ ยังไม่เป็นชาวพุทธ. ฉะนั้น จะต้องพยายาม ที่จะให้ตื่น; พุทธะ แปลว่า ตื่น, พอตื่นลืมหลืมตา ก็รู้อะไรได้, รู้อะไร ได้แล้วก็ทำถูกต้อง, แล้วมันก็เบิกบาน สดชื่น แจ่มใส สงบ เย็นนั้นเป็นชาวพุทธ.

เป็นหรือยัง? เราเองเป็นหรือยัง? ใครเป็นหรือยัง ไปทดสอบของตัวเองดู ว่าเป็นชาวพุทธแล้วหรือยัง? คือเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานแล้วหรือยัง? ถ้ามันตื่นจริง ก็เรียกว่าตื่นแล้ว, แล้วมันก็มีฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์แล้ว, มีฟ้าสว่างทางวิชาความรู้ที่จะช่วยมนุษย์ให้รอดแล้ว คือโลกได้ เดินไปในทางของแสงสว่างแล้ว.

เดียน อยากจะเรียกว่า **ฟ้าสาบทางสังคม-
ศาสตร์** ๗ ๘ ๙ แม้บางส่วน :—

๑. เพราะรู้สึกว่ายาวช่นของเรา ที่เป็นนักศึกษ
ษา เป็นนิติตะไรก็ตาม ในประเทศไทยนี้ สนใจธรรมะ
กันมากขึ้น. ถ้าเทียบกับเมื่อ ๕๐ ปีก่อนโน้น แล้ว
ไกลกันลิบ, นักเรียนนักศึกษานี้ไม่สนใจธรรมะ ที่เรียกกัน
ว่า ทำสมาธิ ทำวิปัสสนา นี้ไม่สนใจ. เดียนก็มีนักศึกษ
มีสติปัญญา สนใจในเรื่องของสมาธิ วิปัสสนา กันมากขึ้น.

๒. แล้วยังแผ่ขยายไปถึงเมืองนอก ประเทศ
นอก ที่เรารู้ได้ ก็คือพวกฝรั่งนี้เขามากันมากขึ้น, เขียน
จดหมายมาติดต่อกันมากขึ้น ล้วนแต่มีความประสงค์จะ
ศึกษาหรือจะปฏิบัติความรู้ชนิดที่เรียกว่า สมาธิ หรือ
วิปัสสนา ค่ายกันทั้งนั้น. นี่ยังเป็นที่น่าพอใจ หรือว่า
ความหวังที่กลับมา หรือจะเรียกว่าเป็นฟ้าสาบในทางความ
หวัง ที่สังคมศาสตร์อันมีประโยชน์จะกลับมา. แล้วมัน
ก็จะได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ.

อาตมาเชื่อว่าจะต้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะวา
สังเกตเห็นจาก สมาคมศึกษาพุทธศาสนา ปฏิบัติพุทธ-

ศาสนามี มากขึ้น, บางหน่วย หรือบางแห่ง มีนักศึกษา
ระดับมหาวิทยาลัยไปชุมนุมกันอยู่ เพื่อศึกษาและปฏิบัติ เป็น
จำนวนพันก็มี, อย่าตกใจว่าจำนวนพันก็มี. เราคิดว่ามัน
ไม่น่าจะถึง แต่ว่ามันก็มี ได้ข่าวว่ามันก็มี แม้ว่ามันจะ
มีผิดๆ ถูกๆ บ้าง ก็ไม่เป็นไร มันก็ยังดี เพราะมันเป็นที่
แน่นอนว่า เขาได้สนใจกันขึ้นแล้ว เขาได้สนใจแสวงหา
หนทางรอดตามทางของธรรมะเพิ่มมากขึ้น.

พวกที่เบื่อศาสนาที่มีพระเจ้า เขาก็หันมาหาศาสนา-
พุทธ ที่ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล. ศาสนาส່วนมากมีพระเจ้า
อย่างบุคคล, มีความรู้สึกอย่างบุคคล โกรธได้รักได้ ให้อภัย
ได้ ให้ดีได้ ด้วยเจตนาของพระเจ้าเอง, สอนให้คนทุกคน
บูชาอันวอนพระเจ้าเหล่านั้น. ที่นี้ คนจำนวนหนึ่งใน
โลกนี้ เกิดเกลียดชังศาสนาชนิดนั้น แล้วก็หันมาหา
พุทธศาสนา ที่ไม่ต้องมีพระเจ้าชนิดนี้; ถ้าจะเรียก
ว่าพระเจ้านี้เป็นอย่างอื่นแหละ ก็ พระเจ้าที่มีใช้บุคคล,
พระเจ้านี้รักไม่เป็น โกรธไม่เป็น, พระเจ้าที่ ยุติธรรมที่สุด
ไม่รับสินบน. ถ้าว่าชาวต่างประเทศที่ถือศาสนาอื่น เขาหัน
มาถือ หรือมาสนใจก็ตามเถอะ พุทธศาสนาแล้วมันมีเหตุ

ผลอย่างหนึ่งนั่น มันมีเรื่องราวอย่างหนึ่งนั่น. นี้เรียกว่า เป็นที่น่าพอใจอยู่บ้าง.

๓. แล้วว่า ผลของสงครามนี้ เราจะมองดูกันในแง่ดี ว่าสงครามนี้จะเลวร้ายอย่างไรก็ตามใจมันเถิด, แต่ผลในแง่ดี ก็มีอยู่ทางหนึ่ง คือว่ามันบีบคั้นคนให้แสวงหาความดับทุกข์กันมากขึ้น ; ถ้าคนแสวงหากันมากขึ้น มันต้องพบธรรมะอันแท้จริง อย่างที่มีอยู่ในพุทธศาสนานี้ เป็นแน่นอน. เราขออย่างเดียวกันแต่เพียงว่าให้คนที่เขาเบื่อสงคราม เบื่อความเลวร้ายของสงคราม เบื่อผลอันทนทุกข์ทรมานของสงคราม, แล้วหันมาหาสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งได้ เขาจะต้องมาพบสิ่งนี้ เพราะว่าสิ่งอื่นมันไม่มี. ดังนั้นเราก็จึงมีความหวังขึ้นมาบ้าง มีความพอใจเพิ่มขึ้น เมื่อได้ทราบว่า มันมี, มีบุคคลชนิดนี้, ถ้ามันมีบุคคลชนิดนี้แล้ว มันก็เป็นผลดี, แล้วสังคมศาสตร์ในโลกนี้ก็จะเปลี่ยนแปลง.

อาตมาพูดอย่างฉั่น ๆ ฉั่นอย่างนี้เรียกว่า สร้างวิมานในอากาศ เอาเองว่า ถ้าเมื่อไรพวกศาสตราจารย์ทั้งหลาย ในมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ ของโลก ทั่วไปทั้งโลก พวกศาสตราจารย์เหล่านั้นเขามองเห็นข้อนี้ เขารู้ข้อนี้ เขาช่วยกันตั้งระบบการศึกษาใหม่ ให้ประเทศหรือรัฐบาลของเขาปรับปรุงการศึกษาใหม่ หันมาในทางที่จะศึกษาธรรมะ

อันเป็นกฎของธรรมชาติ เพื่อจะดับทุกข์ได้จริงกันแล้ว มันจะเร็วขึ้นอีกมาก; เพราะว่ามีหาประเทศเหล่านั้นเขาเป็นผู้นำ น่ายุ่ทุกอย่าง. ถ้าเขาเกิด นำในทางสังคมศาสตร์ที่ถูกต้องขึ้นมาแล้ว โลกมันก็จะต้องเปลี่ยน ขึ้นศักราชใหม่, เป็นโลกที่หวังได้ว่าจะมีสันติสุข หรือ สันติภาพอันถาวร.

เอาละ, ขอร้องให้พวกเราทั้งหลายทุกคน ที่ได้ทราบอย่างนี้ หรือได้มองเห็นอย่างนี้ ก็ช่วยกันต่อไป ร่วมมือกัน ในการที่จะทำให้เกิดฟ้าสว่างทางสังคมศาสตร์. อย่ามัวหลับหูหลับตา เรียนศาสตร์ที่มันไม่อาจจะช่วยได้ โดยเฉพาะไสยศาสตร์นั้น อีกเลย, จงตื่นขึ้นล้มหูลืมตา แม้ในเวลาคึกในราตรีที่ปราศจากดาว, ลูกขึ้นจุดตะเกียงกันเถิด, จุดตะเกียงกันขึ้นมา สว่างไสวทั่วไปทั้งโลก, นี่สังคมศาสตร์จะมีอาการฟ้าสว่าง ที่จะช่วยโลกได้จริง.

นี่เวลาหมดแล้ว หุดเพียง ๒ ข้อเท่านั้นเวลาหมดแล้ว อาตมาก็ต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้แล้วก็จะได้หุดต่อไป ในเรื่องที่ยังค้างอยู่ในวันหลัง. ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระองค์เจ้า จะได้สวดบทธรรมะ เป็นคนสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติธรรมะสืบต่อไป.

ฟ้าสว่างทางปรมัตต์, อภิธรรม, อุบาสก, บรรพชิต.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวคำบรรยายในชุด ฟ้าสว่าง ต่อไปตามเดิม.

เราได้พูดคุยกันถึงเรื่อง ฟ้าสว่างระหว่างห้าสิบปีที่มี สวนโมกษ์ เป็นลำดับๆ มา. วันนั้นก็มาถึงเรื่อง ฟ้าสว่าง ทางปรมัตต์, ฟ้าสว่างทางอภิธรรม, ฟ้าสว่างทางอุบาสก

บรรยายธรรมประจำวันเสาร์ ภาคอาสาฬหบูชา

ชุด ฟ้าสว่างระหว่างห้าสิบปีที่มีสวนโมกษ์ ครั้งที่ ๑๔

๑๓ สิงหาคม ๒๕๒๖ ณ ศาลามหานาวา สวนโมกขพลาราม ไชยา

และ ฟาสางทางบรรพชิต. ขอให้ท่านทั้งหลาย พยายาม กำหนดจดจำ พิจารณาตนเอง ให้ได้รับข้อความที่เป็นประโยชน์ ตรงตามความประสงค์ของท่าน. อาตมามีความจำเป็นที่จะต้องกล่าวไปตามลำดับ เพื่อให้ครบชุดกันเสียที; ในแต่ละเรื่อง ๆ ล้วนแต่มีข้อความเกี่ยวกับคนทั่วไป ซึ่งท่านทั้งหลาย ก็อาจจะถือเอาความหมายนั้น ๆ ได้เป็นประโยชน์ ในวันนี้ ข้อแรกก็คือ.

ฟาสางทางปรมัตถ์.

คำว่า “ปรมัตถ์” นี้ก็เป็นคำค้ำชูของท่านทั้งหลาย แล้วก็มีจะมาพร้อม ๆ กัน หรือคู่กัน กับคำว่า “อภิธรรม”; ในชนบางพวกเขาใช้แทนกันเลย : ปรมัตถ์ก็คืออภิธรรม, อภิธรรมก็คือปรมัตถ์, อย่างนี้ก็มิ. แต่ถ้าเราดูให้ลึกซึ้งจริงๆ จะพบว่าคนละคำ มีความมุ่งหมายต่างกัน *ปรมัตถ์* แปลว่า *มีเนื้อความอันยิ่งหรืออันลึก, อภิธรรม* มีความหมายว่า *ธรรมะอันยิ่งหรืออันเกิน*. ถ้าจะแยกให้เกิดขาดกันเสียตั้งแต่ต้น ประกันความพินเผื่อ ก็จะพูดว่า ปรมัตถ์นั้นมันขุดลึกลงไป, อภิธรรมนั้นมันขยายกว้างออกไป. อันหนึ่ง

มันจะลึกลงไป, อันหนึ่งมันขยายออกกว้างไปทางข้าง ๆ หรือโดยรอบ, ถ้าถือเอาใจความอย่างนี้แล้วก็จะเข้าใจได้ง่าย.

ศึกษาเรื่องปรมาัต্মให้ถูกต้อง.

เรามีเรื่องปรมาัต্ম ก็ว่า มันมีเรื่องลึกลับที่ต้องซุกหรือเจาะลงไปให้ถึง, แล้วเราก็มีเรื่องอภิธรรม ที่จะขยายขอบเขตออกไปรอบตัว ให้มันกว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้. นี้จะได้วินิจฉัยกันโดยละเอียดต่อไปข้างหน้า; จึงขอให้สนใจว่า ปรมาัต্ম นั้นมัน คล้าย ๆ กับคำว่า ปรัชญา ในความหมายที่ถูกต้องของภาษาบาลีหรือสันสกฤต แล้วก็จะได้เป็นรากฐานของศีลธรรม. ความรู้ในชั้นปรมาัต্ম อาจจะใช้เป็นรากฐานของศีลธรรม, ให้สำเร็จประโยชน์ถึงที่สุด. อาตมาเห็นว่าควรจะสนใจอย่างยิ่ง เคียงนี้ท่านทั้งหลายก็มาสนใจธรรมะ อาตมาก็เกณฑ์ให้สนใจสิ่งๆ ที่เรียกว่า ปรมาัต্ম.

การศึกษาที่ไม่สมบูรณ์ หรือเท่าที่ท่านทั้งหลายมีอยู่อย่างไม่สมบูรณ์ มันจะดึงไปสู่ความเห็นแก่ตัว; นี้ขอให้สังเกตดูให้ดีในข้อนี้กันก่อน ว่าการศึกษาที่นิยมยกย่อง

กันนักในโลกนี้ มันได้กลายเป็นเครื่องมือให้เห็นแก่ตัว ings ไปสู่ความเห็นแก่ตัว. ท่านดูการศึกษาในโลก ตั้งแต่ต่ำที่สุด ถึงสูงสุด มันเพื่อตัว, เพื่อความเห็นแก่ตัว นี่มันยังไม่ใช่ ปรมาตม์ เพราะการเห็นแก่ตัวนั้นมันทำลาย. ทีเดียวเรา ยิ่งฉลาด ยิ่งรู้มากยิ่งขึ้นฉลาด มันก็มองเห็นโอกาสที่จะเห็นแก่ตัว, ที่จะเอาเปรียบผู้อื่น, มันก็เดินไปในทางเอาเปรียบผู้อื่น. ขอให้ดูในโลกเวลานี้ทั้งโลกนี้ เขามุ่งทำสิ่งเพื่อประโยชน์ของ ทั่ว; แต่ละประเทศล้วนแต่เห็นแก่ตัว ทั้งที่ประเทศนั้น เจริญด้วยการศึกษา เรียกว่าในระดับสูงสุดของโลก เขาก็ ยังเห็นแก่ตัว, บางทีจะพูดได้เลยว่า ยิ่งรู้มากยิ่งขึ้นเห็นแก่ตัว เก่ง, ยิ่งรู้มากจะยิ่งเห็นแก่ตัวเก่ง. แล้วมันจะเกิดผลอะไร ึ้น ?

ขึ้นชื่อว่า ความเห็นแก่ตัว, ความเห็นแก่ตัว, ช่วย คุให้ตี ๆ แม้จะ เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียว มันก็กัดหัวใจคน นั้นอย่างยิ่งอยู่แล้ว. คนเห็นแก่ตัวจะคิดนึกไปในทางที่ จะให้เกิดความทุกข์แก่ตัวทั้งนั้นแหละ มันจะอยากได้เกิน ขอบเขต หรืออิจจาริษา, หรือมันคิดไปในทำนองที่ จิต ใจของเจ้าของนั้นมันจะมีความทุกข์ เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียว มันก็แย่แล้ว.

ที่นี้ถ้าความเห็นแก่ตัวนั้นมันขยายไปยังผู้อื่นออกไป
กระทบกระทั่งกับผู้อื่น มันก็เกิดเรื่อง ได้ทะเลาะวิวาทกัน
โดยบุคคลโดยหมู่โดยคณะ โดยประเทศ หรือว่าโดยครึ่งโลก
เลย; ถ้าเขาแบ่งกันเป็นครึ่งโลก ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว
แล้วมันก็จะเป็นอย่างไร. นี่เราไม่ได้มีส่วนสงครามอะไร
กับใคร ก็พลอยเดือดร้อนจากสงคราม ที่เนื่องมาจากความ
เห็นแก่ตัวของแต่ละฝ่าย; อย่างนี้เรียกว่าการศึกษาไม่พอ,
การศึกษานั้นไม่เป็นปรมัตต์พอ ไม่ลึกซึ้งพอ, ไม่เห็นตาม
ที่เป็นจริง ว่าอะไรเป็นอะไร จึงทำไปได้ในลักษณะที่เห็น
แก่ตัว ก็ครอบงำผู้อื่น แล้วก็ตอบโต้กันไปมา จนวินาศ
กันทั้ง ๒ ฝ่าย.

นี่จึงมีเหตุผลที่ว่า เราจะศึกษาให้ถูกต้อง ให้แท้
จริง ให้ลึกซึ้ง ถึงขั้นที่เรียกว่า ปรมัตต์; อาตมาจึง
เอามาพูด และถือว่า เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะต้อง
มีลักษณะที่เรียกว่า “ฟ้าสว่าง” คือมันสว่างขึ้นมา ให้เป็นแสง
สว่าง อย่าให้มันมืดมนต์เหมือนแต่ก่อน.

ปรมัตต์ — ขุดลึกลงไป ก็พบความจริงมาก
ขึ้น; อภิธรรม — ขยายออกไปกว้าง ๆ รอบ ๆ ตัว ขยาย

ออกไปเท่าไรมันก็ไม่ลึก. ดังนั้นจุดจบของมันจึงต่างกัน จุดจบของปรมัตต์ อรรถอันลึก, อรรถอันลึก มันไปจบที่ว่าง ที่เป็นสุญญตา ที่ว่างจากตัวตนไม่มีตัวตน; แต่จุดจบของอภิธรรมนั้น ตามที่เขาพูดกันศึกษากันนั้น ไปจบที่มหากุศล. นี่ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด ว่าพวกอภิธรรมต้องการจะไปจบที่มหากุศล คือกุศลอันยิ่งใหญ่. เขาไปหลงไหลในมหากุศล ในเมื่อพวกปรมัตต์ไปหลงไหลในสุญญตา ว่างไปหมด, ว่างจากกุศล ว่างจากอกุศล, ว่างจากอภัยกฤตด้วยก็ได้ คือมันไม่มีตัวตน; ส่วนอภิธรรมไปมีตัวตนที่ดีที่สุด, โดยเฉพาะอภิธรรมที่มีอยู่ในเมืองไทย ร้องหาแต่มหากุศลคือตัวตนที่ยิ่งใหญ่. ถ้ากำหนดข้อความนี้ไว้ให้ชัดเจนแล้วจะประกันความพินเผื่อได้เป็นอย่างดี.

ปรมัตต์ ต้องเห็นลักษณะความหมายธรรมดา.

ที่นี้จะอธิบายให้มันชัดยิ่งขึ้นไป ว่า ปรมัตต์—อรรถอันลึก ทำให้เห็นว่า ดี ชั่ว ก็เหมือนกัน, กุศล อกุศล ก็เหมือนกัน, อะไร ๆ ที่เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ อย่างที่เรียกกันอยู่ในโลกนั้นมันเหมือนกัน; ดังนั้นจึงไม่แยกเป็นดีเป็น

ชั่วได้. แต่ อภิธรรมแยกดีไปเป็นดี, ดี ๆ ที่สุด, แยก
 ชั่วเป็นชั่ว ๆ ชั่ว ๆ อย่างยิ่ง ชั่วที่สุด, ก็มันขยายน้ำหนัก
 ความหมายไปตามเดิม แต่ให้มันมากหรือให้มันที่สุด. ส่วน
 ปรมัตถ์มันจะดูให้ลึก ๆ ลึก ๆ, ลึกไปจนพ้นความหมาย
 เช่นนั้น ที่แยกกันเป็นคู่ ๆ เช่น ดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์
 กุศลอกุศล เป็นต้น. ^๕บางคนอาจจะงง แต่มันก็ไม่ลึกซึ่ง
 จนถึงกับจะต้องงงคอก ฉะนั้นคอยฟังให้ดี ๆ ก็แล้วกัน.

เช่นว่า ดีกับชั่ว คนธรรมดาเขาเห็นว่าคนละอย่าง
 ตรงกันข้าม. นี่คนธรรมดามองกัน ๆ ไม่เป็นปรมัตถ์, คน
 ธรรมดาสามัญมองกัน ๆ ไม่เป็นปรมัตถ์, แล้วมันก็เห็นว่าดี
 ว่าชั่ว แล้วก็ยึดมั่นความดีและความชั่ว. ถ้ามองอย่าง
 ปรมัตถ์แล้ว ก็จะเห็นว่า ทั้งดีและทั้งชั่วมันเป็นสังขาร
 เท่ากัน; ถ้ามันเป็นกรรม เป็นชั้นกรรม มันก็เป็นของ
 ปรุงแต่งให้เวียนว่ายตายเกิดเท่ากันเลย, ทั้งดีและทั้งชั่ว
 นั้นแหละมันปรุงแต่งให้เวียนว่ายตายเกิดเท่ากัน, ไม่ใช่มัน
 ให้หยุดเสียซึ่งการเกิด. ความหมายว่าดีก็ให้เกิดดี ชั่วให้
 เกิดชั่ว หวังเกิดดีหวังเกิดชั่ว คำว่าบุญหรือคำว่าบาป มันก็
 เป็นเครื่องให้เกิด, ให้ปรุงแต่ง ให้เกิด เป็นไปเพื่ออัสวะ

ยังเป็นไปเพื่ออัสวะ, สุขหรือทุกข์มันก็เป็นสังขารเท่ากัน มีผลมาจากการปรุงแต่ง, ไปยึดถือเอาแล้วมันกัดเอาทั้งนั้น, ถ้าไปยึดถือแล้วมันมีความทุกข์ทั้งนั้น. อาตมาใช้คำว่า ไปยึดถือว่าตัวตนว่าของตนแล้วมันกัดเอาทั้งนั้น. นี่มองอย่างปรมัตถ์ มันกลายเป็นอย่างนี้.

ติดกับขั้วมันก็เป็นเรื่องสังขารไปตามกฎของอิทัปปัจจยา. แต่คนเขาสมมติส่วนที่ถูกต้องว่าดี .ที่ไม่ถูกต้องว่าชั่ว : อะไรพอใจก็ว่าบุญ อะไรไม่พอใจก็ว่าบาป; แต่อย่าลืมว่า ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป เป็นเรื่องปรุงแต่งยึดถือแล้วมีความทุกข์, และมีลักษณะแห่งความทุกข์. ผู้เห็นปรมัตถ์จึงเห็นว่า มัน ไม่น่ารักเท่ากัน แลละ ที่ขั้วบุญบาป สุขทุกข์ แพ้ชนะ กำไรขาดทุน เป็นคู้ๆไม่รู้ก็สืบกู้ ล้วนแต่ยึดถือไม่ได้, ล้วนแต่ยึดถือเข้าแล้วเป็นความทุกข์, เป็นไปเพื่อกิเลส, เป็นไปเพื่ออัสวะ. นี่นักปรมัตถ์เขามองอย่างนี้; ถ้าเป็น นักอภิธรรมมันขยายเรื่อง, ขยายเรื่องออกไปรอบด้าน : ดี ๆ ดี ดีจนถึงที่สุด ชั่ว ๆ ชั่ว ๆ จนชั่วที่สุด มันก็ยังเกลียดชั่วรักดี รักดีเกลียดชั่วอยู่นั้นแหละ, มันยังอยู่ใต้ความหมายของคำคำนี้; ดังนั้นจึงไม่ใช่ความหลุดพ้น ต้องอยู่เหนืออื่น

เราจะไม่เป็นคนดีคนชั่ว เป็นคนอยู่เหนือ
 ความหมายของคำ ว่าดี ว่าชั่ว, เราจะไม่ต้องเป็นสุขหรือ
 เป็นทุกข์ เราจะไม่เอาทั้งบุญและทั้งบาป; เพราะว่ามันปรุง
 แต่งทั้งนั้น. เราจะไม่แพ้และไม่ชนะ, เราเป็นผู้ที่ไม่มี
 การแพ้ไม่มีการชนะ แต่อยู่ตรงกลาง, เราจะไม่ขาดทุนและไม่
 กำไร, จะไม่ไปยึดถือกำไรจะไม่ไปยึดถือขาดทุน, มีจิตใจ
 เกลี้ยงว่าง ไม่ยึดถือความหมายว่าขาดทุน, ไม่ยึดถือความ
 หมายว่ากำไร, ไปเทียบดูเองว่ามันสบายกว่ากันเท่าไร.

ฉะนั้น สิ่งที่เขาบัญญัติกันไว้เป็นคู้ๆ คู่ๆ นั้น
 เพราะว่าเขาไปยึดถือความหมายด้านเดียว, กระทั่งถึงว่าเรา
 จะไม่เป็นผู้หญิง ไม่เป็นผู้ชาย; แต่ก็ไม่ใช่เป็นกะเทย,
 ไม่มีความหมายยึดมั่นในความเป็นผู้หญิง ไม่มีความหมายมั่น
 ยึดถือในความเป็นผู้ชาย, มีจิตเกลี้ยง มีจิตว่าง; อย่างนี้
 เรียกว่ามันเป็นนักปรมาตม์. ถ้าเป็นผู้หญิงให้มากเข้า, เป็น
 ผู้ชายให้มากเข้า, นั้นมันจะเป็นนักอภิธรรม แล้วปัญหามัน
 ไม่จบ.

นี่เรากำลังจะพูดกันถึงเรื่องปรมาตม์ มองให้เห็นว่า
 ปัญหาทั้งหลาย, ปัญหาคือความยุ่งยากลำบาก กระทั่ง

เกิดทุกข์ทั้งหลายนั้น มันมาจากความยึดถือ เรื่องดีเรื่องชั่ว. ถ้ามันไม่มีเรื่องดีเรื่องชั่ว, ไม่มีเรื่องได้เรื่องเสีย, ไม่มีเรื่องแพ้เรื่องชนะ, ไม่มีเรื่องกำไรเรื่องขาดทุนแล้ว, มันไม่มีปัญหาเลยในโลกนี้. นี่เพราะมีสิ่งที่เป็นคู่ สำหรับจะยึดถือให้ยิ่งขึ้นไป แล้วแต่ชอบฝ่ายไหน; นั่นแหละทำให้เกิดปัญหา.

นักปรมัตถ์เห็นว่า บุญก็เป็นอุปธิ; จะเรียกว่า อาสวะก็ได้, ความหลงไหลในบุญก็เป็นอาสวะชนิดหนึ่ง, หรือบุญนี้เป็นของหนัก เป็นอุปธิ กิเลส ที่ว่าดี ๆ ดี ๆ เป็นของหนัก ไปยึดถือเข้าแล้วเป็นของหนัก เป็นอุปธิ เป็นผู้แบกของหนักเดินไม่รอด. หรือจะใช้คำว่า รวย, รวยก็เป็นอุปธิ ยึดถือในความรวย ความสวย ความมีเกียรติ มีอะไรก็ตาม ที่คนเขายึดถือกันนักนี้ ในชั้นปรมัตถ์ก็เห็นว่ามันเป็นอุปธิ. พ้าสางทางอุปธิ แล้วก็คนเขาก็จะไม่หลงยึดถือในสิ่งเหล่านั้น

ในชั้นสูงสุด ผู้เป็นนักปรมัตถ์ เห็นอรรดอันลึกก็จะเห็นว่า สังขตะก็ไม่ไหว, อสังขตะก็ไม่ไหว, ไม่ไหวสำหรับจะยึดถือ. สิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่งก็ไม่ไหว ยึดถือ

แล้วก็กัด, สิ่งที่ไม่บีบจับปรุงแต่ง ก็เป็นอสังขตะ รวม
 ทงพระนิพพานด้วย ก็ยึดถือไม่ได้; ถ้ายึดถือก็บ้เลย
 เพราะมันไม่มีอะไรให้ยึดถือ, หรือถ้ายึดถือแล้ว มันก็ไม่เกิด
 เป็นสิ่งนั้นขึ้นมาได้. เช่นยึดถือนิพพานอย่างนั้นมันไม่
 เป็นนิพพานขึ้นมาได้; ฉะนั้นจึงไม่ยึดถือสังขารหรือ
 วิสังขาร, ไม่ยึดถือสังขตะหรืออสังขตะ, นี่เป็นปรมัตถ์.

คนทั่วไปเขาก็นึกเอาตามความรู้สึกธรรมดาๆ ว่า
 ยิ่งก็ดียิ่งอยากได้ ยิ่งยึดถือ; เช่นพระนิพพานนี้เราจะ
 ต้องยึดถือ; ไปยึดถือเข้ามันก็ไม่เป็นพระนิพพาน
 เพราะคำว่า พระนิพพาน นั้นมันเกิดมาจากความปราศจาก
 การยึดถือ, ปราศจากการยึดถือ, แล้วก็ว่าง ว่างแล้วก็เบา
 ไม่มีความทุกข์ ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิดความร้อน มันจึงเย็น
 เพราะไม่มีกิเลสซึ่งเป็นของร้อน.

คนธรรมดา รู้จักแต่เรื่องสังขตะหรือสังขาร ไม่
 รู้เรื่องฝ่ายอสังขตะ หรือฝ่ายวิสังขาร เขาก็ยึดถือชั่ว บุญ
 บาป สุขทุกข์ แพ้ชนะ; นี่เป็นเรื่องสังขาร, เป็นเรื่อง
 สังขตะอยู่ที่นี้. ถ้ามันเป็นวิสังขาร เป็นอสังขตะ มันไม่มี
 ความหมายว่าดีว่าชั่ว ว่าแพ้ว่าชนะ, ว่าได้ว่าเสีย, ว่าร้าย

ว่าจน, ที่เป็นคู้ๆคู้ๆไปคิดเอาเองเถอะ. อะไรในโลกนี้ เขาพูดไว้เป็นคู้ๆคู้ๆ มีก็สืบคู้ก็ตาม ไปดูเถอะ มันเรื่องพูดอย่างเด็กอมมือทั้งนั้นแหละ พูดอย่างคนที่ไม่รู้ ว่าสองอย่างนั้นมันอย่างเดียวกัน.

ตัวอย่างเช่นที่พูดมาแล้ว เช่นกำไรนี้ มันก็คือเมื่อได้ตามชอบใจ, ขาดทุนเมื่อมันไม่ได้ตามชอบใจ; แต่โดยธรรมชาติแล้ว มันก็กระทำให้จิตใจปั่นป่วนเหมือนกัน. เอาให้ใกล้ๆเข้ามาถือว่า ความดีใจกับความเสียใจ คนเขาก็มองกันว่ามันต่างกันตรงกันข้าม, จริงสิ เอาความรู้สึกของคนธรรมดาทุกเด็กๆแล้วมันต่างกันตรงกันข้าม ความเสียใจกับความดีใจ; แต่ถ้านักปรมัตถ์รู้จักสิ่งนี้ดีแล้ว เขาเห็นว่ามันบ้าเหมือนกัน : ดีใจก็บ้าไปชนิดหนึ่ง, เสียใจก็บ้าไปชนิดหนึ่ง อย่าไปเสียใจอย่าไปดีใจ อยู่ด้วยสุญญตาหรือความว่าง ดีใจมากเข้าก็กินข้าวไม่ลง, เสียใจมากเข้าก็กินข้าวไม่ลง.

นี่สองสังเกตที่ตรงนี้สิ ดีใจนักก็กินข้าวไม่ลง. ไม่รู้มันบ้าอะไรของมัน, เสียใจนักก็กินข้าวไม่ลง มันก็เป็นความบ้าอีกชนิดหนึ่ง ฉะนั้น ผู้ที่มีปัญญา ถึงขนาดนี้ เขา

จึงมุ่งไม่ดีใจไม่เสียใจ, ไม่นินดีไม่นินร้าย, ไม่หวั่นไหว.
 ความดีใจก็ปรุ่่งแต่งเขาไม่ได้, ความเสียใจก็ปรุ่่งแต่งเขา
 ไม่ได้, จิตใจของเขาจึงเป็นปรกติเยือกเย็นเป็นนิพพาน.

เรื่องที่จะไปถึงนิพพานได้นี้ มันก็เป็นเรื่องเล็ก
 เป็นเรื่องชั้นเล็ก เป็นเรื่อง ชั้นปรมัตถ์, ข้ามพ้นของที่
 เป็นคู้ๆ คู้ๆ อยู่ในโลกนี้ไปทั้งหมด. เคียวนี้คนในโลกนี้
 ทั้งหมดมันก็หลงไหลอยู่ในของคู้ เช่น “ฉันจะชนะ ฉันจะ
 ครองโลก” นี้เป็นต้น. เขาก็ชวนชวายกันแต่อย่างนั้น.
 ที่จริงเรื่องครองโลก หรือไม่ครองโลก, จะเป็นผู้ครอบครอง
 หรือเป็นผู้ถูกครอบครอง, มันก็เป็นเรื่องยู่่งเท่ากัน, เป็น
 เรื่องปัญหาเท่ากัน. ไม่ต้องมีการครอบครอง, ไม่ต้องมี
 การถูกครอบครองดีกว่า, ทำจิตใจให้อยู่เหนือการครอบ-
 ครองและการถูกครอบครอง นี้ก็คือเรื่องปรมัตถ์.

ศึกษาไปในทางเห็นแก่ตัว โลกจะไม่มีสันติภาพ.

น้อยอกจะขอแทรกสักหน่อยว่า การศึกษาไหนใน
 โลก มันสอนในเรื่องนี้บ้าง ไปเรียนเมืองนอกมา มหาวิทยาลัย-

ลย์เมืองนอกมา จบมาหลายๆอย่าง ปริญาอายุเป็นทางมา
 จากเมืองนอก แล้วเคยได้ฟังหรือได้รับคำสั่งสอนอย่างนี้บ้าง
 หรือเปล่า? มหาวิทยาลัยไหนสอนเรื่องให้มีจิตใจอยู่เหนือ
 ของเป็นคู่ๆคู่ๆ, มันล้วนแต่สอนให้ได้ให้อาในสิ่งที่เขานิยม
 กัน. วิชาทั้งหลายที่เป็นความก้าวหน้า เป็นความเจริญ มันก็
 เป็นไปเพื่อได้ เพื่อเอา เพื่อชนะ เพื่อครองโลกทั้งนั้น;
 ฉะนั้น โลกเรานี้มันจึงมีแต่การเห็นแก่ตัว. ยิ่งรู้มากยิ่ง
 เก่งมากเท่าไร มันก็สามารถที่จะเอาเปรียบผู้อื่นได้มากเท่านั้น,
 มันก็เห็นแก่ตัว มันเป็นโอกาส; ฉะนั้นต่อให้, ขอใช้คำหยาบ
 ภายหน้าหน่อยนะ ต่อให้มันจัดการศึกษาอย่างนี้ไปอีกกี่ร้อยชาติ
 โลกนี้ก็ไม่มีสันติภาพ. อาตมาบอกอย่างนี้ โลกนี้ที่
 นักการศึกษาในโลกเขาจัดกันในรูปนี้ มันไม่มีวันที่จะถึง
 สันติภาพ; เพราะสิ่งที่ให้เรียนนั้น ก็ล้วนแต่พอกพูน
 ความเห็นแก่ตัว; แต่พุทธศาสนาเราสอนอย่างนี้ : สอน
 เพื่อหยุด ให้เลิกความเห็นแก่ตัว. แล้วเราก็ไม่ได้ใช้, ใน
 เมืองไทยก็ไม่ได้สอน, แล้วก็ไปเรียนที่เมืองฝรั่งมา ก็เพื่อ
 เห็นแก่ตัวอย่างสูงสุด.

นี้ โง่หรือฉลาดก็คิดเถอะ ของวิเศษที่เรามีกันอยู่แล้ว เราไม่สนใจไม่ศึกษา ไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์ คือการศึกษาที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วทำโลกให้มีสันติภาพ เราไม่สนใจ; เราไปเรียนกับพวกฝรั่ง ตามกันพวกฝรั่ง ที่ส่งเสริมความมีตัว ความเห็นแก่ตัว เพื่อจะครองโลก.

ระวังให้ตื่นะ ต่อไปบางที่พวกฝรั่งเขาเกิดนึกได้ขึ้นมา เขาอยากจะศึกษาเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว เขาจะมาศึกษาที่บ้านเรา, เขาจะมาศึกษาที่บ้านเรา, แล้วเขาก็จะพูดว่า เรามันเหมือนกับลิงได้แก้ว ไม่รู้จักใช้ประโยชน์ มันชอบแตงโมลูกเดียว. ลิงนี้มันไม่ได้ชอบแก้วที่มันมีประเสริฐที่สุด เป็นวิชาที่ประเสริฐ ที่จะทำมนุษย์ให้ดับทุกข์ ทำโลกให้สันติภาพ ซึ่งมีอยู่แล้วในพุทธศาสนา. แต่พุทธบริษัทก็ไม่ได้ใช้ให้เป็นประโยชน์เลย, แล้วเห็นว่าเป็นเรื่องทันสมัยล้ำสมัย, ไปเอาเรื่องเทคโนโลยี สร้างอำนาจสร้างกำลัง สร้างฤทธิ์สร้างเดช ที่จะชนะผู้อื่นกันดีกว่า; นี่ความเป็นปรมาตมมันจะอยู่ที่ตรงนี้.

บอกให้ล่วงหน้า ให้ลืมนิทา, ให้เริ่มลืมนิทา ให้เห็น
 ว่า สิ่งวิเศษนั้นมันมีอยู่แล้วในพระพุทธศาสนา, ในหมู่
 คนที่นับถือพุทธศาสนา; แต่เดี๋ยวนี้มันมาถึงยุคที่ลุ่มหลง
 วัตถุ เครื่องสนองกิเลสตัณหา มีความสุขสนุกสนานเอร็ด
 อร่อยทางวัตถุ มาหลงเรื่องนี่กันหมด. เรื่องที่ศึจริง
 ประเสริฐจริง สูงสุดจริง ก็ถูกละทิ้ง ให้มันกลายเป็นหมัน
 อยู่; เมื่อไรจะถูกขุดค้นขึ้นมาใช้กันอีกสักที เมื่อนั้น
 โลกจะมีสันติภาพ, มนุษย์แต่ละคนจะดับทุกข์ได้จริงถึง
 ที่สุด ตรงตามความประสงค์ของธรรมะ.

อาตมาคิดว่า ทุกคนที่มาจากกรุงเทพฯ หรือจาก
 ไทหนักก็ตาม ก็เพื่อจะศึกษาธรรมะทั้งนั้นแหละ; แต่ขอให้ศึว่า
 ศึษาธรรมะอะไร, ศึษาเพื่ออะไร, อยู่ที่ไหน. ถ้าจะศึษา
 ธรรมะไปช่วยให้มีความก้าวหน้าทางโลก แล้วคงจะผิดหวัง;
 เพราะว่า ความมุ่งหมายของธรรมะแท้ๆ นั้น จะดับทุกข์
 ดับกิเลส ของบุคคลและของโลก, ไม่ส่งเสริมความ
 เห็นแก่ตัว. ถ้าเอาธรรมะไปใช้เพื่อส่งเสริมความเห็นแก่ตัว
 มันก็ไม่ถูกเรื่องของธรรมะ; เพียงแต่จะมาศึษาพุทธ-
 ศาสนาไปเป็นครูสอนพุทธศาสนา เอาค่าจ้างสอนอะไรนี่

นี้ไม่ใช่ความมุ่งหมายของธรรมะ แต่ก็ทำได้, ผลเพียงเท่านั้นมันก็จะทำได้ ผลที่แท้จริงมันจะต้องดับทุกข์ได้. ให้ทุกคนรู้จักกิเลสตัณหา หรือว่ากระแสการปรุงแต่งในจิตใจที่ทำให้เกิดทุกข์; นั่นแหละตัวธรรมะ ซึ่งคนธรรมดาไม่ได้ต้องการ; ต่อเมื่อคนธรรมดาเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้งถึงขนาดที่จะเรียกว่า เป็น นักปรมัตถ์ที่แท้จริง เขาจะมองเห็น แล้วเขา จะต้องการ.

อาตมาต้องใช้คำว่า นักปรมัตถ์ที่แท้จริง; เพราะมันมีนักปรมัตถ์ที่ไม่แท้จริงที่ปลอมอยู่เยอะแยะเลย. ถ้าเขาไม่มุ่งไปยังส่วนลึก พ้นจากความมีตัวตน แล้วก็ไม่ใช่ นักปรมัตถ์ที่แท้จริงดอก; มันเป็นนักปรมัตถ์แต่ปาก, นักปรมัตถ์ท่องจำ, แล้วก็พูดไปว่าไม่มีตัวตน; แต่ก็มีตัวตนเต็มที อย่างนี้ไม่ใช่ นักปรมัตถ์ที่แท้จริง.

ความสุขบนปรมัตถ์ ต้องไม่กัศเจ้าของ.

ให้เห็นชัดลงไปอีก เหมือนกับว่า ชุกลึก ๆ ชุกลึกไปอีก ก็จะมีเห็นชัดลงไปอีก. เรื่องที่เรากำลังหลงกันอยู่เป็นประจำ ก็คือคำว่า ความสุข; คนธรรมดาที่ไม่

รู้จริง เอาไปปนกันเสียกับความเพลิดเพลิด เอรีคอร้อย
 สนุกสนาน. คำว่า ความสุขนั้นมันต้องสุขจริง แล้วก็
 ไม่กัดเจ้าของ. ถ้าความเพลิดเพลิดสนุกสนานที่ชอบ
 เรียกกันว่า ความสุข ชนิดที่มันกัดเจ้าของ นั้นไม่ใช่ความ-
 สุข; เอาไปใช้กันผิดๆ หรือเรียกผิดๆ; ความสุขที่
 แท้จริงจะไม่กัดเจ้าของ เพราะมันมาจากความหมกมิเลสซึ่ง
 เป็นตัวกัด.

แต่ความเพลิดเพลิดอย่างที่ทำให้เงินเดือนไม่พอใช้;
 โกรเงินเดือนไม่พอใช้บ้างก็ลองสังเกตดูเถอะ. เขาไปหลง
 โหล ในความเพลิดเพลิดสนุกสนานเอรีคอร้อยทางเนื้อทาง
 หนัง ทางอายตนะ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เรียกสั้น ๆ
 ในภาษาธรรมะว่า เขาเป็นทาสของอารมณ์ เขาเป็นทาส
 ของอายตนะ เป็นบ่าวเป็นทาส, เป็นทาสของอายตนะ
 คือเป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มุ่งแต่จะแสวงหา
 ความเอรีคอร้อยให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. เขาเป็นทาส
 ของอารมณ์ คือเป็นทาสของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
 รัสมารมณฺ์ สิ่งที่จะมาให้ความอร่อยแก่ตา หู จมูก ลิ้น กาย
 ใจ อีกเหมือนกัน; เขาเป็นทาสของอารมณ์ก็ได้, จะเรียก

ว่าเขาเป็นทาสของอายตนะก็ได้ แล้วเขาก็คิดว่านี่เป็นความสุข ไปหลงเอาสิ่งที่ไม่ใช่ความสุขว่าเป็นความสุข.

อาตมาพูดหยาบคาย ความสุขแท้จริงไม่กักเจ้าของ, ความสุขหลอกหลวง ความสุขปลอม จะกักเจ้าของ แล้วแพงมาก. ความสุขที่แท้จริง ยิ่งจริงเท่าไรยิ่งไม่ต้องใช้เงิน; อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นิพพานนั้นให้เปล่า; ถ้ายังต้องจ่ายเงินแล้วยังไม่ใช่นิพพาน. นิพพานเป็นของให้เปล่า คือกำจัดกิเลสให้หมดไป.

ข้อนี้จะพูดอย่างธรรมดาๆ ว่า ความสุขที่แท้จริงเกิดขึ้นมาจากความพอใจ ว่าเราได้ทำสิ่งที่ถูกต้อง คือได้ปฏิบัติธรรมะ. ธรรมะคือหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต; เราได้ปฏิบัติธรรมะอย่างถูกต้อง แล้วก็พอใจ แล้วก็มีความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องเสียสักสตางค์หนึ่ง, แล้วจะประหยัดสตางค์ไว้ได้หมด เอาไปใช้อย่างอื่นก็ได้, ไม่ต้องซื้อความสุข เพราะความสุขที่แท้จริงนั้นต้องไม่ซื้อ, ซื้อไม่ได้, ถ้าซื้อแล้วไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง.

อย่างเห็นครู ทำหน้าที่ครูอยู่แท้ๆ นี้ ก็พอใจในการทำหน้าที่ ฐู ว่าได้ทำหน้าที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำ,

แล้วผลของเราจะช่วยเหลือไปถึงผู้อื่น, ให้ผู้อื่นได้พลอย
รับความสุขด้วย; เราก็พอใจ แล้วก็เป็นผู้สุข เยือกเย็น
พอใจนับถือตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ ไม่ต้องเสียสักสตางค์,
ถ้าความสุขชนิดที่ยกมือไหว้ตัวเองได้.

ที่นี้ เป็นกรู๊บริบเลิกออฟฟิศ ไปอาบอบนวด ไป
สถานเริงรมณ์ เงินเดือนไม่พอใช้ แล้วก็ตะโกนว่า ความ
สุขๆ. นั้นไปถูเถอะ ความสุขที่มันกัดเจ้าของ, แล้ว
มันจะต้องใช้เงินมาก จนเงินเดือนไม่พอใช้แหละ. เทียว
นี้มีปัญหาอย่างนี้ เรื่องคอร์ปชั่นทั้งหลาย มาจากหลงไหล
ในความสุขชนิดหลอกลวงทั้งนั้น ความสำเร็จไม่เป็นนัก
ปรมาตม์ ไม่มีความรู้อย่างปรมาตม์ ไม่สามารถจะแยกออกจาก
กันเสียได้ ระหว่างความสุขที่แท้จริงกับความสุขที่หลอกลวง.

ความสุขที่หลอกลวง นั้นอย่าไปเรียกมันว่าความ
สุขดีกว่า, เรียกว่าความเฟลิดเฟลิน ก็พอแล้ว. คนเป็น
ทาสของกิเลสตัณหา มันต้องหาเหยื่อมาสนองให้แก่กิเลส
ตัณหา; แล้วกิเลสตัณหามันเป็นผู้สุข, มันเป็นความสุขของ
กิเลสตัณหา. เจ้าของนั้นเงินเดือนไม่พอใช้ ต้องกดโกง ต้อง
คอร์ปชั่น ต้องจี้ต้องปล้น ต้องเป็นกัณฑ์พาล เหมือนเป็น

อันธพาลในกรุงเทพฯ เติมไปหมด เพราะมัน หลงความ
หลอกลวงของความสุข ว่าเป็นความสุข; เพราะเขา
ไม่มีความรู้ในชั้นปรมาตม์ ที่จะแยกความสุขออกมาเสียได้
จากความเพลิดเพลิน. มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

อาตมาคิดว่า ถ้าครูบาอาจารย์เหล่านี้ จะช่วยสอน
เด็ก ๆ ให้รู้จักแยกกันเสียแต่บ้านนี้ จะได้บุญที่สุดเลย. เด็ก ๆ
เขาจะไม่ตกไปเป็นเหยื่อของกิเลสตัณหา, จะไม่ทำอะไรเพื่อ
สนองกิเลสตัณหา; แต่เป็นการประพฤติธรรมอย่างยิ่ง.
ขอให้สนใจด้วย จะได้บุญเหลือประมาณ ก็ ความดีที่ควร
จะได้ ในการทำงานในหน้าที่ นั้นเอง : ประกอบอาชีพ
ที่ได้บุญ แต่ต้องให้ความหมายมันดีหน่อยว่า, บุญชนิดนี้ไม่
กักเจ้าของ, ไม่ใช่บุญชนิดที่เป็นการปรุงแต่งให้มันหลงไหล,
มันเป็นการทำประโยชน์ผู้อื่นอย่างแท้จริงอย่างกว้างขวาง.

อาชีพที่ประกอบแล้วได้บุญ ต่อยนั้น มีไม่กี่
อาชีพดอก ที่มองเห็นอยู่ ก็เช่น อาชีพครู อาชีพผู้พิพากษา
ตุลาการอะไรที่คล้าย ๆ กัน. ทำงานนี้ก็ไ้สิ่งมาเลี้ยงชีพด้วย
แล้วอีกส่วนหนึ่งก็ได้บุญ. ได้บุญพร้อมกันไปด้วย. ฉะนั้น
ผู้ที่จะมีอาชีพชนิดที่ได้บุญ พร้อมกันไปค้ ยนี้ จะต้องรู้

ธรรมะในระดับนี้, แล้วก็ไปสอนให้ประชาชน มหาชน
รู้เรื่องชนิดนี้, แล้วบ้านเมืองก็จะดีขึ้น แล้วโลกนี้ก็จะดีขึ้น.

นี่ตัวอย่างที่จะต้องสังเกต ว่าเรารู้จักแยกความสุข
ปลอม ออกจากความสุขที่แท้จริง โดยสติปัญญาชั้นที่เรียก
ว่า ปรมัตถ์, ปรมัตถ์

มีความรู้ชั้นปรมัตถ์แล้วจะไม่มีมาร.

ที่นี้ปลื้มย่อยออกไปอีก ผ่อยออกไปอีกก็ได้ ว่า
เราจะ เป็นคนไม่มีมาร ไม่มีอุปสรรคไม่มีมาร. เราจะใช้
มาร สิ่งที่เราเรียกว่ามาร ให้เป็นประโยชน์. คนธรรมดาที่มี
ปัญหาเรื่องมาร คือสิ่งที่ขัดคอ; อะไรก็มีคนขัดคอ,
อะไรก็ขัดคอ, ไม่ได้ตามต้องการ ก็เรียกว่ามาร, เต็มไปด้วย
มาร เขาก็กลุ้มใจจนเป็นโรคประสาท ซึ่งมีอยู่มาก. ถ้าเรา
มีความรู้ในชั้นปรมัตถ์, ในชั้นปรมัตถ์แล้วก็ โอ้, มารนี้
มันก็คือสิ่งที่มาทำให้เรารู้อะไรมากขึ้น, ทำให้เราฉลาดขึ้น
แล้วก็มาสอบไล่เราด้วย, ไม่ใช่เขามา ทำลายเรา. เขามา
ทำให้เราเก่งขึ้น, แล้วเขาสอบไล่กว่า านี่เก่งพอที่จะสอบไล่

ได้หรือยัง. ถ้าเราไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนไปตามอุปสรรคหรือมารอะไรแล้ว เราก็สอบไล่ได้ มันมาสอนด้วยมันมาสอบไล่ด้วย. ฉะนั้นเรารู้จักมาร แล้วก็สามารถใช้สิ่งที่เรียกว่ามารนั้น ให้เป็นประโยชน์ไปเสีย; เราก็เป็นคนไม่มีมาร ไม่มีอุปสรรคก็ดชวางใจๆในชีวิต สิ่งเหล่านั้นมาสอนให้เราฉลาดขึ้น, แล้วมาลองสอบไล่ดูว่าเรานิ่งเก่งพอหรือยัง. เรื่องของปรมาตมมันก็ต้องขึ้นมาถึงขนาดนี้.

ทีนี้ดู แม่แต่ความเจ็บไข้ ความเจ็บไข้ ความตาย หรืออันตรายทั้งหลาย มันมาเพื่อสอน มาสอบไล่ทั้งนั้นแหละ. เราอย่าไปเป็นทุกข์; เราเป็นทุกข์เราก็เสียเปล่าๆแหละ, คือเราก็เป็นทุกข์เปล่าๆแหละ, แล้วเราก็จะได้ละอายแหม่ด้วย. เพราะว่าแหม่มันไม่เป็นทุกข์ในเรื่องที่คนเป็นทุกข์ คนมันคิดเก่ง แต่มันเดินทางผิด ก็รับเอามาสำหรับเป็นความทุกข์ เพราะไม่มีความรู้สมกับที่ว่าเป็นคน มีมันสมองลึกซึ้ง มีสติปัญญามากกว่าสัตว์ แต่ใช้ผิดทาง. คนเอามาใช้สำหรับให้เป็นทุกข์ได้เก่งได้ง่ายได้เร็วกว่าสัตว์ เลยสัตว์มันก็หัวเราะเยาะ ว่าคนนี่ช่างเป็นทุกข์เก่งเสียจริงๆ, เต็มไปด้วยโรคประสาทในหมู่คน, แต่หาแมวที่เป็นโรคประสาทสัก

ตัวหนึ่งก็หายาก. อาตมาคอยหาอยู่เสมอ ยังไม่พบ, แต่คนที่ เป็นโรคประสาทตามหา มาปรึกษา นี้นักเหลือเกิน คนทั้งนั้นเลย, คนเป็นโรคประสาททางอ้อมแถม. อาตมาบอก ว่าช่วยไม่ไหวแล้ว, ถ้าคุณเป็นขนาดนี้แล้ว คุณพึงธรรมะ ไม่ถูกต้องแล้ว อาตมาช่วยไม่ได้หรอก กลับเถอะ. นั้นแหละ มันมีเรื่องอย่างนี้, นี้เรียกว่าคนไม่มีความรู้ ให้สมกับที่เป็นคน บัญหามันก็เกิดแก่คน มากยิ่งกว่าที่มันจะเกิดแก่สัตว์.

การงานเป็นบทเรียนปฏิบัติธรรม.

เราจะรู้เรื่องชั้นลึกนี้ จนเห็นว่า การงานนั้นแหละเป็นบทเรียน เป็นการปฏิบัติธรรม; มีการงานอะไรก็ขอให้ทำให้สนุก ให้ช่วยจำประโยคสั้น ๆ ว่า ทำงานให้สนุก. คนชอบจกช่วยจกหน่อย; ทำงานให้สนุก และเป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน, “ทำงานให้สนุก เป็นสุขเมื่อกำลังทำงาน” นั้นแหละจะช่วยได้, นั้นแหละคือพุทธศาสนาเต็มตัว, นั้นแหละคือธรรมะเต็มตัว.

งานนั้นคือหน้าที่ หน้าที่นั้นคือธรรมะ, ธรรมะคือหน้าที่. ขออ้อนวอนให้ช่วยเอาไปสอนกันด้วย ว่า

“ธรรมะนั้นมันคือหน้าที่” ; สิ่งที่มีชีวิตแล้วต้องมีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ : คนต้องมีหน้าที่ของคน, สัตว์ต้องมีหน้าที่ของสัตว์, ต้นไม้ต้นไถ่ก็ต้องมีหน้าที่ของต้นไม้ต้นไถ่, มันต้องทำหน้าที่ของมันทั้งนั้นแหละ ไม่อย่างนั้นมันตาย ; ฉะนั้นหน้าที่ที่ต้องทำนั้นแหละคือธรรมะ. มนุษย์ยุคศึกษาคำบรรพ์โน้น ยุคศึกษาคำบรรพ์ที่เฟื่องพันมาจากคนป่าหยาบๆ เขามีความรู้ถึงขนาดที่ว่า เอ้า, มันมีหน้าที่นี่, คนเรามีหน้าที่, มีหน้าที่คำว่า หน้าที่ หน้าที่ คือคำว่า ธรรมะ, เราต้องมีธรรมะ. เราต้องมีธรรมะ คือหน้าที่ ; ฉะนั้น หน้าที่นั้นคือธรรมะ. ถ้าว่าพระพุทธเจ้าสอนธรรมะ ธรรมะคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าสอนก็คือท่านสอน เรื่องหน้าที่, พระพุทธเจ้าท่านสอนเรื่องหน้าที่.

หน้าที่นั้นแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน : ตอนหนึ่งก็คือให้รอดชีวิตอยู่ได้ ; ต้องทำหน้าที่ให้รอดชีวิตอยู่ได้, ต้องมีอาหารกิน, ต้องมีสุขภาพอนามัย, ต้องมีปัจจัยเครื่องบำรุงชีวิต, ให้ชีวิตรอดอยู่ได้ ไม่ต้องตาย เป็นผาสูกตามธรรมคาสามัญ หน้าที่อันหนึ่ง. ครั้นสำเร็จในหน้าที่อันนี้แล้ว มันก็ถึงหน้าที่อันดับ ๒ ก็ทำให้คดียิ่งขึ้นไป,

ตั้งขึ้นไปจนถึงบรรลุมรรคผลนิพพาน; นั่นแหละ
 หน้าที่สุดท้าย; ฉะนั้นธรรมะคือหน้าที่. พอเราทำหน้าที่
 เราก็กวระพอใจเมื่อทำหน้าที่ เพราะมันเป็นสิ่งที่ดีที่สุด
 เหนือสิ่งใด. หน้าที่คือความประเสริฐของทั้งหมด ของ
 สิ่งที่มีชีวิต เรียกว่า ธรรมะ แต่เนื่อความเ็จความของมันคือ
 หน้าที่.

ฉนั้น เมื่อกำลังทำหน้าที่ ก็จงทำให้สนุก;
 พอใจว่ามันเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่สุดที่ต้องทำ ก็ทำให้สนุก ใน
 หน้าที่. ถ้าเป็นคนขอลาน ก็ขอลานให้สนุกสิมันเป็นที่
 นี้ เพราะว่าฉนั้นจะเป็นคนขอลาน แล้วเฉียวมันก็เหลือแหละ
 เงินก็จะเหลือแหละ ก็จะพ้นจากสภาพขอลาน. ถ้าตีบสามล้อ
 หรือแจวเรือจ้างก็เหมือนกันทำให้สนุก อย่าให้เป็นทุกข์;
 เพราะรู้ว่าเป็นหน้าที่โดยตรง เป็นธรรมะโดยตรง. มันก็
 ทำได้สนุกมันก็ทำได้มาก มันก็มีผลเหลือ, ไม่เท่าไรมันก็พ้น
 จากการแจวเรือจ้าง พ้นจากการตีบสามล้อ, มันเลื่อนขึ้นไป
 เลื่อนขึ้นไป มีรถยนต์ มีบ้านมีบ้าน มีอะไร พ้นจากการตีบ
 สามล้อ.

ฉะนั้นขอให้ทำงานให้สนุก คือทำหน้าที่ของตนให้สนุก, ประพฤติธรรมะให้สนุก การทำหน้าที่ก็คือการประพฤติธรรมะ ประพฤติธรรมะให้สนุก; อย่างเป็นกรณี ให้สนุกอยู่ทุกกระเบียดนิ้ว เมื่อทำหน้าที่ครุ.

คำว่า “สนุก” มีความหมาย ๒ อย่าง : สนุกของกิเลสนั้นไม่เอา; ต้องสนุกของสติปัญญาที่ถูกต้อง แล้วก็พอใจ, รู้สึกพอใจตัวเอง ว่าเต็มไปด้วยความถูกต้อง เต็มไปด้วยความดีงาม สุกที่เราจะทำได้แล้ว. ตอนนี้จะยกมือไหว้ตัวเองได้ ถ้าใครยังยกมือไหว้ตัวเองไม่ได้ ขอให้ไปลองดู ขอให้ทำหน้าที่ให้สนุก ให้ถึงที่สุขของหน้าที่ แล้วมันจะรู้สึกเหมือนกับยกมือไหว้ตัวเองได้.

ถ้ายังยกมือไหว้เวลาทำงานในหน้าที่ ไหว้ตัวเอง ไม่ลงคอก มันยังไกลกันนัก; ถ้าถึงขนาด ไหว้ตัวเองได้แล้ว มันก็มีความสุข, เป็นความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องใช้เงินซื้อหา, แล้วยังเป็นความสุขที่สุขกว่าความสุขชนิดที่ต้องใช้เงินซื้อหา; เพราะที่ใช้เงินซื้อหานั้นมันไม่ใช่ความสุข; มันเป็นความเพลิดเพลิด, เป็นเพียงความเพลิดเพลิด; ฉะนั้นจึงเป็นความสุขที่ลือกลอง. พอไปได้สนองกิเลสค้นหาแล้ว

มันก็ยังหลงยังลืมตัว; ยิ่งลืมตัวมันก็ยังใช้เงินซื้อสิ่งที่สนองกิเลสตัณหา^{นี้} จนเงินไม่พอใช้.

ฉะนั้นใครที่เงินเดือนไม่พอใช้อยู่ในเวลานี้ ไปกตัญญูให้ดี, ไปแยกแยะ^{นี้}ให้ดี จะพบสิ่ง^{นี้} : เพราะว่าเรามันใช้เงินเพื่อซื้อความหลงกลวงของความสุข คือสนองกิเลสตัณหา^{นี้}มากเกินไป; ต้องควบคุมให้ได้, ต้องไม่มี, จะต้องไม่มีสิ่งเพื่อ สิ่งเกิน สิ่งโง่ ต้องไม่มี ในการใช้จ่ายของเรา ในการดำรงชีวิตของเรา.

เตี๋ยวน^{นี้}จะพูดได้ว่า สมัยปัจจุบัน^{นี้}เพื่อและมันเกินทั้งนั้น : เรื่องอาหารก็ดี, เรื่องเครื่องนุ่งห่มก็ดี, ที่อยู่อาศัยเครื่องใช้ไม้สอย ยานพาหนะก็ดี, แม้แต่การบำบัดโรคสุขภาพอนามัยก็ดี, มันทำไปอย่างเกิน อย่างประมาท อย่างหวัดๆ อย่างซุ่มๆ. ไปกตัญญูให้ดีเถอะ มันจะลดลงได้อีกมาก; ถ้าจะเอากันแต่พอดี ให้อยู่ได้โดยสะดวกสบายแล้วก็จะลดลงได้อีกมาก ค่าใช้จ่ายที่บ้านที่เรือนอะไรจะลดลงได้อีกมาก.

นี่ถ้าความสุขที่แท้จริงมันก็เป็นอย่าง^{นี้} มันไม่ต้องใช้เงินก็ยังได้; ทำงานให้สนุกไปเลย : เป็นคนทำงานสนุกอย่างคน เป็นมนุษย์ทำงานสนุกอย่างมนุษย์, เป็นเทวดา

ก็ต้องทำงานให้สนุกอย่างเทวดา, อย่าขบถในหน้าที่ ไม่ทำงานแล้วก็จะเอาอะไรมากร เรียกร้องอะไรมากร; นี้ถ้าอย่างนั้นมันก็เป็นไปไม่ได้ มันต้องเกิดลัทธิการเมืองที่ฆ่าฟันกัน แผลกลาญหมด. ถ้าทุกคนสนุกในการทำหน้าที่ จะไม่เกิดการกระทบกระทั่ง; เพราะเขาไปสนุก ๆ สนุก ๆ อยู่แต่กับทำหน้าที่ : คนรวยก็ทำหน้าที่คนรวย, คนจนก็ทำหน้าที่คนจน, ไม่ต้องมาทะเลาะวิวาทแย่งชิงฆ่าฟันกัน ในระหว่างนายทุนหรือกรรมกร.

นี่ก็เป็นตัวอย่างของนักปรมัตต์ที่มองเห็นจน ทำงานสนุก เป็นสุขเมื่อทำการงาน; เงินเลยไม่ต้องใช้ เพราะมันเป็นสุขเสียแล้ว ในขณะที่กำลังทำการงาน, เงินนั้นเก็บไว้ใช้อย่างอื่นก็ได้ ไม่ต้องไปซื้อหาความสุขที่ไหน, เอาไปช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่อื่นก็ยังได้.

ฉะนั้น ปรมัตถธรรมข้อนี้สำคัญมาก คือทำให้เราทำงานไม่เหน็ดเหนื่อย, ทำให้เราทำงานได้มากกว่าธรรมดา. คนอื่นเขาทำงานวันละ ๘ ชั่วโมง, เราจะทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง เพราะมันสนุกในการทำงาน.

อาตมาพูดนี้ไม่ใช่พูดหลอกนะ ไม่ใช่พูดในสิ่งที่ทำไม่ได้ เคยทำมาแล้ว ตลอดเวลา ๔๐ ปี, ๓๐ ปี ๔๐ ปี ทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมงเคยมาแล้ว, แล้วผลงานแสดงอยู่ที่ในตึกแดงหลังนั้น (ศาลาธรรมโฆษณ์อนุสรณ์) นั้นมันเป็นผลของการทำงานสนุก มันจึงทำได้มากขนาดนั้น มากจนคนเขาไปดูแล้วไม่เชื่อ ไม่เชื่อว่าคนเดียวทำ. อาตมาว่าไม่เชื่อก็ไม่เชื่อสิ มันคนเดียวทำจริงๆ นี่ เพราะมันทำงานสนุก จนทำงานวันละ ๑๘ ชั่วโมง. นี้ขอให้สนใจเถอะว่า ไม่ใช่เป็นสิ่งที่คิดแต่พูด, ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ; แต่มัน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้.

เป็นอันว่า เราได้ทำให้ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่สมค่าของมัน ให้เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ มีประโยชน์แก่เจ้าของ ไม่กักเจ้าของ. ถ้าเราทำกับมันไม่ถูก เพราะไม่มีความรู้ถึงระดับนี้ ชีวิตนั้นแหละมันจะกักเจ้าของ, สิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้นแหละมันจะกลายเป็นยักษ์เป็นมารอะไรขึ้นมา แล้วกักเจ้าของ เตือนคร้อนมาก.

ความรู้เรื่องจริงแท้ของทุกอย่างอย่างนี้ ถึงขั้นลึกอย่างนี้ ก็เรียกว่า ปรมาตม์. *ปรมาตมะ* แปลว่า *อรรถะอันลึก*

ความหมายอันลึก เนื้อความอันลึกคุณค่าอันลึก เรียกว่า
 ประมัตต์. ขอให้ทุกคนมีความรู้ในระดับที่เรียกว่า ประมัตต์;
 มันจะเป็นประโยชน์ในตัวเองด้วย, แล้วมันจะส่งเสริม
 สิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างอื่นด้วย, จะเป็นอย่างนี้เสมอ มัน
 ก็แก้ปัญหาได้ทุกปัญหา. ถ้ามีความรู้เรื่องประมัตต์แล้ว จะ
 แก้ปัญหาได้ทุกปัญหา ไม่มีปัญหาอะไรเหลือ, มีความรู้
 ถูกต้องในทุก ๆ กรณี, แล้วปัญหาไม่อาจจะเกิดจากกรณีใด ๆ.

เดี๋ยวนี้ที่เราทำผิดกันอยู่เพราะไม่รู้ประมัตต์ คือ
 ปัญหาที่ว่าอะไร ๆ ก็จะเป็นเรื่องการเมือง, อะไร ๆ ก็จะเป็น
 เรื่องเศรษฐกิจไปเสียหมด; ว่าเรื่องการเมืองเรื่องเศรษฐกิจ
 จะแก้ปัญหาก็ที่จริงเปล่าทั้งนั้นเลย. เรื่องการเมือง
 เรื่องเศรษฐกิจนั้น มันมีแต่จะเพิ่มปัญหาให้ยุ่งยาก ให้
 ลำบาก ให้มีความทุกข์เกิดขึ้น. เรื่องศีลธรรม เรื่องธรรมะ
 มันจะแก้ปัญหาก็ลองเอาธรรมะเข้ามา เอาศีลธรรมเข้ามา
 มันจะแก้ปัญหาก็ได้. ปัญหาที่มันมาจากเศรษฐกิจนั้นแหละ,
 เศรษฐกิจที่คดโกง ที่ไม่มีศีลธรรม มันสร้างปัญหา; เรา
 ต้องแก้ด้วยความมีศีลธรรม เศรษฐกิจจึงจะหมดปัญหา.

นี้เศรษฐกิจมันไม่มีศีลธรรม มันสร้างปัญหาขึ้นมา, แล้วเอาเศรษฐกิจมาแก้ปัญหาเศรษฐกิจ นี่มันไม่ได้คอก. เหมือนกับเอาน้ำโคลนมาล้างเท้าที่เบอนโคลน นั่นมันไม่มีทางจะสะอาดคอก. เรื่องการเมืองที่ไม่มีศีลธรรม ตั้งแต่การเลือกผู้แทนขึ้นไป มันไม่มีศีลธรรม มันก็เกิดปัญหาทางการเมือง, แล้วจะไม่เอาศีลธรรมไปแก่นั้นมันไม่ได้; การเมืองแก้การเมือง มันก็เป็นเรื่อง น้ำโคลนล้างโคลนอีกแหละ มันก็แก้ไม่ได้.

เข้าถึงปรมาตคฺคองรัฐธิปไตยจยตาด้วย.

ถ้ามองเห็นโดยแท้จริงแล้ว ศีลธรรมจะแก้ปัญหาได้ทุกปัญหา, ไม่ว่าปัญหาอะไร จะมาแจกลูกกันทุกปัญหา เวลานั้นไม่พอ. เรามองเห็นชัดว่า อันนั้นมันต้องเป็นไปตามกฎแท้จริงเฉียบขาดของธรรมชาติ ก็กฎของอิทัปปัจจยตา.

ถ้าแปลก ๆ ว่า อิทัปปัจจยตา นั้น ขอให้ช่วยสนใจกันหน่อย เพราะไม่ค่อยเอามาพูดกัน เป็นกฎของธรรมชาติ ว่า มันต้องเป็นอย่างนี้ ๆ อย่างนี้; เพราะเหตุปัจจัยอย่างนี้ ๆ สิ่งนี้จะต้องเกิดขึ้น, สิ่งนี้มีเพราะเหตุปัจจัย

นม, สิ่งนมเพราะสิ่งนม, สิ่งนมเพราะสิ่งนม. นมนี้
 เป็นกฎตลอดจักรวาล ตลอดอนันต์กาล เรียกว่ากฎอิทัป-
 ปัจจตา ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวอะไรทั้งหลาย
 ทั้งสากลจักรวาล มันเกิดขึ้นมาตามกฎของอิทัปปัจจยตา :
 เมื่อทำอย่างนี้ อย่างนี้จะต้องเกิดขึ้น, ทำอย่างนี้ อย่างนี้มัน
 ต้องเกิดขึ้น, ทำอย่างนี้อย่างนี้มันก็เป็นความทุกข์เกิดขึ้น,
 ทำอย่างนี้อย่างนี้เป็นความดับทุกข์เกิดขึ้น. นี้เป็นปรมาตต์
 สูงสุด ไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล, ไม่มีพระเจ้าที่เป็นตัวเป็นตน
 เป็นสัตว์เป็นบุคคล, มีแต่พระเจ้าที่เป็นกฎอันเฉียบขาด
 ของธรรมชาติ, เข้าถึงกฎอิทัปปัจจยตาแล้วก็เข้าถึงปรมาตต์
 ธรรมอย่างยิ่ง.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้, ท่านตรัสรู้
 เรื่องอิทัปปัจจยตา; แต่เรามักจะเรียกกันเสียว่า ปฏิจ-
 ติสมุปบาท เป็นความหมายแคบเฉพาะเรื่องความทุกข์ของสิ่ง
 ที่มีชีวิต. แต่ถ้าเราพูดว่า อิทัปปัจจยตา ความหมายมัน
 กว้างหมดเลย จะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตอะไรก็ตาม มันตกอยู่
 ใต้อำนาจของกฎที่ว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้
 มีสิ่งนี้จึงมี. ปรมาตต์ธรรมจะนำไปที่นั่น ไม่มีทางที่จะผิด

ก็ว่ามันจะไม่เป็นฝ่ายบวกหรือฝ่ายลบ ไม่เป็น positive ไม่
เป็น negative มันเป็นสายกลางของมันไปอย่างนั้น, นี้เรียก
ว่ากฎของธรรมชาติแท้ ๆ.

ถ้าว่า บวก มันก็มีคน หรือตายแล้วเกิด เป็น
ต้น; ถ้า ลบ มันก็ไม่มีคน ตายแล้วไม่เกิด เป็นต้น.
แต่ว่ากฎอิทัปปัจจยตามันมีแต่สิ่ง^{นี้}ซึ่งเป็นไปอย่าง^{นี้} เป็นไป
อย่าง^{นี้} เป็นไปอย่าง^{นี้}, แล้วคนเขาก็ไปบัญญัติเอาเองว่า
^{นี้}เป็นสุข ^{นี้}เป็นทุกข์, ^{นี้}เป็นได้ ^{นี้}เป็นเสีย, ^{นี้}เป็นแพ้
^{นี้}เป็นชนะ, ^{นี้}เป็นกำไร ^{นี้}เป็นขาดทุน. นั่นมันความโง่
ของคนต่างหากละ. กฎของอิทัปปัจจยตาเขามีตายตัวเฉียบ
ขาดตามธรรมชาติ.

ความรู้ปรมาตต์ต้องไปถึงนั้น รู้จนไม่มีสัตว์ไม่มี
บุคคล, ไม่ใช่สัตว์บุคคล, แล้วก็ไม่ใช่ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่
บุคคล; ก็ไม่ได้ปฏิเสธจนไม่มีอะไรเลย, แล้วก็ไม่ได้
ยืนยันว่ามีอะไรอยู่อย่างตายตัว, มีแต่กระแสของความ
เปลี่ยนแปลงปรุ้งแต่่ง. ถ้ามาถึงนี้แล้วก็เรียกว่า รู้อย่างที่
พระพุทธเจ้าท่านรู้ แล้วก็ดับทุกข์ได้ เป็นสิ่งสูงสุดที่ต้อง

เคารพ คือกฎของอิทัปปัจจยตา; เมื่อปฏิบัติถูกต้อง
แล้วก็ควรพอใจ มีความสุข ชอบใจตัวเอง.

คนรู้อะไรก็พูดอย่างหนึ่ง คนไม่รู้ก็พูดอย่างหนึ่ง;
ฉะนั้นวิธืพูดหรือโวหารพูดที่ใช้กันอยู่ในโลก มันเกิดเป็น
๒ อย่าง : คำพูด โวหารพูด ของคนโง่ ก็พูดว่า มีตัว
มีตน มีสัตว์มีบุคคล มีเรา มีเขา มีสุข มีทุกข์ มีแพ้ มีชนะ
มีได้ มีเสีย มีกำไร มีขาดทุน มันก็พูดไปอย่างนั้น คนที่ไม่
รู้ถึงปรมาตม์. ถ้าคนที่ รู้ถึงปรมาตม์ ไม่มี ไม่มีสัตว์ไม่มี
บุคคล ไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีแพ้ไม่มีชนะ
ไม่มีได้ไม่มีเสีย ไม่มีกำไรไม่มีขาดทุน มีแต่กระแสแห่งการ
ปรุงแต่งตามกฎของอิทัปปัจจยตา หรือว่ามีแต่อิทัปปัจจย-
ตา มันก็เลยไม่รักอะไร ไม่เกลียดอะไร ไม่โกรธอะไร ไม่
กลัวอะไร ไม่อิจฉาริษยาใคร ไม่อะไรหมดเลย. มันก็
ตรงนั้น, มันเห็นเป็นกระแสอิทัปปัจจยตาเป็นไปหมด มันก็
ไม่รู้สึกรว่าจะต้องรัก ไม่รู้สึกรว่าจะต้องเกลียด ไม่รู้สึกรว่าจะ
ต้องโกรธ ไม่รู้สึกรว่าจะต้องกลัว.

ปัญหา ๔ อย่างนี้ที่รบกวนเราอยู่ ไปสังเกตดู
อะไร น่ารัก มากี่รัก เอ้า, มันก็บ้าไปพักหนึ่งตามแบบน่ารัก,

อะไร นำไทรธมามันก็ไทรธ มันก็บ้าไปพักหนึ่ง, อะไร
 นำเกลียดมามันก็เกลียด, อะไร นำกลัวมามันก็กลัว
 กระทั่งอย่างไม่มีเหตุผล มันก็ออกมาเป็นความวิตกกังวล
 อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึงหวงอะไรกันไปตามเรื่อง, แล้ว
 ก็ฆ่ากันตายเพราะความโง่เหล่านี้ เพราะว่าไม่มองเห็นความ
 จริงอันสูงสุด ที่เรียกว่าปรมัตต์, ปรมัตต์.

เห็นกระแสที่ปล่อยจายตาแล้วจะเป็นปรมัตต์.

อาตมาคิดว่า ควรจะฟ้าสว่างกันสักที สำหรับความ
 รู้เรื่องปรมัตต์ในหมู่พุทธบริษัทเรา; เห็นอะไรเป็นกระแส
 แห่งอิทัปปัจจยตาไปหมดละก็ มันก็ถึงที่สุดแหละ ไม่มีทาง
 ที่จะไปรักอะไร, ไม่มีทางที่จะไปเกลียดอะไร, ไม่มีทางที่จะ
 ไปกลัวอะไร, ไม่มีทางที่จะไปโกรธอะไร. หรือขยายออกไป
 เป็นวิตกกังวลอาลัยอาวรณ์ในอะไร.

แม้แต่ในทางวัตถุนี้ ทอดสายตาไปทางไหน ก็เห็น
 แต่การไหลเรื่อยของสิ่งเหล่านั้น, เช่นตึกหลังนี้ ผู้เห็น
 ปรมัตต์ทอดตาไป เห็นเป็นความไหลเรื่อย ของสิ่งที่ประกอบ
 กันขึ้นเป็นตึกหลังนี้ คือทุกๆ ปริมาณของตึกหลังนี้ไหลเรื่อย

มันเห็นอย่างนั้น, แล้วใครเห็นบ้าง ? มันก็เห็นเป็นตึกแข็ง
 อยู่อย่างนี้ แน่นอนตายตัวอยู่อย่างนี้ ก็มันไม่เห็นถึงชั้น
 ปรมัตถ์. เขาเห็นว่ามีตึก มีตึกหลังนี้ สวยดี ไม่สวยดี
 อะไร ; ไม่มีใครเห็นว่าเป็นเพียงอิฐ เพียงทราย เพียงปูน
 เพียงเหล็ก, แล้วก็เห็นว่า ในนั้นเป็นเพียงสักว่าธาตุตาม
 ธรรมชาติ, แล้วไม่เห็นว่าเป็นธาตุตามธรรมชาตินั้น เป็น
 สักแต่ว่าปริมาณหนึ่งๆ ที่หมุนไปตามกฎของอิทัปปัจจย-
 ตา. ถ้าเห็นอย่างนี้ก็เห็นว่า โอ้, มันไหลเรื่อย ไม่มีอะไรที่ไม่
 ไหลเรื่อย ; แม้แต่ตึกอันนี้มันก็ไหลเรื่อย, มีความไหลเรื่อย
 อยู่ข้างในของมัน, แล้วนับประสาอะไรกับเนื้อหนังของคนเรา
 อย่างนี้, ตัวบุคคลอย่างนี้ มันก็มีแต่สิ่งที่ไหลเรื่อย, ผม ขน
 เล็บ ฟัน หนัง มันก็ไหลเรื่อย, ในทางร่างกายก็ไหลเรื่อย,
 ในทางจิตก็ไหลเรื่อย มีแต่ความไหลเรื่อย จะเอาเป็นตัวตน
 ไม่ได้ ; แล้วใครจะรักใคร, ใครจะโกรธใคร, ใครจะเกลียด
 ใคร, ใครจะทำอะไรแก่ใคร, มันก็ไม่มี ความหมาย. ทำไป
 มันก็เป็นความทุกข์, ความทุกข์ เพราะไปยึดถือ จะให้ได้
 อย่างนั้น จะให้ได้อย่างนี้, แล้วมันก็ไม่ได้. ฉะนั้นมันจึง
 เป็นทุกข์ เพราะเราจะให้ตรงตามความต้องการของเรา.

คำว่า “เรา” ในที่นี้ คือความโง่ของเรา; ไม่มีตัวเรา, มีแต่ความโง่ของกิเลส ของธรรมชาติที่เป็นกิเลส มันปรุงแต่งไปตามแบบของกิเลส ธรรมชาติชนิดนั้นมันก็รู้สึกแก่จิต. จิตโง่ไปอีกที่หนึ่งว่าเป็นตัวเรา เป็นของเรา, เราเป็นเจ้าของทุกสิ่ง, เราเป็นเจ้าของชีวิต, เราเป็นเจ้าของความสุข, เป็นเจ้าของความทุกข์. นั่นคือความโง่ของจิต ที่ไม่มีความรู้ในชั้นปรมาตม์; ถ้าจิตมีความรู้ถึงชั้นปรมาตม์ มันก็ไม่มีอย่างนี้, เรียกว่า พ้ำมันสางทางปรมาตม์.

ที่นี้อยากจะพูดสำหรับครูบาอาจารย์ทั้งหลายอีกชนิดหนึ่งว่า นี้แหละคือสิ่งที่เราเรียกกันว่า วิทยาศาสตร์, เรียกว่า วิทยาศาสตร์, และการศึกษาอย่างวิถิต่างวิทยาศาสตร์. สิ่งทั้งปวงเป็นอย่างนี้ แล้วมองให้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยความเป็นอย่างนี้, ความทุกข์เกิดขึ้นมาเพราะโง่อย่างนี้, ทำผิดอย่างนี้, ความดับทุกข์เกิดขึ้นเพราะไม่โง่อย่างนี้ เพราะไม่ทำผิดอย่างนี้. เป็นวิทยาศาสตร์ตามกฎหมายเกณฑ์ของธรรมชาติ; ไม่ต้องไปเอาผีสางเทวดาโชคชะตาอะไรมาช่วย, ไม่ต้องเอามาเกี่ยวข้อง. ถ้ายังไปข้องขอความช่วยเหลือจากผีสางเทวดา โชคชะตาดวงดาวอะไรอยู่แล้ว ก็ไม่มีปรมาตม์เลย,

ไม่มีการลืมหืมตาในทางของปรมาตม์เลย. มันเป็นเรื่องในตัวมันเอง โดยกฎของธรรมชาติที่ครอบงำทุกสิ่งทุกอย่างอยู่; สิ่งนั้นเราเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา, เป็นกฎของธรรมชาติอันเด็ดขาด อันสูงสุด. เรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้ามองเห็นว่าทุกสิ่งเป็นอิทัปปัจจยตา ก็เรียกว่าเห็นปรมาตม์เข้าถึงปรมาตม์โดยสมบูรณ์.

วิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ก็มีหลักเกณฑ์อย่างนี้ แต่เขาเอาไปใช้ในทางแสวงหาวัตถุ ความสุขจากวัตถุ มันจึงได้มามหาศาลเห็นไหม? ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทางฝ่ายวัตถุแห่งโลกปัจจุบันนั้น เขารู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตาสร้างสิ่งที่เขาต้องการ; ฉะนั้นเขาจึงไปโลกพระจันทร์ได้เหมือนว่าเล่น หรือว่าเขาจะทำอะไร ๆ ได้อีกมากมายเหมือนกับว่าเล่น เพราะเขารู้จักใช้กฎอิทัปปัจจยตาถูกต้องตรงตามเรื่องของมัน ก็ประสบความสำเร็จ. แต่เดี๋ยวนี้เขา ไม่ได้ใช้วิทยาศาสตร์นั้น ๆ มาดับทุกข์ในจิตใจ; เขาหันไปส่งเสริมปัจจัยของกิเลส ในโลกจึงเกิดปัจจัยของกิเลสมากมาย ๆ จนว่าไม่มีใครรู้จักเบื่อ. โลกสมัยนี้มันมีสิ่งที่เป็นปัจจัยหลอกให้หลงใหลไม่มีสิ้นสุด ไม่รู้จักเบื่อ, ทั้งโลกกำลังไม่รู้จักเบื่อ

ในสิ่งที่ยั่วให้เกิดกิเลสหรือสนองกิเลส; เราก็จะต้องทนทุกข์
 ข้อนั้นกันไปอีกนาน. นี่วิทยาศาสตร์ที่เอาไปใช้ทางฝ่าย
 วัตถุฝ่ายโลก, แสวงหาบัจจัยแห่งกิเลส.

ที่นี้ วิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้ามันตรงกันข้าม
 จะเอาไปใช้ในทางที่จะไม่หลงในเหยื่อของกิเลส; ต้อง
 การจะชนะกิเลส, มีจิตใจอยู่เหนือสิ่งยั่วชวนเหล่านี้ ก็ไม่ต้อง
 เป็นทุกข์, นี่ก็เรียกว่าฟ้าสว่างทางปรมัตต์. ท่านผู้ใดเกิด
 แสงสว่างอย่างนี้ขึ้นในจิตใจ เรียกว่าฟ้าสว่างในทางปรมัตต์
 มันก็ควรจะสว่าง.

ฟ้าสว่างทางอภิธรรม.

ที่นี้ หัวข้อต่อไป อาตมาเรียกว่า ฟ้าสว่างทางอภิ
 ธรรม. อย่าลืมว่าเมื่อตะกั้นบอกแล้วว่า ปรมัตต์มันซุกตึก
 ลงไป; ส่วนอภิธรรมนั้นมันขยายกว้างออกไปไม่ตึก มันจึง
 มาก. *อภิ* แปลว่า *ยัง* ก็ได้, แปลว่า *อย่างยัง* ก็ได้, แปลว่า
เกิน ก็ได้. พึงดูให้ดี เกินนั้นมันใช้ไม่ได้ คือไม่จำเป็น;
 ถ้าอันไหนเกินอันนั้นไม่จำเป็น.

อภิธรรมแท้ต้องพอดี

พูดถึงคำว่า อภิ, อภินี้ ก็มีพูดมาแต่ครั้งพุทธกาล. *อภิวินัย* คือ *วินัยส่วนเกิน* เกินสำหรับคนธรรมดา *อภิธรรม* —*ธรรมะส่วนเกิน* เกินสำหรับคนธรรมดา, ก็คือคนธรรมดา ไม่ต้องไปสนใจถึงขนาดนั้น ถึงเพียงนี้ในโลกนี้ ในโลกนี้ มันก็ยังดี. ปัจจุบันนี้มันก็ยังมีความรู้ส่วนเกินสำหรับคนทั่วไป; แต่มันอาจจะไม่เกินไปหรือไม่เกินสำหรับคนบางคน ที่เขามีหน้าที่ที่จะต้องทำอย่างนั้น; ฉะนั้นการศึกษาค้นคว้า มันจึงทำไปได้เรื่อย. ส่วนมากมันก็เกินแหละ; การค้นคว้า ทางวิทยาศาสตร์ เรื่องโลก เรื่องวัตถุ อะไรก็ตาม มันค้นคว้า ได้มากแหละ, แล้วก็มีส่วนที่เกิน ที่ไม่ต้องใช้มันมีอยู่มาก.

ท่านที่เป็นนักวิจัย วิจัยทางอะไรก็ตาม จะพบว่า มีพบเรื่องที่มันไม่ต้องใช้อยู่มาก เรียกว่าเป็นส่วนเกิน; แต่ส่วนที่จำเป็นที่แท้จริง ที่ต้องมีต้องใช้มันก็มีอยู่. ฉะนั้นต้องเอาอันนั้นมา, อันนั้นแหละควรจะเรียกว่า อภิธรรม อันบริสุทธิ์คือไม่เกินไป. ถ้าผิดจากนี้แล้วมันก็เกิน, แล้วเราก็สนุกกับเรื่องเกินนี้กันเสียไม่น้อย; เพราะว่าเรื่องอะไรที่มันสนุกแก่ความรู้สักคตินึก เราก็สนใจทั้งนั้นแหละ, แม้ว่า

มันจะไม่มีประโยชน์. ฉะนั้นเราจึงจดจำเรื่องที่ไม่จำเป็นไว้
 ใต้มาก นี้เรียกว่ามันเป็นส่วนเกิน; ถ้าทำไม่เต็มมันก็เป็นส่วน
 เพื่อ. เราก็คงจะเข้าใจกันได้แล้วว่า ส่วนเพื่อนั้นมันให้โทษ :
 เป็นอยู่อย่างพุ่มเพื่อย เป็นอยู่อย่างเพื่อนั้นมันให้โทษ. ฉะนั้น
 ขอให้ลด ให้ครบकुมไว้ให้พอดี ถ้าว่าเต็มที่แล้วก็ไม่เกิน;
 นั้นแหละจะเรียกว่าถูกแหละ. อภิรรมแท้ต้องพอดี เต็มที่
 เต็มเบียม แต่ไม่เกิน.

เดี๋ยวนี้สิ่งที่เรียกว่าอภิรรมมันยังมีลักษณะเกิน
 ในพระคัมภีร์หรืออภิรรมก็มีเรื่องเกินมาก, คือเกินชนิดที่
 ไม่ต้องพูดถึง ไม่ต้องเล่าเรียน ไม่ต้องขยายความออกไปถึง
 ขนาดนั้น. ที่นี้อาจารย์อภิรรมชั้นหลัง ซึ่งไม่ใช่พระ-
 พุทธเจ้า ทำให้เกินมากออกไปอีก จนเลยไต้ยุง จนไต่
 ทะเลาะกัน จนเดี๋ยวนี้มันก็เกิน; แม้กระทั่งว่าอภิรรม,
อภิรรม ๆ นี้ ไม่มุ่งไปยังความสันต์ตัวตน มันมุ่งไปที่มหาบุคคล
บุคคลอย่างยิ่ง เลยกลายเป็นพิธีรีตอง; เพราะมันมุ่ง อยู่อย่าง
 งมงาย ก็เลยกลายเป็นพิธีรีตอง. *เดี๋ยวนี้อภิรรมมีไว้ทำไม?*
มีไว้สวดศพเท่านั้น, อภิรรมมีไว้สวดศพเท่านั้นแหละ,
 มีไว้บังสกุลบ้ำซ้า; แม้อย่างนั้นนี่ก็อภิรรมก็ยังมีตัวตนนะ,

นักอภิธรรมยังมีตัวตน ที่จะเอามหากุศลอยู่นั้นแหละ นี่เพราะมันกลายเป็นพิธีที่ต้องไปเสีย.

ถ้า อภิธรรมแท้มันต้องมุ่งไปยังความว่าง ไม่มีตัวตน คือสัจธรรม นั้นแหละจึงจะถูก; แต่นักอภิธรรมไม่พูดถึงสัจธรรม บางทีหาว่าสัจธรรมเป็นเรื่องผิดเสียอีก. พวกนักอภิธรรมตามศาลาวัตร เขาว่าท่านพุทธทาสเอาเรื่องสัจธรรมของมหายานมาพูด ไม่ใช่พุทธศาสนา; อย่างนั้นมันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะเขามุ่งแต่มหากุศล เขาจะเอาแต่มหากุศล เขาไม่ยอมให้เป็นสัจธรรม. เราจะบอกว่า ยิ่งมหากุศลนั้นแหละยิ่งสัจธรรมแหละ. อย่าไปเอาของมันเลย; เพราะมันเป็นที่ยึดแห่งความยึดมั่นมากเกินไป, ยึดมั่นถือมั่นมากเท่าไรมันก็ยังเป็นสัจธรรมมากเท่านั้น.

ฉะนั้น ถ้าจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า อภิธรรม ต่างจากปรมาตม์ อย่างไรก็ดูส่วนนี้. ขอให้พยายามเปรียบเทียบว่า สัจธรรมว่างจากตัวตน หรือความหมายใดๆ กับมหากุศลที่เป็นที่ชบชอบใจอย่างยิ่ง มันต่างกันอย่างไร.

ปรมัตต์เป็นวิทยาศาสตร์.

เรื่องปรมัตต์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ที่ทุกคนไปหยกๆ นั้นแหละ ว่าต้องมีตัวจริง มีของจริง มาดูอยู่ เห็นอยู่ ทดสอบอยู่ อย่างนี้เป็นเรื่องปรมัตต์. ถ้าเป็นเรื่องคำนวณ, เป็นเรื่องคำนวณหรือใช้การคำนวณ บางทีก็ต้องใช้ก้อนหินช่วย ใช้ไม้คมะขามช่วย ในการเรียนอภิธรรม อย่างนี้มันก็ไม่ใช่ปรมัตต์ดอก; เพราะมันเป็นการคำนวณ เป็นผลของการคำนวณ, ใช้ผลของการคำนวณนั้นมันเป็นเรื่องลัทธิหนึ่งลัทธิอื่น, ไม่ใช่เป็นสันทิฎฐิโก; มันต้องเป็นสันทิฎฐิโก รู้สึกประจักษ์ชัดแก่จิต จึงจะเป็นธรรมะแท้ในพระพุทธศาสนา. ฉะนั้นเราระวัง อย่าขยายออกให้มันเกิน; แต่ซุกตลกลงไปให้พบความจริง.

ถ้าว่ามันเป็น ปรมัตต์ มันนำไปสู่สุญญตา มันไม่มุ่งหมายจะให้มันนำอศรรย์ หรือโพเราะงคงามอะไร, มุ่งเฉพาะต่อสุญญตา คือความไม่มีตัวตน ไม่มีสत्ถ์ ไม่มีบุคคล, เป็นเพียงกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา. ถ้าไปมีตัวมีตน มีสत्ถ์มีบุคคล มีดีมีไต่ มีอะไรยิ่งๆขึ้นไปแล้ว มันเป็นส่วนเพื่อ, แล้วก็ เป็นอภิธรรมเพื่อ อภิธรรมเกิน.

คำว่า *ปรมัตถ์* มันก็ขยายอรรถะ หรือเนื้อความ ; อภิธรรม ก็ขยายพยัญชนะ, ขยายไวยาकरणพหูพจน์, ขยายไปในทางพยัญชนะ, บางทีก็ขยายไปในทางตรรกวิทยา, ใช้หลักตรรกวิทยา ขยายความออกไปให้มาก, แล้วเป็นจิตวิทยา ก็ได้ ขยายความออกไปให้มาก; ฉะนั้นจึงเรียกว่ามันเกิน คือไม่จำเป็น. ฉะนั้นเราจะต้องช่วยกันหน่อย, ทำความเข้าใจกันให้ดีๆ อย่าให้ต้องเสียประโยชน์ไปในเรื่องนี้.

ถ้าชอบ คำว่า อภิธรรม ไม่อยากใช้คำว่า *ปรมัตถ์* ก็ทำให้อภิธรรม นี้แหละมัน มุ่งไปยังสุญญตา ไม่มีตัวตน มีแต่กระแสแห่งอิทัปปัจจยตา ก็ได้เหมือนกัน. เรื่องคำพูดไม่สำคัญ เรื่องชื่อ, ชื่อที่ตั้งไว้ไม่สำคัญ; มันสำคัญที่ตัวจริง เพราะชื่อนั้นมันตั้งเอาได้นี้. ถ้าต้องการจะโฆษณา ค่ายแล้ว ก็ยังตั้งชื่อกันให้ไพเราะ เพื่อการโฆษณา; ฉะนั้นเราไม่เอาชื่อที่ตั้งเพื่อการโฆษณาเป็นหลัก, เอาตัวจริงเป็นหลัก, คับทุกข์ได้มากเท่าไร นั่นคือความจริงเท่านั้น, จริงเท่าไรก็คับทุกข์ได้เท่านั้น; มุ่งหมายให้มันมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ. สุญญตา แปลว่า ว่าง, ว่าง คืออิสระ ไม่ไปจับนั้นจับนี้ ไม่ไปจับแม่แต่มหาบุคคล ที่ว่าดีที่สุคนั้นแหละ ยิ่งบ้าที่สุด.

คำพูดของคนที่เป็นนักปรมัตถ์แท้จริง เอามาพูด
 เกี่ยวกับคุณจะตกใจ เกี่ยวกับท่านทั้งหลายจะตกใจ. นักปรมัตถ์ที่
 แท้จริงเขาจะพูดว่า ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีภัย; บางคน
 เคยได้ยิน. แต่อาตมาเชื่อว่าหลายคนยังไม่เคยได้ยิน ประ-
 โยกว่า ทั้งชั่วทั้งดีล้วนแต่อัปรีภัย; เพราะว่าสอนกันมา
 แต่ให้เอาดี เอาดีทั้งนั้นแหละ, ไม่มีใครบอกว่า คินั้นมัน
 อัปรีภัย; แต่นักปรมัตถ์ที่เขาเห็นแล้ว เขามองเห็นว่า
 มันอัปรีภัยเท่ากัน.

คำว่า อัปรีภัย นั้นแปลว่า ไม่น่ารัก; เรียนภาษา
 กันเสียหน่อย, ถ้าเรียนมาแต่ก่อนไม่ถูก ก็เรียนกันเสียใหม่
 อัปรีภัย, อัปรีภัย นั้นแปลว่า ไม่น่ารัก, ปรี ปรียะ แปลว่า
 น่ารัก, อ แปลว่า ไม่, อัปรีภัย แปลว่า ไม่น่ารัก, ทั้งชั่ว
 และทั้งดีล้วนแต่อัปรีภัย หมายความว่า ทั้งชั่วและทั้งดี
 ล้วนแต่ไม่น่ารัก : ไปรักเข้าสัมพันธ์เอาทั้งนั้นแหละ,
 ที่ว่าดี ๆ ดี ๆ ไปรักเข้าเถอะ มันก็เอาทันที, ชั่วนั้นมันไม่ต้อง
 สงสัยแหละ ไปรักเข้ามันก็รัก. ทั้งชั่วทั้งดี ล้วนแต่มันก็รัก
 ผู้ที่เข้าไปเอาไปรักกับมัน เพราะมันเป็นเรื่องปรุ้งแต่ง, มัน
 เป็นเรื่องกระตุ้นจิตใจ ให้เกิดความขยายตัวของกิเลส
 ตัณหา ความต้องการ.

คนเป็นบ้าเพราะอยากตีกันก็คนแล้วรู้ไหม? แล้วคนเป็นโรคประสาทเกือบทั้งหมดแหละ เพราะอยากตีที่นั่นแหละ, แล้วมันไม่ได้ตามที่อยาก แล้วมันก็เป็นโรคประสาท; ไปทำเล่นกับตีสิ มันกัดเอาอย่างนี้. คนเขาฆ่าตัวตายเพราะไม่ได้ตีตามที่เขาค้องการ หรือเขากลัวจะเสียชื่อเสียง เสียความดี เขาจึงฆ่าตัวตายเสียก่อนก็มี; นั่นแหละความที่ยึดมันถือมันในส่วนที่เรียกว่าดี.

จะนั้นไม่เอากับมัน ทั้งชั่วทั้งดี; เราเอาจิตใจที่เป็นอิสระ, จิตใจที่เป็นอิสระนั้น ไม่อยู่ได้อำนาจของความดี หรือของความชั่ว. สิ่งที่เราเรียกว่า ค่า คุณค่า หรือค่า ที่เป็นดีเป็นชั่วนั้น ต้องระวัง, อย่าไปเป็นทาสของมัน อย่าไปหลงไหลในมัน, เรามีจิตเป็นอิสระ. ความชั่วบีบคั้นจิตใจเราไม่ได้, แต่ความดีก็อย่ามาบีบคั้น จิตใจของเราเลย. แต่ว่าคนเป็นอันมากนี่เขาหลงความดีที่นั่นแหละ, พระเจ้าพระสงฆ์ก็เหมือนกันแหละ; อาตมาพูดได้เลย มันหลงความดีกันที่นั่นแหละ แล้วมันก็ลำบากเดือดร้อนเพราะความดีนั้น, แล้วก็ไม่ค่อยมองเห็นว่า ไปเอากับมันไม่ได้, ทั้งชั่วทั้งดีไปหลงรักมันแล้ว มัน

ก็จะกัดเอา; นี่นักปรมัตต์เห็นอย่างนี้. นักอภิธรรม
อาจจะเห็นเอาดีที่สุด, เอาดีที่สุด โดยที่ไม่รู้ว่ายิ่งดีที่สุดมัน
ยิ่งกตลิก, กตลิกที่สุดเลย.

นี่ฟ้ามันควรจะสาง อย่าเพียงแต่เอาอภิธรรมไว้
สวดศพที่บ้าน หรือที่ป่าช้า ให้มันมากลายเป็นความรู้ที่แท้
จริง ที่เต็มตามความหมาย, ให้อภิธรรมนี้สางไปในทาง
ปรมัตต์ธรรมเถอะ ก็ยให้ ไปสู่สูญญตาที่ไม่มีตัวตน.

รับสางปรมัตต์และอภิธรรมจะมีสัมคภาพได้.

นี่ฟ้าสางในทางปรมัตต์ กตลิก ฟ้าสางในทาง
อภิธรรมนี้ กตลิก ควรจะสางกลางดึกนี้. ฟ้าสางกลางดึก
บางคนฟังออกแล้ว, อาตมาคิดว่าบางคนฟังออกแล้ว ว่า
ฟ้าสางกลางดึกมันมีได้อย่างไร; แต่บางคนยังงอยู่ ว่า
ฟ้าสางกลางดึก มันจะบ้าแล้วกระมัง, ก็ว่าเดี๋ยวนี้อายุมัน
เข้ามาเท่านั้นแล้ว อายุมันเข้ามา ๓๐ ปี ๔๐ ปี ๕๐ ปี แล้วก็มี
ที่นั่งอยู่ที่นี้ นี่มันตึกแล้ว. ทำไม่ไม่รับสางกันเสียทีเล่า?
มันขึ้นมาถึงระยะที่ตึกอย่างนี้ รับสางกันเสียที เดียวมันจะ
ไม่ทันเวลานะ.

ฉะนั้น ขอให้รีบสนใจธรรมะอย่างถูกต้อง ให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งถูกต้องเป็นฟ้าสว่างเมื่อกกลางดึก เพราะอายุเข้ามาตั้งครึ่งหนึ่งแล้วก็มี ตั้งก่อนแล้วก็มี เคี้ยวจะตายเปล่า ไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากพระพุทธศาสนา นี้เรียกว่า ฟ้าสว่างทางอภิธรรม.

ถ้าพวกเรามีฟ้าสว่างทางปรมัตถ์ ทางอภิธรรมกันจริงๆ แล้ว ก็จะมีประโยชน์แก่ประเทศชาติ, มีประโยชน์แก่ตัวเราเองก่อน ไม่มีมีความทุกข์; จะมีประโยชน์แก่ประเทศชาติ ก็จะไม่ทำผิดพลาดให้เกิดปัญหาอะไรขึ้นมา ในสังคมในประเทศ กระทั่งว่าในบ้านในเมืองในโลกเลย. ถ้าคนทั้งโลกมีลักษณะฟ้าสว่างทางปรมัตถ์แล้วก็ โลกนี้หมดปัญหา, เขาจะแก้ปัญหากันอย่างถูกต้องให้โลกมีสันติภาพได้โดยแท้จริง. เคี้ยวนี้ไม่มีหวัง องค์การโลกนั่งจับปูใส่กระดัง ก็ไม่สิ้นสุด แก้ปัญหาไม่สิ้นสุด เพราะมันไม่แก้ถูกปัญหา, มันมีลักษณะเหมือนกับนั่งจับปูใส่กระดัง, ให้นั่งจับจนตายปูมันก็ไม่อยู่ในกระดัง ต้องเรียกว่า นั่งจับปูใส่กระดัง.

ขอให้รู้เรื่องนี้อย่างถูกต้องของธรรมชาติ ขอให้เข้าใจกันไว้ทุกคนนะ, อย่าทำ อย่าขี้ทำ มันของธรรมชาติ; เคี้ยวพุทธบริษัทจะพูดว่า ของพุทธบริษัทบ้าง, ว่าของพระพุทธรเจ้าบ้าง, พระพุทธเจ้าท่านก็ปฏิเสธว่าไม่ใช่ของท่าน มันของธรรมชาติ.

กฎอันนี้มันของธรรมชาติ : *ตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม ตถาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ฐิตาว สา ธาตุ ธรรมธาตุ อันเป็นกฎของธรรมชาติคืออทิปปัจจยตานี้ มีอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว; ฐิตาว สา ธาตุ—มีอยู่แล้ว, “ตถาคตเพียงแต่ค้นพบแล้วมาบอก, เอมมาบอก ว่าความจริงมันเป็นอย่างนี้ เธอทั้งหลายจงประพฤติกะทำให้มันถูกกฎเกณฑ์อันนี้ แล้วก็ทำที่สุดแห่งทุกข์เฉพาะตนๆ ได้.”* ฉะนั้นมนุษย์แต่ละคนจะต้องเข้าถึงความจริงอันนี้ ขจัดปัญหาได้.

ฉะนั้น ถ้าเรียนพุทธศาสนากันแล้ว ก็ต้องเรียนให้ถึงนี้ ให้ได้รับประโยชน์จริงๆ มิฉะนั้นแล้วจะไม่คุ้มค่ารถไฟจากกรุงเทพฯ มาชโย. นี้ใครจะรับประกันบ้างว่าได้รับประโยชน์คุ้มค่ารถไฟจากกรุงเทพฯ มาชโย. อาตมาก็ไม่รับประกันดอก เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้อง

ระวังเอาเอง; ถ้ามันทำผิดเสีย ทำประมาทเสีย เจใจ
ไปข้างทางเสีย แล้วมันไม่พบคอก มันไม่ถึงจุดหมายปลายทาง.

ฟ้าสว่างทางอุบาสก.

เอ้า, หัวข้อต่อไป เรียกว่า ฟ้าสว่างทางอุบาสก
ฟ้าสว่างทางอุบาสก ไม่ใช่พูดเฉพาะอุบาสกคอก, แต่พูด
เฉพาะ อุบาสิกาด้วย. ถ้าว่าเป็นผู้ชาย ก็เรียกว่าอุบาสก,
ถ้าเป็นผู้หญิง ก็เรียกว่าอุบาสิกา, คือพระสาวกฝ่ายที่อยู่เรือน
พระสาวกฝ่ายที่ครองบ้านครองเรือน แล้วก็ คู่กันกับ
สาวกที่อยู่ในป่า คือไม่อยู่บ้านไม่อยู่เรือน เรียกว่า บรรพ
ชาติ : เป็นผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ เป็นผู้หญิงเรียกว่า ภิกษุณี ;
พวกอยู่บ้านนี้ ถ้าเป็นผู้ชายเรียกว่าอุบาสก เป็นผู้หญิงเรียก
ว่า อุบาสิกา.

ใครรังเกียจต่อคำคำนี้บ้าง? ผู้มีการศึกษาแบบหนึ่ง
อาจจะรังเกียจก็ได้, ฟังคำว่า อุบาสกอุบาสิกา เป็นคำกริ
ยะบ้าง บอ ๆ อะไรก็ไม่รู้. แต่อย่าลืมว่าถ้าไม่ถึงขั้นเป็น
อุบาสกอุบาสิกาแล้ว ไม่รู้พุทธศาสนาคอก, ถ้าไม่ถึงขั้นที่
เป็นอุบาสกอุบาสิกา แล้วยังไม่รู้รู้พุทธศาสนาคอก.

ฉะนั้นครูบาอาจารย์ที่มีการศึกษาอย่างใหม่ อาจจะรังเกียจ คำคำนี้ก็ ได้ ว่าเป็นคำครีคระแล้วพ้นสมัยแล้ว ไม่อยากจะ แตะต้อง ; แต่ที่จริงมันไม่ใช่อย่างนั้น ถ้ายังไม่ีลักษณะ เป็นอุบาสกอุบาสิกาอยู่ ก็ยังไม่ีความหมายอะไรเลย. ฉะนั้น อาตมาจึงเอามาพูด ในฐานะสิ่งที่ต้องมีอาการที่เรียกว่า ฟ่ำสาแง.

ฉนั้น ขอให้เกิดอาการฟ่ำสาแงทางความเป็น อุบาสก ความเป็นอุบาสิกา กันเกิด จึงได้พูดเรื่องนี้. สาวกอยู่บ้าน คืออุบาสกอุบาสิกา, สาวกอยู่วัด คือภิกษุ ภิกษุณี, รวมเรียกกันว่าบรรพชิต เลยมาพูดเสียคราวเดียว กัน เป็นคู่กันพร้อมกัน เรียกว่าฟ่ำสาแงทางอุบาสก และฟ่ำ สาแงทางบรรพชิต ก็จะได้พูดเรื่องฟ่ำสาแงทางอุบาสกก่อน.

ลักษณะของผูเป็นอุบาสก ฯ.

ที่จริงเป็นเพียงอุบาสกอุบาสิกาฉนั้นพอแล้ว พอแล้ว รับประกันที่สุดแล้ว แต่เขาไม่รู้ฉนี้, แล้วเขาจะมองเห็นภาพ ของอุบาสกอุบาสิกาเป็นตาแก่ยายแก่หง่าเงอะ ไปกสถานอยู่ ตามที่โรงธรรม; ฉนั้นก็เข้าใจไม่ได้แหละ; ฉนั้นจะต้อง

เข้าใจคำว่า อุบาสกอุบาสิกา ให้ดี ๆ. ที่จริงท่านก็ต้อง
การจะเป็นอยู่แล้ว โดยแท้จริง, ก็ต้องการรู้ธรรมะ จะมี
ธรรมะ จะถึงธรรมะอยู่แล้ว; แต่ก็เกลียด เกลียดคำว่า
อุบาสกอุบาสิกา โดยที่ไม่รู้ว่า นั่นแหละคือ ความเป็น
อุบาสกอุบาสิกา มีธรรมะ รู้ธรรมะ ถึงธรรมะ; ฉะนั้น
มาทำความเข้าใจคำว่า อุบาสกอุบาสิกากันเสียที. พอพูด
ว่า อุบาสกแล้วก็ขอให้หมายความว่ารวม อุบาสิกา ไว้ด้วย
นะตามเพศ เพราะจะพูดว่า อุบาสกอุบาสิกา มันรุ่งรัง,
พูดว่า อุบาสก คำเดียวก็พอ ซึ่งหมายถึงอุบาสิกา ซึ่งเป็น
เพศหญิงด้วย.

อุบาสก ตัวหนังสือแปลว่า *เข้าไปนั่งใกล้ ๆ*,
อาสกะ นั้นแปลว่า *ผู้นั่ง*, *อุปะ* แปลว่า *เข้าไปใกล้ ๆ*, นั้น
แหละผู้ที่เข้าไปนั่งใกล้ ๆ นั้นแหละคืออุบาสก.

ที่นี้ก็ถามว่า ไปนั่งใกล้อะไร? ไปนั่งใกล้ใคร
จึงจะเป็นอุบาสก? ก็ไปนั่งใกล้สิ่งที่จะเป็นที่พึงได้, ที่
พึงคือสรณะ. ถ้าไปนั่งใกล้สิ่งที่จะเป็นสรณะที่พึงได้ นั้น
แหละคืออุบาสกหรืออุบาสิกา, หรือว่าเข้า ไปนั่งใกล้ สิ่งที่
ควรจะยินดีเป็นอย่างยิ่ง คือ รตนะ, รตนะ. ไปนั่งใกล้

รตนะ คือพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกว่า
 รตนะ. ไปนั่งใกล้พระพุทฺธ พระธรรมะ พระสงฆ์ ที่เป็น
 สรรณะที่พึ่งได้ หรือที่เป็นที่น่าอินทรีย์อย่างยิ่ง, ไม่มีอะไรที่น่า
 อินทรีย์ มากเท่ากับสิ่งนี้ เรียกว่านั่งใกล้สิ่งที่น่าอินทรีย์อย่างยิ่ง
 ก็คือพระรัตนตรัยอย่างไรละ. เราพูดกันเป็นธรรมดาไป
 แล้วว่าพระรัตนตรัย ก็คือพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์
 ก็ไปนั่งใกล้พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เกิดปัญหา
 เกี่ยวกับภาษา ภาษาธรรม ภาษาจิตใจ เราจะ ไปนั่งใกล้
 ได้อย่างไร? ไปนั่งใกล้ได้ที่ไหน? นั้นมันก็ต้องอธิบาย
 กันต่อไป.

พูดให้เป็นอุปมาเปรียบเทียบ ก็เหมือนกับว่าไปนั่งใกล้
 หมอ, ไปนั่งใกล้ยารักษาโรค, ไปนั่งใกล้ผู้ปฏิบัติงานในการ
 ใ้ยารักษาโรค, นี้ความหมายของพระรัตนตรัย พระพุทฺธเจ้า
 เป็นเหมือนหมอ. ในพระบาลีก็เรียกพระพุทฺธเจ้าว่า หมอ
 เป็นสพฺพโลก ติกิจฺจนโก-พระศาสดาเป็นผู้เยียวยาโรคของสัตว์
 โลกทั้งปวง สพฺพโลก ติกิจฺจนโก. พระพุทฺธเจ้าทรงเป็น
 เหมือนหมอ รักษาโรคทางจิตทางวิญญาณ โรคทางจิตใจ,
 แล้ว พระธรรมนั้นก็คือตัวยา หรือเครื่องอุปกรณ์ในการ

บำบัดโรค คือพระธรรม, แล้วพระสงฆ์ทั้งหลาย ก็คือผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเยียวยารักษาโรค สืบต่อมาจากพระพุทธเจ้า แล้วก็ยังปฏิบัติหน้าที่อันนี้อยู่. ขอให้มองอย่างนั้นว่ามันน่าจะเข้าไปนั่งใกล้ หรือว่าการเข้าไปนั่งใกล้ได้มันเป็นความปลอดภัย, เป็นการได้ที่ดีที่สุด ที่ได้นั่งใกล้พระรัตนตรัย ซึ่งเปรียบเสมือนหอม หรือยาแก้โรค, และผู้ปฏิบัติหน้าที่การงานเกี่ยวกับการรักษาโรค.

นี่พูดให้เป็นบุคคล เป็นวัตถุขึ้นมา : อุบาสก หรืออุบาสิกาเหมือนกับผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย ที่เป็นเหมือนหอม เหมือนยา, เหมือนผู้ปฏิบัติงานในการบำบัดโรค ที่นี้และเดี๋ยวนี้; หมายความว่ามันมีอยู่แล้วในจิตใจที่นี้และเดี๋ยวนี้; ถ้าไม่อย่างนั้นมันยังไม่เป็น ยังไม่เป็นอุบาสกอุบาสิกา, มันต้องได้ที่นี้และเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่ต่อตายแล้วหรือไม่ใช่อีกหลายวันหลายปีข้างหน้า. เดี่ยวนี้ หัวใจของเราถึงกันเข้ากับสิ่งนี้แล้ว ที่นี้และเดี๋ยวนี้; จะเป็นอุบาสกอุบาสิกา จะต้องใช้คำว่า ทุกเวลา ทุกเวลา. ถ้ามันเข้าถึงสิ่งนี้แล้ว มันจะเข้าถึงทุกเวลา, แล้วก็ทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ในทุกกรณี คือไม่เปลี่ยนแปลง; แม้จะมีกรณีอันเลวร้าย

เกิดขึ้น มันก็ไม่มีการกระทบกระเทือน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ในการที่เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย; ต้องเป็นอย่างนั้น จึงจะเรียกว่าเราเป็นอุบาสกหรือเป็นอุบาสิกาที่แท้จริง.

ถ้าว่ามันไม่เป็นอย่างนี้แล้วก็ยังไม่ใช่; เพียงแต่รู้เรื่องของธรรมะอ่านหนังสือมาก ๆ จดจำไว้ได้มาก ๆ นี้ยังไม่เป็น, อย่างดีก็เพียงเตรียม เตรียมจะเป็น เช่นมาฟังเทศน์ มาศึกษาอย่างเต็มที่อย่างนี้ก็ยังไม่เป็นดอก, เพียงเตรียมจะเป็น ก็มีหวังอยู่เหมือนกัน. ฉะนั้น ขอให้สนใจศึกษา รวบรวมกันกว่า เพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็จะเป็นกันจริงๆ.

เหตุผลที่ต้องนั่งใกล้พระรัตนตรัย.

มันควรจะมีคำถามอีกคำถามหนึ่ง ว่าทำไมต้องไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย? ก็เพราะว่าเดี๋ยวนี้มันมีสิ่งคุกคามเราอยู่ คือความทุกข์, พุคให้ชัดหน่อยก็ว่า การศึกษาหรือความรู้ที่เราอยู่นั้น มันไม่พอที่จะดับทุกข์ได้ ที่จะทำให้อุ่นใจหรือความมั่นใจให้แก่เรา ว่าเราจะเอาชนะความทุกข์ได้.

นี่ครูบาอาจารย์เรียนอะไรมายะเยะแยะแล้ว อากมา
 ยังว่าไม่พอ; อย่าเพิ่งโกรธ มันไม่พอที่จะดับทุกข์ได้; เพราะ
 นั้นมันเป็นเรื่องทำมาหากิน เป็นเรื่องโลก. เรื่องที่จะดับ
 ทุกข์ได้^{นี้} จะต้องเป็นเรื่องธรรมะ ใช้นับจิตใจโดยตรง;
 เรายังขาดอยู่ มันยังไม่พอ; ฉะนั้นเราจึงต้องมาหาสิ่งที่
 จะช่วยได้ คือมาหาพระรัตนตรัย. ที่ไหนเป็นโอกาส เป็น
 อุปกรณ์ ที่จะให้เข้าถึงพระรัตนตรัยได้ เราก็อำ : จะไปคบหา
 สมาคมกับบุคคล กับสถานที่ หรือกับหนังสือหนังสือ ทำรับ
 คำรวิชาความรู้อะไรก็ตาม ที่จะช่วยให้เข้าถึงพระรัตนตรัย
 ได้ เราก็อพยายาม.

เรายังมีปัญหานี้อยู่ รบกวนเราอยู่ มีปัญหาที่ขบกัด
 จิตใจเราอยู่; และเพราะว่าการศึกษาในโลกมันไม่พอ ให้รวม
 กันหมดทั้งโลก ๆ ก็เท่าในโลกนี้, การศึกษาอย่างโลก
 บัจจุบันนี้มันไม่พอที่จะดับทุกข์. แม้จะไปโลกพระจันทร์
 ได้ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรสักชนิดหนึ่ง ที่จะดับทุกข์ได้,
 มันจะเป็นทางให้เกิดขยายความทุกข์ เรื่องปรมาณู เรื่อง
 คอมพิวเตอร์ เรื่องอิเล็กทรอนิกส์ อะไรก็ตามเถอะมันไม่ช่วย
 ให้ดับทุกข์เลย แต่มันเป็นอุปกรณ์ที่จะให้ขยายบัจจัยแห่ง

ความทุกข์ คือขยายความต้องการสิ่งที่จะให้เกิดทุกข์นั้นมาก
ออกไป, ให้เราหลงใหลในบ้จจัยเหล่านั้นมากขึ้น. นี้เรา
เรียกว่า การศึกษาในโลก รวมกันทั้งหมดแล้ว มันก็ไม่
พอที่จะช่วยขจัดปัญหาในทางจิตใจ ในทางวิญญาณของเรา.

การศึกษาในโลกไม่พอ; อาตมาเคยใช้คำรุนแรง
ว่ายังเป็นการศึกษาเหมือนกับสุนัขหางด้วน. การศึกษา
ในโลกนี้ มันไม่พอที่จะใช้ดับทุกข์, เรียนกันแต่หนังสือ
เรียนแต่วิชาชีพ เราก็เก่งในการที่จะประกอบอาชีพ; แต่แล้ว
เราก็ยิ่งเห็นแก่ตัว. การศึกษานี้สร้างความสำเร็จทางวัตถุ,
ยิ่งเจริญทางวัตถุก็ยิ่งเห็นแก่ตัว. โลกนี้มันเจริญแต่ทาง
วัตถุ ยิ่งเจริญทางวัตถุก็ยิ่งเพิ่มปัญหา เห็นแก่ตัว, แล้วก็จะ
รบราฆ่าฟันจะแย่งชิงกัน, อย่างดีที่สุด ก็ทำให้ยุ่งเท่านั้น
แหละ. พอมองเห็นไหม? พูกว่า ยิ่งเจริญมันยิ่งยุ่ง, ยิ่งเจริญ
มันยิ่งยุ่ง ไม่เจริญเสียดีกว่าทางวัตถุ

เมื่อบ้านเมืองของเรายังไม่เจริญมากเหมือนเดี๋ยวนี
ความยุ่งมันมีน้อย สันติภาพมีมาก. ที่กรุงเทพฯ นั้นแหละ
เมื่อ ๖๐ กว่าปีมาแล้ว อาตมาเคยไป มันมีสันติภาพมากกว่า
กรุงเทพฯ เดี๋ยวนี, กรุงเทพฯ เดี๋ยวนีมันมีสิ่งเลวร้ายมาก

มายหลายเท่า. ความไม่ปลอดภัยเต็มไปหมด; สมัยก่อนโน้น
 คุณจะมีความปลอดภัยเต็มไปหมด ความเจริญ ยิ่งเจริญยิ่งรุ่ง
 ยิ่งเจริญยิ่งอันตราย, ยิ่งเจริญยิ่งไม่มีความปลอดภัย, เพราะ
 ว่า ความเจริญมันหมายถึง เจริญด้วยความรู้ ที่เป็น
 เหตุให้เห็นแก่ตัว, มันยิ่งเจริญด้วยการกระทำ ที่เป็นเหตุให้
 เห็นแก่ตัว, เจริญด้วยความคิดนึก ที่เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว.
 นีลองสังเกตไว้เรื่อย ๆ เอะ คงจะมองเห็นด้วยตนเอง ว่ามัน
 เป็นอย่างนี้; นีอีก ๒๐ ปีมันก็จะมากกว่านี้ ยิ่งรุ่งกว่านี้,
 ยิ่งอันตรายกว่านี้, ยิ่งไม่มีความปลอดภัยมากไปกว่านี้ นั่น
 แหละ ยิ่งเจริญมันยิ่งรุ่ง.

ความเจริญไม่ทำให้โลกมีสันติภาพ.

ความเจริญที่มันมีกันอยู่ในเวลานี้ จนรุ่งไปหมดนี้
 มันไม่ได้ทำให้โลกมีสันติภาพ; เมื่อเราไม่มีเรือบินใช้ โลกมี
 สันติภาพมากกว่านี้ มีความสงบเงียบมากกว่านี้, ถ้าถอยหลัง
 ไปถึงสมัยคนบ้า เมื่อหมื่น ๆ ปีมาแล้วโน้น มันมีความสงบ
 เงียบมากกว่านี้ ไม่มีความยุ่ง. นี้พอเจริญขึ้นมา เจริญขึ้นมา
 ความยุ่งมันก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว, ความเห็นแก่ตัวก็เพิ่ม

ขึ้น, ความเบียดเบียนกันก็เพิ่มขึ้น, บัญหามันก็เพิ่มขึ้นตามความเจริญ, นี้เรียกว่า ยิ่งเจริญยิ่งยุ่ง.

ไม่ใช่จะกำหนดหรือว่าค่าอะไร แต่ขอให้สังเกตไว้บ้างเท่านั้นแหละ อย่าเข้าใจไปว่า ยิ่งเจริญแล้วมันจะยิ่งสงบสุขเยือกเย็น; แล้วทักสินคูลูกให้ดี อย่าให้ลำเอียง ว่าเมื่อยังไม่มีโทรทัศน์ใช้ เมื่อยังไม่มีตู้เย็นใช้นั้น ตอนไหนมันสงบเยือกกว่ากัน, ตอนไหนมันเยือกเย็นกว่ากัน? ถ้าเอาโทรทัศน์ไปทิ้งเสีย เอาตู้เย็นไปทิ้งเสีย มันจะเกิดอะไรขึ้น? อาตมาคิดว่ามันจะเยือกเย็น เยือกเย็นขึ้น. ฉะนั้นอย่ามองข้ามทีเดียว; เพราะว่าการเจริญนั้นมันหมายถึงความยุ่ง. ในภาษาบาลี ความเจริญเขาหมายถึงความยุ่ง ความรก ความรุงรัง ความยุ่ง. บางคนเขาว่า ภาษาฝรั่งคำว่า progress นั้นหมายถึงความบ้า, progress ที่มาใช้เป็น progressive นั้น รากศัพท์ของมัน หมายถึงความบ้า คือมัน เดือดคลั่งวุ่นไปหมด.

ฉะนั้นอย่าชอบความเจริญอย่างหลับหูหลับตาเกินไป, ให้มันเป็นความเจริญที่ถูกต้อง แล้วมันจึงจะสงบเย็นลงไป. คำว่า เจริญๆ นั้นมัน ไม่ได้มีความหมายว่าสงบเย็น; มันมีความหมายแต่ว่ามากขึ้นๆ ตามกิเลสของคน,

มากขึ้นตามกิเลสของคน, เพราะว่าคนเป็นผู้สร้างนี้ มันก็
 มากขึ้นตามกิเลสของคนนั้น ความเจริญก็คือความมากขึ้น ๆ
 จนกระทั่งไปหมด ตามกิเลสของคน.

นี่เราจะต้องรู้กันไว้ สำหรับไม่เข้าใจผิดในเรื่องนี้
 ว่าการศึกษาในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้มันไม่พอ มันสร้าง
 ความยุ่ง; มันไม่ได้สร้างความสงบ แล้วการศึกษาอย่างในโลก
 มันให้สติปัญญาเท่านั้น, ให้สติปัญญาเพียงเท่านั้น คือ ให้
 ความเฉลียวฉลาดเท่านั้นแหละ intellect แค่นี้, แค่นี้
 intellect นี้มันมีความเฉลียวฉลาด แต่มัน ไม่สูงขึ้นไปจน
 ถึงที่ว่าเห็นแจ้ง, เห็นแจ้งแทงตลอดเป็น wisdom เป็น
 insight มันไม่มีนี่; จากการศึกษาที่มีกันอยู่ในโลกมันให้ได้
 เพียงความฉลาดเฉลียว มันไม่ได้หมายความว่าประกอบ
 อยู่ด้วยธรรมะ, แต่ว่ามันฉลาดเฉลียว. พอใช้ความ
 ฉลาดเฉลียวผิด มันก็ไปกันใหญ่ ก็เดินไปในทางที่ต้อง
 ให้เพิ่มความมืด, เรียกว่า ความมืดในความสว่าง นั้นเอง;
เหมือนกับดวงอาทิตย์มันส่องลูกตาเรา เรามองไม่เห็นใช้ไหม?
 ทั้งที่ดวงอาทิตย์มันก็เป็นแสงสว่าง แต่มันส่องลูกตาเรา
 โดยตรง เราก็มองไม่เห็น. อย่าทำเล่นกับเรื่องวิชาความรู้

ชนิดที่มันให้แต่ความเจตียวฉลาด; แสงสว่างจะบังลुकตาไม่
 ทันรู้. ฉะนั้นจึงมาศึกษาแสงสว่างอย่างธรรมชาติ อย่างของ
 พระพุทธเจ้ากันเสียบ้าง ก็มันไม่บังลुकตา; แสงสว่าง
 ชนิดนี้ มันทำให้เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง.

หลักในการนั่งใกล้พระรัตนตรัย.

เอาละ นี่พูดกันมาแล้วว่า นั่งใกล้ใคร? นั่งใกล้
 พระรัตนตรัย. ทำไมต้องนั่งใกล้พระรัตนตรัย? ก็เพื่อจะ
 ดับทุกข์ โดยอาศัยแสงสว่างของพระรัตนตรัย ก็ตั้งปัญหา
 ต่อไปว่า นั่งใกล้ได้อย่างไร? ตอบ โดยมีท่านอยู่ในหัวใจ
 ของเรา มากไปไหม? นั่งใกล้พระรัตนตรัย ก็มีท่านอยู่
 ในหัวใจของเรา, เท่านั้น มันเท่านั้น มันไม่มากไม่น้อยกว่านี้.
 ถ้าไม่มีท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา จะไม่มีการนั่งใกล้
 พระรัตนตรัย, หรือว่าเรามีหัวใจเหมือนท่านก็ได้ ต่อรอง
 สักหน่อย. เรามีหัวใจเหมือนท่านก็ได้ ถ้าว่าไม่อาจจะเอา
 ท่านมาไว้ในหัวใจของเรา ขอให้เรามีหัวใจเหมือนท่าน.

ก็ดูว่า ท่านมีหัวใจอย่างไร; ถ้าท่านมาอยู่ในหัวใจ
 ของเรา หรือเรามีหัวใจของท่าน นั้น มันมีความหมายมาก

มากกว่าที่จะเดินตามท่าน หรือมากกว่าที่จะไปนั่งใกล้ๆ ท่าน. เคียว^๕ ท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา, เราก็มีสสิ่งที่เรียกว่า พระพุทธแท้ พระธรรมแท้ พระสงฆ์แท้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งในหัวใจของเรา.

พระพุทธเจ้าแท้ ก็คือพระธรรม, พระธรรมที่มีอยู่ในหัวใจของพระสงฆ์. พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม. ท่านไม่เอาตัวเนื้อของท่านมาเป็นพระพุทธ, ไปเอาที่ธรรม. ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม. พระพุทธเจ้าแท้ คือองค์พระธรรม, องค์พระธรรม คือความรู้เรื่องดับทุกข์. ความรู้เรื่องทุกข์เกิดขึ้นอย่างไร? ความรู้เรื่องทุกข์ดับลงไปอย่างไร? ก็คือกฏอิทัปปัจจยตา อีกนั่นแหละ.

ดังนั้นพระพุทธเจ้า หรือว่าพระสาวกของท่าน ย่อมถือเป็นหลักว่า ผู้ใดเห็นปฏิจสมุพบาทผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นปฏิจสมุพบาท คืออิทัปปัจจยตา; ฉะนั้นผู้ใดเห็นอิทัปปัจจยตาผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นพระพุทธเจ้า. ที่นั่นแหละก็มีอยู่ใน

หัวใจของพระสงฆ์; พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า ตามพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า จนมีธรรมะอยู่ในหัวใจของท่าน ถึงขนาด, ถึงขนาด ถึงขนาดที่จะเรียกว่าพระสงฆ์. คำว่า พระสงฆ์ นี้ก็เรียกว่าเป็นหมู่ รวมหมู่ ก็มีอะไรเหมือนกัน ๆ จนถึงกับรวมหมู่กันได้; ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีหัวใจอะไรเหมือนกัน ๆ กับพระพุทธเจ้า ที่จะรวมหมู่กันได้.

ที่นี้ระวังให้ดี บางที่จะรวมเราด้วยนะ, จะรวมพวกเราด้วย. คำว่าพระสงฆ์ ๆ นั้น จะรวมพวกเราด้วยก็ได้; ถ้าเรามีหัวใจที่เต็มไปด้วยความรู้ในพระธรรม รู้สึกในพระธรรมถึงขนาด, เราก็เป็นพระสงฆ์ไปด้วย. คำว่า พระสงฆ์ ไม่ได้หมายความว่าบรรพชิตที่อยู่วัดดอก, ขรวาสที่อยู่ที่บ้านก็ได้ ถ้ามีหัวใจถึงขนาดนั้นแล้ว ก็เรียกว่ามีความเป็นพระสงฆ์. ฉะนั้นคำว่า สงฆ์สาวก เขาแจก เป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาด้วย คือผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า; รวมหมดแล้วก็ต้องลงมาถึงขรวาสด้วย.

แต่ถ้าจำกัดอยู่เพียงบรรพชิต เขาก็ยังเอากันแต่ที่เป็นบรรพชิต; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังแยกเป็นภิกษุสงฆ์บ้าง,

เป็นภิกษุณีสงฆ์บ้าง, เรียกว่ามันเป็นหมู่ เพราะเข้ากันได้ เพราะมีอะไรเหมือน ๆ กัน จึงเข้ากันได้ : วัวเข้าฝูงวัว โคนเข้าฝูงโคน สุนัขเข้าฝูงสุนัข; เพราะมันเหมือน ๆ กันได้ มันจึงไปเข้าฝูงกันได้. เคี้ยวนี้ อริยสาวกของพระพุทธเจ้า มีอะไรเหมือน ๆ กัน จึงเข้าหมู่กันได้ เรียกว่า สาวกสงฆ์, สงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นหมู่แห่งสาวกของพระพุทธเจ้า.

พระพุทธแท้คือ พระธรรมที่มีอยู่ในหัวใจของ พระสงฆ์ ซึ่งรวมเรดด้วยก็ได้; ฉะนั้นขอให้ทำให้ดี ๆ ขอให้จัดให้ดี ๆ เราจะได้รวมอยู่ในคำว่าพระสงฆ์สาวกของ พระพุทธเจ้า.

มีธรรมคำเดียวจะปลอดภัย.

ถ้าจะเอากันแต่ใจความจริง ๆ แล้ว มันสำคัญอยู่ที่พระธรรม, สำคัญอยู่ที่พระธรรม, มีพระธรรมคำเดียวมันจะแก้ปัญหาก็ได้ เพราะมีพระธรรมพระพุทธเจ้าจึงเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา เพราะรัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญ ธรรมะทำให้เกิดพระพุทธเจ้า, พระสงฆ์มีธรรม รัฐธรรม

จึงเกิดเป็นพระสงฆ์ขึ้นมา; พระธรรมจึงเป็นตัวยื่นโรง
เฉียบขาดเหนือสิ่งใด จนพระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ
พระธรรม.

ถ้าใครยังไม่ทราบ ที่นั่งอยู่นี้ใครยังไม่ทราบ ก็ได้
ทราบเสียด้วยว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงมีที่เคารพ, ท่านเคารพ
พระธรรม, อย่าไปเข้าใจผิดว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่เคารพใคร อยู่เหนือใครหมด. *ท่านครีส์*
ว่าการที่อยู่โดยไม่มีที่เคารพนั้นไม่ถูกต้อง ไม่ปลอดภัย;
อย่างน้อยต้องมีหลักเกณฑ์, หลักเกณฑ์ ซึ่งเป็นที่เคารพ
หรือยึดถือ, หลักเกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ ก็คือ
กฎอภิปัจจยตา; ท่านเคารพทั้งแต่วันแรกตรัสรู้, แล้ว
ก็เคารพตลอดมา ยืนยันได้ว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคารพ
พระธรรม ทั้งที่พระธรรมนั้นก็ เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้านั้นเอง
ท่านได้ตรัสรู้. นี่ท่านไม่ประมาท ท่านไม่ยกตัว, ท่านไม่
ทำอะไรชนิดเหมือนพวกเรา ที่คอยแต่ว่าจะไม่เคารพใคร.
อย่าเข้าใจผิดว่า การอยู่อย่างไม่มีที่เคารพนั้นมันจะปลอดภัย,
ยิ่งยังเป็นปฏิกูลมาก ๆ อยู่แล้ว ก็ต้องยังมีที่เคารพ บิศา
มารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้าพระสงฆ์ กฎเกณฑ์อะไรต่าง ๆ
ต้องเป็นที่เคารพ, ดังที่พระองค์ทรงเคารพพระธรรม.

พอเรามีพระธรรม มันก็คล้ายกับว่าเรามีหมกแผลและมีพระพุทธรูป มีพระสงฆ์ รวมอยู่ในนั้น, มาอยู่ในจิตใจของเรา. ขอให้เรามีธรรมะถึงขนาด ต้องใช้คำว่าถึงขนาด, ก็ขนาดที่จะดับทุกข์ได้ คือแตกฉานแจ่มแจ้งในธรรมะเรื่องดับทุกข์. อิททัปปัจจยตาเป็นกฎตายตัวว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, ความทุกข์จะไม่เกิดหรือดับไปอย่างไร, อันนั้นต้องแจ่มแจ้ง. พอรู้เห็นอย่างนี้แล้ว มันก็ดำรงตนอยู่ในลักษณะนั้น คือถูกต้อง, ความทุกข์ก็ไม่เกิด, นี้เรียกว่าเรามีธรรมะโดยสมบูรณ์ ก็เลยมีพระพุทธรูป พระสงฆ์ อยู่ในนั้น.

เรามีท่านอยู่ในหัวใจของเราได้ด้วยเหตุนี้ หรือจะพูดว่า เราทำหัวใจของเราให้เหมือนกับหัวใจของท่านได้ ก็เพราะเหตุนี้เหมือนกัน, แล้วแต่ละจะใช้คำไหน. เรามีท่านมาอยู่ในหัวใจของเรา ก็คือมีธรรมะอย่างเดียวกันกับท่าน มาอยู่ในหัวใจของเรา, หรือเรามีหัวใจเช่นเดียวกับท่าน ก็คือมีธรรมะอย่างที่ท่านมี อยู่ในหัวใจของเรา, นี้คืออุบาสกอุบาสิกา ใครเห็นว่าครีคระ, ใครจะเห็นว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกาเป็นเรื่องครีคระรุ่งงาม, ความจริงมันมีอยู่อย่างนี้.

ถ้าว่า แจ่มแจ้งในเรื่องนี้ได้ โดยเห็นความเป็น
 อุบาทสกุบาทสิกาของตน แล้วก็ปลอดอกภัยแหละ; เพราะ
 มันเข้าเขตของความปลอดอกภัย, เพราะว่ามันงัดไถ้พระรัตนตรัย
 แล้ว, มันเข้าเขตที่รับประกันได้ว่าจะปลอดอกภัย, ก่อนที่จะ
 ปลอดอกภัย. ฉะนั้นขอให้มันเป็นอุบาทสหรือเป็นอุบาทสิกา ให้ได้
 กันเท่านั้นแหละ จะเป็นทีนอนใจว่ามันปลอดอกภัย; เพราะต่อ
 แแต่ไปมันจะไปตามลำดับ, ไปตามลำดับ, จะไหลไปตาม
 ลำดับจนไปถึงจุดสูงสุดแหละ ก็อนิพพาน, เหมือนพระพุทธร
 เจ้า หรือเหมือนพระอรหันต์ทั้งหลาย. นี้เรียกว่า พ้ำสาบ
 ทางอุบาทสกา นี้ มันต้องเป็นอย่างนี้ อย่างอื่นไม่มี.

หิงศึกษาให้มีความรู้สึก, เห็นแจ้ง.

พระธรรมคือสิ่งนี้: เรามีทั้งความรู้ มีทั้งความรู้
 สึก มีทั้งความเห็นแจ้งโดยประจักษ์. ความรู้เราเรียน
 เอาก็ได้ จดใส่สมุดเอาก็ได้; แต่ความรู้สึก นั้นไม่ใช่จาก
 สมุด ต้องรู้สึกอยู่กับใจจริงๆ ว่าทุกข์เป็นอย่างไร, เวลาที่
 เราไม่มีทุกข์นั้นเป็นอย่างไร, เมื่อมาสวนโมกข์ กับอยู่ที่
 กรุงเพทพว นั้น จิตใจต่างกันอย่างไร. ถ้าเราสังเกตได้ นั้น

แหละคือความรู้สึก หรือว่าเราไปอยู่ที่ใด มันเย็นนอกเย็นใจ
 ว่างสบายบอกไม่ถูก ก็รับศึกษาความรู้สึก มันจะได้เป็น
 เครื่องเปรียบเทียบ. เปรียบเทียบขึ้นไปหาพระนิพพาน ซึ่ง
 เป็นยอดสุดของความรู้สึก ที่ไม่มีความทุกข์เลย. ที่นี้บาง
 เวลาโกรธโกรธขึ้นมา ขว้างแก้วแตกกระจาย รู้สึกสิ รู้สึกไว้
 เสียบ้างสิ ว่านั่นคือนรก. นั่นแหละคือนรกแหละ; ฉะนั้น
 จะรู้สึกนรกได้ เมื่อมันเกิดโกรธขึ้นมา หรือเกิดทำผิดทาง
 จิตใจขึ้นมา เมื่อนั้นแหละเป็นนรก.

เล่านิทานเล็ก ๆ สักเรื่องดีไหม, นิทานของพวกเขิน
 ว่าแม่ทัพใหญ่พวกขามูโร นักรบสูงสุดในญี่ปุ่น สมัยหนึ่งใน
 ประเทศญี่ปุ่น พวกขามูโรนี่เป็นใหญ่เป็นโต จนพระเจ้า
 แผ่นดินก็ต้องเกรงขาม, แม่ทัพขามูโรเขาไปหาอาจารย์เขิน
 คนหนึ่ง ว่าช่วยบอกนรก บอกสวรรค์ที่ แม่ทัพคนนั้นเขา
 ไปหาพระองค์นั้น ให้ช่วยบอกให้เห็นนรกเห็นสวรรค์ที่.
 พระองค์นั้นแกล้งตามแบบเขินนี้ แกล้งชี้หน้าว่า ไ้อ้พวกขามูโร
 มันจะรู้อะไร มันโง่คักตาน. ขามูโรมันก็ชักทาบ, ชักทาบ
 ออกมาจากฝักจะฟันพระองค์นั้น. พระองค์นั้นบอกว่า
 นั่นแหละนรก, นรกเปิดแล้ว. คนนั้นก็สลดใจ นึกได้. มัน

ก็เอาคาบใส่ผัก. เอ้า, นั่นแหละสวรรค์, สวรรค์เปิดแล้ว, ประตุสวรรค์เปิดแล้ว. คนนั้นก็เลยรู้, รู้จักนรกและรู้จักสวรรค์.

เราก็เหมือนกันแหละ เวลาที่นรกมันเกิดขึ้นในใจ วิชาศึกษามันเสียสิ ให้รู้ว่านรกมันร้อนอย่างไร, มันร้อนขนาดไหน, มันยิ่งกว่าสมุทไฟหรือเผาไฟ. สวรรค์นั้นมันเย็นอย่างไร, เย็นธรรมดาณียังไม่ถึงนั้นดอก แต่ว่าเราต้องการเย็นกว่าสวรรค์ ก็อนิพพาน มันเย็นกว่านั้นอีกมาก เย็นกว่าสวรรค์, เย็นกว่าอะไรอีกมาก. นี้เรียกว่าต้องเรียนรู้จากภายใน, เป็นความรู้ลึก; รู้จักภายนอก อ่านหนังสือก็ได้ ฟังวิทยุก็ได้ ฟังเทศน์ก็ได้, ไม่พอ, ต้องรู้ลึก ต้องสัมผัสด้วยจิต.

ที่นี้รู้ลึกๆ รู้ลึกมากเข้าๆ, ความรู้ลึกนั้นจะกลายเป็นความเห็นแจ้ง, เห็นแจ้งโดยประจักษ์, รู้รสของสิ่งนั้นโดยประจักษ์, นี้เรียกว่าเห็นแจ้ง.

เปรียบเทียบสักนิตหนึ่งก็ว่า เหมือนกับเรารู้เรื่องเกลือ, ได้ฟังเรื่องเกลือ ว่าเกลือเค็ม ก็มีความรู้ว่าเกลือเค็ม. ต่อมาได้เห็นเกลือจริง ๆ นี้ก็รู้จักเกลือ; แต่ก็ไม่รู้ว่าเป็น

อย่างไร; ต่อมาเอาเกลือใส่ปากเคี้ยวเข้าไป, โอ้, มันอย่าง
 นี้เอง. มันเป็นขั้นตอนที่ มันมีความรู้, แล้วมันมีความรู้สึก,
 แล้วมันมีความเห็นแจ้งโดยประจักษ์. ภาษาไทยเราก็ต้องพูด
 อย่างนี้; ภาษาบาลีเขามีคำพุทธรัตกุมมาก, แต่ภาษาไทยก็
 ต้องพูดอย่างนี้.

ฉะนั้น ขอให้เลื่อนชั้น ให้ทุกคนเลื่อนชั้นการ
 เข้าถึงพระรัตนตรัย ให้เลื่อนชั้น จากรู้ แล้ว รู้สึก แล้วก็
 เห็นแจ้ง นั่นแหละใช้ได้. เมื่อถึงขนาดเห็นแจ้งแล้ว
 ก็จะเรียกว่า มีสิ่งนั้นอยู่ในใจ. ถ้าพูดถึงพระพุทธ ก็มี
 พระพุทธอยู่ในใจ, พระธรรมอยู่ในใจ, พระสงฆ์อยู่ในใจ,
 เป็นความสะอาดแห่งใจ สว่างแห่งใจ สงบแห่งใจ. ฉะนั้น
 เก็บหอบรอมริบ ความรู้เรื่องความสะอาด สว่าง สงบ ไว้
 เรื่อย; เมื่อไร ที่ไหน มันมีความสะอาด สว่าง สงบ เกิด
 ขึ้นบ้าง ก็สนใจให้มาก, จดจำให้แม่นยำ, กำหนดไว้ให้
 แม่นยำ เพื่อจะได้รักษาลู่ทางของมัน ให้มันเดินไปยังขั้น ๆ.
 นี้เรียกว่าเรามีท่านอยู่ในหัวใจของเรา, มีพระพุทธเจ้าอยู่ใน
 หัวใจของเรา, หรือว่ามีหัวใจอย่างเดียวกับท่าน, ก็แล้วแต่
 จะชอบคำพูดคำไหน.

พระองค์อยู่ในจิตแล้วจักพบความเย็น.

พูดต่อไปอีกนิตหนึ่งว่า นิ่งใกล้ท่านแล้วมีผลอย่างไร? คือเมื่อเอาท่านเข้ามาใส่ไว้ในหัวใจของเราแล้ว เราจะได้รับผลอย่างไร? นี่จะเกี่ยวกับความรู้สึก; ฉะนั้น ขอให้ไปกำหนดเอาเองอีกทีหนึ่งให้ดีๆ รู้สึกอย่างไร? เช่น รู้สึกปลอดกัย รู้สึกปลอดกัย; ก่อนนั้นมันว่าแห้ว มันหวาดผวา ตื่นนอนขึ้นมาก็ไม่รู้ว่าอะไร ไม่แน่ใจไปเสียหมด, มีความผวา มีความหวาดระแวง ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันจะไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ, เราจะสูญเสียอะไรบ้าง, หรือบางทีเราจะตายเองบ้าง, นี่มันไม่รู้สึกว่างปลอดกัย, ถ้าว่าทำจิตใจชนิดที่มีท่านอยู่ในหัวใจของเราแล้ว ความรู้สึกอย่างนี้ก็ไม่มี,

เราจะมีความรู้สึกพอใจในชีวิตนี้ ว่ามันได้เป็นไปถูกต้องแล้ว, เป็นชีวิตที่ควรจะเรียกว่า ชีวิต แหละ คือความเป็นอยู่ที่แท้จริง, หรือว่าเราจะมีความรู้สึกอึดใจ เหมือนกับเราอึดด้วยอะไร, อึดด้วยอาหาร, อึดด้วยความพอใจ, อึด มีความอึดใจ ไม่หิวไม่กระหาย ทั้งทางวัตถุ หรือทั้งทางจิตใจเอง, แล้วจะรู้สึกความหมายอันหนึ่งคือความเย็น.

คำว่า “นิพพาน” นั้นแปลว่า เย็น ; แต่ไม่ใช่ เย็นเช่นน้ำแข็ง เพราะเย็นเช่นน้ำแข็งนั้นบางที่เราก็ทนไม่ได้. คำว่า “นิพพาน” นี้แปลว่า เย็น, คำนี้แปลว่า เย็น ; เย็น เพราะว่าไม่มีไฟ เพราะไม่มีความร้อน แล้วมันก็คือเย็น. คำบาลีซักๆ มีอยู่ เช่นคำว่า เอน้ำรากลงไปที่โลหะร้อนๆ ที่หลอมจนร้อน จนรู้สึกเป็นแสง รากลงไป แล้วโลหะที่ หลอมร้อนแดงนั้นมันจะนิพพาน. คำว่า นิพพาน คือ มันเย็นลงแห่งความร้อน ; ก่อนนี้ชีวิตของเรามันร้อน มันอุ่น มันกรุ่นอยู่ด้วยการปรุงแต่งของกิเลส ; พอรธรรมะ นี้เข้ามา มันก็เหมือนกับเอน้ำเย็นรด มันก็เย็นลง.

คำว่า “เย็น” ในความหมายนี้ ไม่ใช่เย็นที่เป็น คู่ตรงกันข้ามกับร้อน มันมีความหมายมากกว่านั้นมาก เป็นความเย็นที่หมดเหตุหมดปัจจัย. อย่าเอาเย็นของ พระนิพพานไปคู่กับร้อน ; ให้มันเป็นเย็นอีกชนิดหนึ่ง. ถ้าเย็นที่คู่กับร้อนนั้นมันมีเหตุมีปัจจัยด้วยกัน แต่ถ้ามันเย็น สูงสุด เย็นจนไม่มีเหตุไม่มีปัจจัยนั้น มันมีอีกระดับหนึ่ง ; แต่เราไม่มีคำพูดจะเรียก เราก็ต้องพูดว่า เย็น ไปตามเดิม.

ให้รู้ไว้เถอะว่า ธรรมะนี่ลำบาก การศึกษาธรรมะ
 ลำบาก เพราะคำพูดมันไม่พอ. ขอให้ทราบกันไว้ทุกคนที่ว่า
 ที่เรียนธรรมะลำบากเหลือเกินนี้ เพราะคำพูดมันไม่พอ ที่
 จะใช้เรียกชื่อธรรมะเหล่านั้น ; แม้ผู้ที่เขารู้ธรรมะเขาพยายาม
 จะพูดให้เราเข้าใจ แต่คำที่พูดกันอยู่ในภาษาชาวบ้านนั้นมัน
 ไม่มี, มันไม่มีจะเอามาใช้พูดคำนั้น มันก็เสียดายลำบาก ต้อง
 พูดกันอ้อมค้อม ต้องพูดกันอย่างอธิบาย. นี่จะอย่างไร
 ได้ มันเป็นอย่างนี้ ; ฉะนั้นก็ช่วยกันบ้าง ช่วยพยายาม
 ทำความเข้าใจ, รวบรวมความเข้าใจแวดล้อมเข้ามา ให้
 รู้ว่าที่เขามุ่งหมายจะพูดนั้นมันคืออะไร จะช่วยได้.

อุปมาเป็นความสบายใจ เป็นความพอใจ เป็น
 ความดีใจ; เหมือนว่าลูกหายหรือแม่หาย พออยู่กับแม่
 พบกัน เขาสบายใจเท่าไร มันต้องมากขนาดนั้น, หรือว่า
 คนกระหายน้ำเหลือกำลัง พอพบน้ำมันพอใจดีใจเท่าไร. แต่
 เราก็ไม่เคยประสบกับปัญหาเหล่านี้ เราไม่เคยหลงทางใน
 กลางทะเลทราย ไม่มีน้ำกินแล้วมันกระหายอย่างยิ่ง, เราไม่
 เคยพบกับความรู้สึกอันนี้ เพราะว่าในตู้เย็นบ้านเรามีน้ำเต็ม
 อยู่เสมอ, เราก็โง่ จนถึงขนาดไม่รู้ว่าจะ ความกระหายน้ำ

โดยแท้จริงมันเป็นอย่างไร, หรือว่าคนมันหัวเลื้อยประมาณ
ได้พบอาหาร เคี้ยวมันเผือกกินจนตาย.

ฉะนั้นความพอใจความดีใจ ความได้สมประสงค์
ของความเป็นมนุษย์นี้ ก็คือผลของการที่นังโกลั้พระ-
รัตนตรัย. ถ้าเรามีห้องเย็นชนิดหนึ่งซึ่งเย็นพอสบาย,
แสงสว่างก็ดี ความสะอาดก็ดี นั่งอยู่ในห้องชนิดนั้น เรา
ก็มีความสบายมากกว่าที่จะนั่งอยู่ในที่ที่มันร้อนรน มันมีฝุ่น
ละออง หรืออะไรเป็นต้น. ฉะนั้นเราจะรู้สึกได้ว่า เคี้ยว^{นี้}
ไม่มีสิ่งบีบคั้นจิตใจ ไม่มีศัตรู อยู่เหนือความมีศัตรู มีแต่
ความพอใจ. ทุกอย่างมันให้เกิดความไม่ต้องการอะไร;
ความพอใจเพราะได้ตามที่อยากนั้น ไม่ค่อยดีนักดอก มัน
เป็นความพอใจที่ยังขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย. แต่ถ้ามันเป็นความ
พอใจที่เราไม่ต้องการอะไร, เราไม่ต้องการได้อะไร, นั่นแหละเป็น
ความพอใจที่แท้จริง. เราต้องมีความรู้จนรู้สึกทุกสิ่งไม่
น่าอยาก ไม่มีอะไรที่น่าเป็นน่าเอา ไม่อยากเป็นไม่
อยากเอา จิตใจเป็นอิสระ นี้จึงจะพบความพอใจชนิด
สูงสุดอย่าง^{นี้}, รู้สึกว่าปลอดภัย เพราะว่าไม่มีตัวเราสำหรับ
จะตาย. นี่อัน^{นี้}มันจะสูงมากไป; เพราะถ้าเขาถึงสูญญาคา

อนัตตาแล้วมันไม่มีตัวเรา, ไม่มีใครที่จะตาย, ไม่มีใครจะเจ็บ
จะใช้, ไม่มีใครที่จะเผชิญกับปัญหา. นั่นมันเป็นความ
ปลอดภัยสูงสุด คือ ปลอดภัยเพราะไม่มีตัวเราที่จะรับภัย;
ถ้ายังมีตัวเราที่จะรับภัยอยู่ แม้จะมีความปลอดภัย มันก็ไม่พอ
มันยังมีส่วนที่ยังระแวงสงสัยอยู่เสมอ.

ฉะนั้นเราจะสบาย เราจะระงับอารมณ์ สงบอารมณ์
เยือกเย็น โดยไม่ต้องกินยากล่อมอารมณ์. กนธรรมคาเขา
กินยาหอมบ้าง กินยากล่อมอารมณ์บ้าง; เคี้ยวนี้เรากัด
ต้นเหตุแห่งการที่จะเกิดอารมณ์ร้าย ตัดต้นเหตุเสียได้ ฉะนั้น
เราไม่ต้องกินยาหอม, ไม่ต้องกินยากล่อมอารมณ์, เพราะเรา
ตัดต้นเหตุแห่งการสูญเสียความสงบสุขของอารมณ์เสียได้ คือ
กิเลสนั้นแหละ. เราดับไฟเสียได้ เราก็ไม่ต้องหาอุป-
กรณ์อะไรมาดับไฟ; เพราะเราดับต้นเหตุของไฟเสียได้.
ธรรมะมีอย่างนี้ ดับต้นเหตุของความทุกข์เสียได้ ไม่ต้องมา
นั่งเฝ้าดับความทุกข์อยู่เดี๋ยวนี้; นี้ภาษาบาลีเขาเรียก เกษม
เกษม *เกษม* เกษมจากโยคะ. *โยคะ* คือสิ่งที่กลุ้มรุม
ทำร้ายจิตใจของเรา, เกษมจากโยคะ ก็คือไม่มีอะไรมากลุ้ม
รุมทำร้ายจิตใจของเราอีกต่อไป.

นี่ผลสุดท้ายมันเป็นอย่างนี้ เป็นความสุขในทาง
 วิญญาณ เป็นความสุขในทางนามกาย คือหมุ่มแห่งจิตใจ, มี
 ความสงบเย็น ร่างกายไม่ต้องพูดถึง. เมื่อจิตใจมันสงบ
 เย็น เพราะมันไม่มีเหตุที่จะทำให้เราร้อน; นี่เรียกว่าเรา
 อยู่กับความเย็น คือพระนิพพาน มากกว่าสวรรค์หลายร้อย
 เท่าหลายพันเท่า. ในสวรรค์ยังอยู่กับอารมณ์ของกิเลส ยัง
 มีเรื่องเพศ, ในสวรรค์ชั้นต่ำๆ แม้สวรรค์ชั้นสูงๆ ชั้น
 พรหม ก็ยังมีเรื่อง ตัวกู—ของกู มีเกิดมีตาย มีได้มีเสีย.
 ฉะนั้นสวรรค์นั้นเป็นขี้ผง ถ้าไปเทียบกับพระนิพพาน; เป็น
 เรื่องที่สูงสุดของความคับทุกข์โดยแท้จริง.

ถ้าพวกที่ถือศาสนาพระเจ้า พระเป็นเจ้า เขาก็จะ
 บอกว่า อยู่กับพระเป็นเจ้า. เคี้ยวนี้เข้าถึงพระเป็นเจ้า;
 แต่ในศาสนาพุทธไม่มี ไม่มีคำว่าเข้าไปอยู่กับพระเป็นเจ้า
 แต่เรามีคำว่า เข้าไปอยู่กับพระนิพพาน, เข้าถึงพระ
 นิพพาน. พอหมดเปลือกหมุ่มห่อ ความโง่ที่หมุ่มห่อว่ามีตัว
 กู มีของกู ที่เป็นเปลือกหมุ่มห่อ ออกไปเสีย, ไม่มี ความ
 รู้สึกเป็น ตัวกู—ของกู ก็เข้าอยู่กับพระนิพพาน. พวก
 อื่นเขาจะเรียกว่า เข้าอยู่กับพระเป็นเจ้า ก็ตามเรื่องของเขา
 เราไม่ต้องทะเลาะกัน, เขามีความหมายเป็นที่พอใจของเขา.

นี่คือผลสุดท้ายของการนั่งใกล้พระรัตนตรัย เป็นอุบาสก เป็นอุบาสิกา ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย แล้วก็ไต่พระนิพพานเป็นรางวัล ไม่ต้องซื้อ ไม่ต้องลงทุนซื้อ. ถ้าต้องลงทุนซื้อไม่ใช่निพพาน เป็นเพียงสถานเริงรมย์ของหมู่मार ของพญามาร; ถ้าเป็นพระนิพพานของพระอริยเจ้าแล้ว ไม่ต้องซื้อ.

เอาละ, ขอให้มีการที่เรียกว่า ฟ่ำสาบทางอุบาสก ฟ่ำสาบทางความเป็นอุบาสก. ขอให้เราทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม จะเรียกว่าฟ่ำสาบทางอุบาสก, แล้วขออีกทีว่า ให้ฟ่ำสาบกลางดึก เทียนอายุเข้ามา ๓๐-๔๐ แล้ว มันจะคึก. ให้ฟ่ำสาบกลางดึก ให้ทันในครึ่งหนึ่งของอายุ ให้ความเป็นอุบาสก ความเป็นอุบาสิกา ของท่านทั้งหลาย มีการสาบขึ้นมา เหมือนกับอาทิตย์ขึ้นมา ทันแก่เวลา, ก็จะไม่เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

เอาละ อาตมาจะต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้ เพราะสมควรแก่เวลา แล้วบางคนก็จะห้งไม่ค่อยรู้เรื่อง เพราะมันนานนักแล้ว. ขอยุติการบรรยาย เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมส่งเสริมกำลังใจ ให้ท่านทั้งหลายมีความกล้าหาญ มีความพากเพียรในการปฏิบัติ โดยลักษณะที่กล่าวมาแล้วนี้ สืบต่อไป.

ฟ้าสว่างระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์

วันเสาร์ที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๒๖

ฟ้าสว่างทางฝ่ายบรรพชิต.

ท่านสาธุชน ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายเป็นครั้งที่ ๗ ประจำวันเสาร์ ภาค
อาสาพหุชาในวัณนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่องฟ้าสว่างในทิศ
ทางต่างๆ ต่อไปตามเดิม. ต้องขออภัยที่ว่า จะต้องมีการ
บรรยายชุดนี้เรื่อย ๆ ไปจนจบ, ยังไม่อาจจะเปลี่ยนเรื่อง แม้
ว่าจะมีผู้มาใหม่ หรือผู้ที่ไม่เคยได้ฟังเรื่องนี้.

(ปรารภ, ทบทวน.)

เรื่องฟ้าสว่างนี้เป็นความมุ่งหมายทั้งหมด คือต้อง
การให้สิ่งต่างๆ มันสว่างขึ้นไปในทางที่ดี. เรามีความมีศ

มนต์หรือมีความหฤหรรษ์ก็ไม่สำเร็จประโยชน์ อยู่หลาย ๆ อย่าง หรือเกือบจะทุกอย่าง เพราะว่าทุกอย่างนั้นสามารถจะทำได้ดีกว่านี้ได้ นั่นแหละจึงต้องนึกถึงเรื่องฟ้าสาบของทุกๆ อย่าง. อาตมาก็เลยถือโอกาสว่า บรรยายกันเสียให้หมดค ในโอกาสที่เรียกว่า “สวนโมกข์ครบรอบ ๕๐ ปี”. ครั้งที่แล้วมา พูดเรื่องฟ้าสาบทางอุบาสกอุบาสิกาชื่อขรรวาส ในวันที่จะพูดถึง ฟ้าสาบทางศาลบรรพชิต.

(เริ่มบรรยายครั้งนั้น.)

ข้อแรกนั้นจะ คำนึงถึง ความหมาย ของสองคำนี้เป็นส่วนสำคัญ. อย่าเอาลักษณะภายนอกเป็นหลัก; เช่น คำว่า เพศ มีคำว่า เพศบรรพชิต หรือ เพศคฤหัสถ์; อย่างนี้อาจจะถือเอาความหมายชนิดที่ตรงกันข้ามเกินไปก็ได้: เพศบรรพชิตอยู่ในป่า, เพศคฤหัสถ์อยู่ที่บ้าน, ที่จริงมันก็มี ความสำคัญอยู่ที่นั่นแหละ แต่ว่า คำนึงเอาความหมายให้พอดี.

พุทธสาวกมีสองพวก.

สาวกของพระพุทธเจ้า นั้นแบ่งออกเป็น สองพวก คือพวกที่อยู่บ้านเรือน เรียกว่า อาคาวริกสาวก, แล้วพวกที่

ไม่มีบ้านเรือน ก็เรียกว่า *อนาคาริกสาวก*. แต่แล้วคู่ให้คิดว่า *ทั้งสองพวกนี้จะไปไหน? ต้องการอะไร?* ถ้ามันถูกต้อง ตามความหมายของสาวก ก็เรียกว่า *มุ่งหมายจะไปนิพพาน* เป็นที่สุด, จะบรรลุนิพพานเป็นที่สุดด้วยกันทั้งนั้น. อย่า เข้าใจไปว่า มันเดินคนละทาง อย่างที่ว่าหันหลังให้กัน; พวกหนึ่งเดินไปทางนี้, แล้วพวกหนึ่งก็หันหลังให้ เดินไปอีก ทางหนึ่ง, อย่างนั้นมันผิดหมด.

จะต้องมองให้เห็นภาพว่า *ทั้งบรรพชิตและทั้งคฤหัสถ์* มุ่งเดินไปทางเดียวกัน พวกที่ยังละจากบ้านเรือนไม่ได้ ยัง ต้องอยู่กับบ้านเรือน นี้ก็มีความจำเป็น ที่จะต้องประพฤติ-ปฏิบัติอยู่ที่บ้านเรือน เพื่อความมุ่งหมายอย่างเดียวกันกับ บรรพชิต ที่ว่าเพื่อการบรรลุถึงนิพพาน.

พวก *บรรพชิตที่ยังไม่ต้องการจะบรรลุนิพพาน* ก็มี เพื่ออยู่อย่างมีความทุกข์น้อย ตามที่จะเป็นไปได้. *ฆราวาส* ยังไม่ต้องการจะบรรลุถึงนิพพานก็มี; แต่จะอยู่อย่างความ เป็นผู้มีมีความทุกข์น้อย, มีความทุกข์น้อย, อย่างนี้ก็มิ.

ใจความสำคัญมันจึงไปอยู่ตรงที่ว่า *ไม่มีความทุกข์* หรือมีความทุกข์แต่น้อยที่สุด เท่าที่จะทำได้. บางคนเข้าใจ

ผิดเอามาก ๆ ถึงกับว่าตรงกันข้าม. แล้วพวกที่ยังต้องอยู่ที่บ้านที่เรือนั้น ก็ท้ออาลัย เหมือนกับว่าตายอยาก คิดว่าไม่ไหว ไปไม่ได้ ทำไม่ได้ มันก็เลยทำไม่ได้เอาจริงๆ, เมื่อคิดว่าทำไม่ได้, เมื่อคิดมันคิดว่าทำไม่ได้ มันก็ทำไม่ได้จริงๆ เหมือนกัน ; ฉะนั้นอย่าได้ปล่อยให้ความคิดชนิดนี้เข้ามา.

ความหมายของคำบรรพชิต.

สำหรับคำว่า “บรรพชิต” นี้ มีความหมายที่สำคัญอยู่เพียงว่า เว้นหมด ที่มันควรจะเว้น แล้วก็ถึงให้หมดเท่าที่มันควรจะถึงได้ ; ฉะนั้นอะไร ๆ ที่พวกที่ อยู่ที่บ้านหรือที่วัด ก็ตามเถอะ จะเว้นได้ ก็เว้นให้หมด และส่วนที่มันจะทำให้ถึงได้ ก็ถึงให้หมด จึงจะ เรียกว่าบรรพชิต, ไม่ได้เอาเรื่องบ้านหรือเรื่องวัดเป็นหลัก.

ไปกิดคิดเขาเองว่า อะไรเราจะเว้นได้ก็อย่าง? เกี่ยวกับศีล กัถี เกี่ยวกับ มารยาท กัถี เกี่ยวกับ โจร ที่เที่ยวไปเที่ยวมา กัถี นี่อะไรที่จะเว้นได้ ก็เว้นเสียให้หมด, ที่อะไรถึงได้ ก็อย่าง ก็ถึงเสียให้หมด ที่จะปฏิบัติอะไรได้บ้าง ก็

ปฏิบัติเสียให้หมด ไม่เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย. เรื่องที่ควรละ
ก็ละ ไม่เห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย, เรื่องที่จะต้องถึงให้ได้ ก็ไม่
ถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย, มันจะเล็กน้อยเท่าไร ก็ถือว่าเป็น
ความสำคัญมาก ที่ละก็ต้องละ ที่จะต้องถึงถึง.

คำว่า “บรรพชิต” มีความหมายได้เป็นสองฝ่าย คำ
คำนี้ เราจะ แปลว่า “เว้น” ก็ได้, แปลว่า “ถึง” ก็ได้.
เมื่ออยู่ที่บ้าน ถ้าเว้นทุกอย่างที่ควรเว้น และพยายามให้ ถึง
ทุกอย่างที่ควรถึง มันก็ เป็นบรรพชิตอยู่ที่บ้าน. นี้ฟังแล้ว
แปลกหู ว่า เป็นบรรพชิตอยู่ที่บ้าน; บางคนก็จะไม่เชื่อ, แล้ว
ก็หาว่าตัวเอง. จะว่าตัวเองหรือไม่ว่าตัวเอง ก็ดูที่คำคำ
นั้น เป็นบรรพชิตอยู่ที่บ้าน มันแปลกหู แต่ถ้านึกเนื้อหาของ
เรื่อง ใจความของเรื่อง มันอยู่อย่างนี้. ลอง เว้นที่ควรเว้น
ให้หมด และ ถึงที่ควรถึง ให้หมด มัน ก็เป็นบรรพชิต;
แล้วมันก็อยู่ที่บ้านก็ได้ตามความสะดวก.

เพราะเป็นที่รู้จักอยู่แล้วว่า พระโศกขันธ์ พระ-
สัทธาคามี พระอนาคามี สามพวกนี้ อยู่ที่บ้านก็ได้; แล้วจะ
ไม่จัดให้เป็นบรรพชิตได้อย่างไร เพราะว่า เป็นสมณะโลก
สมบูรณ์ แล้วตัวเข้าไป.

อย่าแยกออกจากกัน ให้มากเกินความจริง, อย่าแยก
 วัตถุออกจากบ้าน ให้มันมากเกินความจริง, อย่าแยกฆราวาส
 ออกจากพระ ให้มันมากเกินความจริง. ถ้าเรา **ทำอย่างพระ**
อยู่ที่บ้าน มันก็เป็นพระที่บ้าน. ถ้าเป็นฆราวาสปฏิบัติ
 ที่สุดโดยความหมายนี้ มันก็เป็นพระอยู่ที่บ้าน.

อย่างนี้จะเรียกว่าฟ้าสางได้หรือไม่? ถ้าแต่ก่อนไม่
 เคยคิดอย่างนี้ เคยวันมีความคิดอย่างนี้ มันก็น่าจะถือว่า
 เป็นฟ้าสาง สัมผัสสัมผัสมากกว่าเดิม.

บรรพชิตโดยภาษาคนก็อย่างหนึ่ง, บรรพชิตโดย
 ภาษาธรรม ก็อย่างหนึ่ง. บรรพชิตโดยภาษาคนก็สำหรับ
 เด็ก ๆ เห็นพระแดง ๆ มา ก็สาธุ ยกมือไหว้; นั้นมันเอาข้าง
 นอกเป็นหลัก ตามประสาเด็ก ๆ, ประสาคนที่ไม่รู้ว่าเป็น
 บรรพชิตนั้นมีหัวใจอยู่ที่ไหน. นี่บรรพชิตอย่างนี้เป็นบรรพ
 ชิตในภาษาคน.

ถ้ามาศึกษารู้ว่า บรรพชิตนั้น เว้นสิ่งที่ควรเว้น
 แล้วก็ถึงสิ่งที่ควรถึง มัน **อยู่ที่หัวใจ ไม่ได้อยู่ที่ร่างกาย**
ข้างนอก; มุ่งหมายความเป็นบรรพชิตที่ตรงนั้น; อย่างนี้ก็
 เรียกว่า **บรรพชิตในภาษาธรรม.**

เรื่องภาษาคนภาษาธรรมนี้แหละมีประโยชน์มาก
 ขอให้ช่วยกำหนดจดจำไว้ให้ดี เอาไว้ใช้เป็นประโยชน์ให้
 มากที่สุด ในทุกๆ เรื่อง ซึ่งจะมีมาข้างหน้า. *ภาษาคน
 ภาษาธรรม อันหนึ่งมองข้างนอก, อันหนึ่งมองข้างใน, อัน
 หนึ่งมองที่ข้อ หรือ คำ, อันหนึ่งมองที่ความหมายอันลึกซึ้ง.*

ความมุ่งหมายของบรรพชิตภาษาธรรม.

ที่นี้จะพิจารณาให้ละเอียดต่อไปถึงว่า ความมุ่ง-
 หมายหรือความหมายของบรรพชิต มันอยู่ที่ไหน? บรรพชิต
 เว้นที่ควรเว้น แล้วก็ทำที่ควรทำ, แล้วก็ไปที่ควรไปนี้
 เพื่อไปสู่สิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้ ควรจะถึง, เขาเรียก
 กันว่า จุดหมายปลายทางหรืออะไรทำนองนี้. ปลายทางอยู่ที่
 ไหน ก็ไปที่นั่น.

สำหรับ พุทธบริษัท ปลายทางมันก็อยู่ที่พระนิพพาน
 คือความหลุดพ้น; จะเป็นฆราวาสที่บ้านเรือน หรือเป็น
 บรรพชิตอยู่ที่วัดที่ป่า ล้วนแต่มีจุดหมายปลายทางเดียวกัน.
 ทุกคน ต้องพยายามทำให้เป็นการเดินทาง, ให้ชีวิตคนเป็นการ

เดินทาง คือ ที่ขึ้น ๆ ที่ขึ้น, แล้วก็ไปในทิศทางเดียวกัน
ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่บ้านเรือน หรือว่าผู้ที่ไม่มีบ้านเรือน.

บรรพชิตสมัยพุทธกาลไม่อยู่อย่างคหบดี.

ที่นี้ จะต้องพูดกันตรง ๆ นิดหน่อย อย่าหาว่ากระ-
ทบกระเทียบ: เพราะบรรพชิตสมัยนี้ จะกลายเป็นอยู่
บ้านเรือนไปเสียแล้วก็มี, เพราะว่าวัดวาอารามกุฏิวิหาร
บางแห่ง มันคล้ายกับบ้านเรือนของเศรษฐีคฤหบดีไปเสียก็มี,
ไม่เป็นอย่างสมัยพุทธกาล.

ครั้งพุทธกาลจะไม่มีภิกษุองค์ใดองค์หนึ่ง ที่อาจจะ
มีกุฏิวิหารอยู่อย่างกับบ้านของคฤหบดี; อยู่กระท่อมดินเล็ก ๆ
นั้นนะ วิเศษที่สุดแล้ว เป็นเรื่องส่วนตัว, โดยมากก็จะอยู่
ที่รวม ๆ กัน เรียกว่าวิหาร คือโรงใหญ่ ๆ หลังคาเตี้ย ๆ มุดเข้าไป,
ตั้งเตี้ย เตี้ยทำตัวไม้เป็นแถวไป ก็อยู่ในนั้น ชั้น
ธรรมดา เหมือนกับว่าไปอยู่โรงพยาบาลชั้นอนาถา ไปนอน
เตี้ยเป็นตับไป, ถ้าชั้นพิเศษก็ไปอยู่ห้องคนเดี่ยวพิเศษ.
แต่ครั้งพุทธกาล ชั้นพิเศษก็กุฏิดินเล็ก ๆ เพราะทำใหญ่เกิน
กว่านั้นไม่ได้ มันผิดวินัย, แล้วจะมีอะไรอย่างที่มีอยู่เดี๋ยวนี้

ไม่ได้ มันผิดวินัย. นั่นแหละคำว่า บ้านเรือน หรือคำว่า
ไม่มีบ้านเรือน นั้นมันผิด มันเปลี่ยนแปลงไปจนผิดกับสภาพ
 เติม. ขอให้คิดถึงสภาพเดิม แล้วก็จะเข้าใจเรื่องนี้ได้ดี.

ที่ว่า บรรพชิตไม่มีบ้านเรือน มันใช้ได้สำหรับ
 บรรพชิตสมัยหนึ่งยุคหนึ่ง ในสถานการณ์อย่างหนึ่ง. เดียวนี้
 เรียกชื่อว่าบรรพชิต แต่ไม่อยู่ในฐานะที่ไม่มีบ้านเรือน,
 กลับจะมีบ้านเรือนยิ่งกว่าบ้านเรือน. ถ้าไปเทียบกับคน
 ยากจนบางคน, ชาวไร่ชาวนาอยู่กระท่อมอยู่บ้านอย่างที่เรียก
 ว่าของคนจน มันก็จะรู้สึกขัดแย้งกันมากทีเดียวสำหรับจะ
 พูดว่า อยู่บ้านเรือนหรือไม่อยู่บ้านเรือน.

ที่นี้ถ้าว่าอยู่ที่วัด เาละ **อยู่ที่วัด หรืออยู่ในป่า** ก็ตาม
 ถ้าไม่เว้นที่ควรจะเว้น แล้วไม่ลุดึงที่ควรจะลุดึง จะเป็น
 อย่างไร? จะ **แต่งตัว** อย่างบรรพชิต **กินอยู่อย่างบรรพชิต**
 อะไร ๆ อย่างบรรพชิต อยู่ในป่าด้วย แล้วก็ไม่ **เว้นสิ่งที่ควร**
เว้น แล้วก็ **ไม่ลุดึงสิ่งที่ควรลุดึง** จะเป็นอย่างไร? จะเป็น
บรรพชิตได้ที่ตรงไหน?

บรรพชิตไปสู่นิพพานสะดวกกว่าฆราวาส.

ที่นี้ จะบอกความหมายสำคัญ ว่า ความหมายที่แท้จริงของ บรรพชิต กับ ฆราวาส นั้น ต่างกันอยู่ตรงที่ว่าจะออกไปเป็นบรรพชิต เพื่อได้รับความสะดวก ในการที่จะบรรลุนิพพาน, ในการที่จะเดิน, เดินไปทางไกล ไปสู่นิพพานอยู่อย่างบรรพชิตสะดวกกว่า.

เปรียบเทียบให้เห็นง่าย ก็เหมือนว่า คนจะเดินทางไกลสองคน, คนหนึ่งมันแบกหาม หัวของนุ่งนุ่งๆ ไปหมด, แล้วอีกคนหนึ่งมันตัวเปล่า ไม่ได้ถือแบกอะไร, แล้วสองคนนั้น คนไหนมันจะเดินสะดวก? นั่นแหละคือความต่างกัน. ฉะนั้น การที่จะออกมาเป็นบรรพชิต ก็เพื่อออกมาสู่ความสะดวก ที่จะเดินทางไกลไปนิพพาน.

อ่านดูทุกสูตรหรือทุกเรื่องในพระบาลี ที่เกี่ยวกับคนออกบวช นั้น จะพบว่า เขาได้พึงธรรมะที่พระพุทธเจ้าแสดงแล้ว, เข้าใจชัดเจนว่าอย่างนั้นๆ แล้วกับทุกซัดก็จริง. นี้เขาเข้าใจชัดเจน แล้วเขาก็ เกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า การที่จะปฏิบัติ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้ฟังนั้น ในเพศฆราวาส

ทำยาก, ใช้คำว่า “จะประพาศิพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว ในเทศมรवासนั้นทำไม่ได้. มรवासคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี ก็ทำไม่ได้หรือทำได้ยาก. เมื่อเราต้องการ เราก็จะเสียจากมรवास จึงออกมาบวชออกจากเรือน, บวชเป็นผู้ไม่มีเรือน เพื่อว่าจะประพาศิพรหมจรรย์นั้น ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี, เหมือนหอยสังข์ที่เขาขัดแล้วได้โดยง่าย นจึงบวช” อย่างนี้ทั้งนั้น. ทุกสูตรและทุกเรื่องของการที่ออกบวชจะเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น. มันก็เหลืออยู่นิดเดียว ที่ว่า เพื่อความสะดวกในการที่จะประพาศิพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยดี เหมือนสังข์ที่เขาขัดแล้ว. ดังนั้นมันอยู่ที่นั่น อยู่ที่สะดวกกว่า พูดได้ว่าสะดวกกว่า.

ฉะนั้นอย่าเอามาเป็นคู่แข่งขนาดตรงกันข้าม ถ้าว่าออกบวชไม่ได้ มันก็ไปอย่างคนเดินขี้ๆ แบนของหนัก พระรุงพระรัง; เหมือนกับแบกบ้านแบกเรือนไปด้วย อย่างนี้มันก็ไปช้า. ฉะนั้น ถ้าเราไม่มีภาระอย่างนั้น เราก็ไปเร็ว อย่าถือว่า จะไปไม่ได้เสียเลย.

๘ ทงมราวาสและบรรพชิตประพาศิพรหมจรรย์ได้.

ที่นี้ถ้าว่าเกี้ยวนี้ คนที่บ้านที่เรือนบางคน เป็นพ่อ บ้านแม่เรือนก็ได้ที่อิสระ, เป็นผู้อิสระแก่บ้านแก่เรือน ; เขา อาจจะจัดบ้านเรือนของเขา ให้มีความเป็นอยู่ที่สะดวกแก่เขา ในการที่จะประพาศิพรหมจรรย์ ให้คล้ายกับพวกที่อยู่ที่วัดก็ได้ ถ้าเราเป็นคนมีทรัพย์มีกำลัง เป็นผู้อิสระ จัดบ้านจัดเรือน ในบ้านในเรือนนั้นให้สะดวกแก่การประพาศิพรหมจรรย์ให้ดีกว่าที่วัดบางวัด ก็อาจจะได้.

นี่พูดอย่างนี้มันจะรุนแรงไป แต่ว่ามันเป็นความจริง จึงขอให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้มันเกิดฟ้าสว่าง คือเปลี่ยนไปในทางที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบรรพชิต.

มันมีปัจจัยของความสำเร็จ และความไม่สำเร็จ ไม่ว่าจะศึกษาอะไร จะปฏิบัติอะไร ทำงานอะไร มองดูให้ดี มันมีปัจจัยแห่งความสำเร็จ และปัจจัยแห่งความไม่สำเร็จ อยู่ด้วยกัน ทั้งนี้, แล้วก็ขอให้มุ่งหาปัจจัย แห่งความสำเร็จเถอะ. เมื่อมันมีอะไรก็อย่าง ๆ ก็ทำไป เท่าที่จะทำได้ มันก็จะได้รับความสำเร็จ.

บางทีการบวชนั้น เป็นเพียงการกระทำชั่วคราว เหมือนสมณันท์ที่นิยมกันสมณันท์ ออกมาบวชเพื่อศึกษาทดลอง จนถึงที่สุด แล้วก็กลับไปเป็นฆราวาส อย่างนั้นก็มิ; แม้ว่า จะไม่ตรงตามความประสงค์เดิม. แต่โบราณนั้นไม่มีทะเล ที่จะบวชแล้วกลับไปเป็นฆราวาส, เอาความรู้ไปใช้ นั้นไม่มี ไม่มีระเบียบ ไม่มีประเพณี. แต่เดี๋ยวนี้มี ก็ยังนับว่ามีส่วน ที่ทะเล, ตีกว่าไม่ได้บวช. แม้จะเป็นการบวชชั่วคราว ก็ ยังตีกว่าไม่ได้บวช, เพราะจะได้รู้เรื่อง ว่าบวชนั้นมีอะไรบ้าง, ทำอย่างไรบ้าง, แล้วไปครองเรือนอยู่ที่บ้านที่เรือน ให้ มันมีความหมายของคำว่า "บวช" ได้มากขึ้น ก็ได้รับประโยชน์ อยู่เหมือนกัน.

เราจึงมองดูกันว่าเป็นบรรพชิตกันที่ไหน? เป็น บรรพชิตอยู่ที่ไหน? เป็นบรรพชิตที่บ้านก็ได้ อย่างที่พูดมา แล้ว, เป็นบรรพชิตในป่า ซึ่งมีไร่บ้านก็ได้. แต่ถ้าที่สุด ถูกต้องที่สุด ก็คงพูดว่า เป็นบรรพชิตอยู่ในหัวใจ. ความ เป็นบรรพชิตนั้นอย่าเอาไว้ที่บ้าน, อย่าเอาไว้ที่ป่าเลย, เอา ไว้ในหัวใจ. หัวใจมันอยู่ที่ไหนก็รู้กันอยู่แล้ว ให้มีความ เป็นบรรพชิตอยู่ในหัวใจ. ถ้าอย่างนั้นแล้วก็ ทำบ้านให้เป็น วัดได้, มีวัดอยู่ที่บ้านได้โดยความหมายภายใน.

เพราะเป็นทาสวัตถุความเป็นบรรพชิตจึงมคธว.

เดี๋ยวนี้เรามันประสบความสำเร็จลำบากตรงที่ว่า โลกมันเปลี่ยนแปลงเกินไป, อะไรๆ มันเปลี่ยนแปลงเกินไป จนสับสนกันไปหมด. **ความเจริญแดนใหม่** นั้นมันกลายเป็นว่ายุ่ง, ยิ่งยุ่งยิ่งดี, ยิ่งมีเรื่องมากยิ่งดี, ยิ่งมีภาระมากยิ่งดี, มันก็เลย **บดบังวาทกัณฑ์** เป็นธรรมดากับการที่จะถือหลักว่าจะบรรลุความสงบ, จะพ้นจากความรบกวนแห่งกิเลส; **เพราะเราบูชาวัตถุ.** บูชาวัตถุนี้ คือบูชาความสุขสนุกสนาน, เฮอร์คิวลีสทางวัตถุ จนเป็นทาสของวัตถุไปหมดแล้ว. **ที่บวชไม่ได้** หรือ **บวชไม่จริง** บวชแล้วก็ไม่จริงนี่ **เพราะว่าเป็นทาสของวัตถุ.**

ระวังว่า **ความเป็นทาสของวัตถุนี้เป็นข้าศึกของพรหมจรรย์;** ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน หรืออยู่ที่วัด อยู่ที่ไหนก็ตาม เป็นทาสของวัตถุได้ทั้งนั้นแหละ. ถ้าที่ไหนมันมีปัจจัยแห่งความสุขทางวัตถุมาก แล้วที่นั่นก็เป็นทาสของวัตถุมาก ไม่ว่าจะที่บ้าน ไม่ว่าจะที่วัด.

เดี๋ยวนั้นคนเคยชินกับความสนุกสนานเอร็ดอร่อยทางวัตถุ จึงสั่นหัว ที่จะมาประพาศิพรหมจรรย์เอาชนะกิเลส มันก็เลยหาคนที่จะบวชจริงๆ คือคนที่จะสมัครบวชประพาศิพรหมจรรย์นั้นก็ยิ่งหายาก. บวชแล้วก็ยังไม่ประพาศิให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนั้น ก็หากคนบวชจริงๆ มันก็ยาก. นี่แหละความเป็นบรพชิตมันก็มีคม่วงล มีคม่วงล มันควรจะรู้จักสางกันเสียที.

ถ้าเรายังนิยมความรู้สึกสงบ ไม่วุ่นวาย พอใจความเรียบง่าย อยู่อย่างเรียบง่าย ไม่มีความวุ่นวาย นั้นแหละจะง่ายในการที่จะเป็นบรพชิต, มีการดำรงชีวิตไปในทางที่จะได้เปรียบแก่กิเลส. พึงยากหน่อยนะ : **มีการดำรงชีวิตชนิดที่ได้เปรียบฝ่ายกิเลส,** ทั้งคนอยู่บ้านทั้งคนอยู่วัด มีการดำรงชีวิต ชนิดที่ได้เปรียบแก่ฝ่ายกิเลส. **ฝ่ายพญามารได้เปรียบ** ฝ่ายที่จะเป็นพระเป็นอะไรนี้ กลับยากลำบากหรือเสียเปรียบ ; เพราะว่า **จิตของเขานั้นมันไปบูชาวัตถุเสียแล้ว.** จิตของประชาชนไปบูชาวัตถุเสียแล้ว มันก็ได้เปรียบแก่ฝ่ายกิเลสหรือฝ่ายพญามารไปตั้งแต่ต้น.

นี่จะเป็นเหตุให้เปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง จน
 ทวีตมันก็กลายเป็นที่รวบรวมสมบัติสดาน ภาระอะไรต่างๆ
 ยิ่งกว่าที่บ้าน. ถ้าให้พูดตรงๆ ก็พูดว่า บางคนที่อยู่ที่บ้าน
 กลับมีความสงบมากกว่าบางคนที่อยู่วัด ที่เป็นบรรพชิต.
 บรรพชิตบางคนมีภาระอย่างชาวบ้านมากเกินไป ทั้งที่ชาว
 บ้านบางคนอยู่ที่บ้าน เขาก็มีภาระอย่างชาวบ้านน้อยกว่า.

นี่แหละ ความมีคของบรรพชิต ซึ่งมันควรจะต่าง
 ควรจะต่าง ฉะนั้น จึงขอพูดถึงอาการที่จะต่างกันได้อย่างไร.

ต่างได้ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา.

ขอให้ทุกคน เตรียมพร้อมที่จะเดินทาง. บรรพชิต
 อยู่บ้านหรือบรรพชิตอยู่วัด นี้กลายเป็นพูดคำที่ตลก ว่า
 บรรพชิตอยู่บ้านหรือบรรพชิตอยู่วัดก็ตาม เตรียมตัวเดินทาง
 ทั้งพวกที่อยู่ที่บ้านและทั้งพวกที่อยู่วัด; ใช้คำว่าพุทธ-
 บริษัทดีกว่า ทั้งที่อยู่บ้าน และทั้งพวกที่อยู่วัด
 ล้วนแต่เป็นบรรพชิต. ขอให้เตรียมพร้อมเพื่อการเดินทาง,

ไม่สร้างอุปสรรคที่จะขวางทาง, มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา สุข
 ผูกด้วยกันทั้งนั้น.

มาดลหลัก อย่างนี้ว่า อยู่ที่บ้านก็ตาม, อยู่ตัวก็ตาม
 มันจะทำได้มากเท่าไร ก็ทำให้สูงสุดความสามารถเท่านั้น ใน
 การที่จะมีศีล เต็มที่ของฆราวาส, มีสมาธิ อย่างเต็มที่ของ
 ฆราวาส, มีปัญญา อย่างเต็มที่ของฆราวาส, ไม่หลงใน
 อารมณ์ที่เป็นทงของกิเลส ที่เป็นการหน่วงเหนี่ยวให้เนิ่น
 ช้า คอส่งทำให้เกิดสนุกสนานเอร์คอรอยทางตา หู จมูก ลิ้น
 กาย ใจ.

ฆราวาสแม้จะมีศีลไม่เท่าพระ แต่ถ้าฆราวาสถือศีล
 ฆราวาสเต็มที ก็มีผลเท่ากัน. มันจะมีผลเท่ากันสำหรับ
 ความเป็นฆราวาส ที่จะเดินไปอย่างช้าๆ. บรรพชิตมี
 ศีลมากกว่า ก็มีผลเท่ากัน ที่จะเดินไปอย่างรวดเร็วๆ; เพราะ
 ว่ามันแยกกันแล้วว่า จะเดินช้าหรือจะเดินเร็ว.

สมาธิ นั้น ก็มีกำลังใจเท่ากันได้ มุ่งมันต่อปลาย-
 ทาง. มีคำบัญญัติที่ดีที่สุดอยู่คำหนึ่ง คือคำบัญญัติที่ว่าสมาธิ
 คืออะไร? สมาธิคือเอกัคคตาจิต ที่มีพระนิพพานเป็น
 อารมณ์. ที่จริงคำนี้ก็เคยเอามาพูดให้ฟังหลายหนแล้ว กลัว

ว่าจะไม่ค่อยสนใจ. โดยส่วนใหญ่ให้ถือว่า *เอกัคคตาจิตคือ จิตที่มีอารมณ์เดียว, มโนพหวนเป็นอารมณ์* คือนิพพานเป็นเพียงอารมณ์เดียวของเอกัคคตาจิตนั้น; นั่นแหละคือสมาธิ. **อยู่บ้านก็ได้ อยู่วัดก็ได้** ขอให้มัจฉานิกคที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์ สมาธินั้นสมบูรณ์; เมื่อข้างภายในคือจิตเป็นอย่างไรแล้ว ข้างนอกมันจะหมุนตามไปเอง.

ให้ทุกคนเลย อยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่วัดก็ตาม **มีปณิธาน** **ที่ว่า มีพระนิพพานเป็นอารมณ์** มุ่งพระนิพพานกันทั้งนั้น; ยังอยู่ไกลก็มุ่งแต่ที่ไกล ไกลแล้วก็มุ่งใกล้ ๆ นั่นแหละ; ไม่ว่าจะอยู่ไกลหรืออยู่ใกล้, ไม่ว่าจะเป็นผู้ครองเรือนหรืออยู่อย่างไม่มีเรือน ก็จงมุ่งพระนิพพานเป็นอารมณ์ด้วยกัน. นั่นแหละคือสมาธิที่มีความหมายเต็มที่.

ที่นี้เรื่อง **บัญญัติ มาสุข** คุยง่าย ๆ ตรงที่ว่า **ทุกอย่างมันเป็นของมันเอง** **คามกฎของอิทัปปัจจยตา.** **อย่าไปมัวทะเลาะกับมัน,** **ทะเลาะกับมันก็คือว่า จะเอาให้ได้อย่างที่ถูกต้องการ** **จะเอาให้ได้อย่างที่ถูกต้องการ** แล้วคนนั้นมัน **จะเจ็บปวด** มันจะลงนั่งหน้าตานองหน้าอยู่เรื่อย ๆ ไปแหละ.

**เพราะไม่ว่าทุกอย่างมันเป็นเช่นนั้นเอง ตามกฎของอิทัป-
ปัจจยตา.**

แม้จะเป็นฆราวาสก็อย่าต้องร้องไห้ทะเลเป็นการดี
ในเมื่อสิ่งต่าง ๆ มันไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ; เพราะสิ่ง
ต่าง ๆ มันจะต้องเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. เราจะเป็
อะไร ก็ **ไม่ต้องเป็นทุกข์**. จะพูดให้สียากสักหน่อยหนึ่ง
ว่า **เกิดเป็นคนทั้งที่อย่าเป็นทุกข์ให้ละอายแมว**; เพราะแมว
มันไม่เป็นทุกข์นี้ แล้วคนเป็นทุกข์จะดีกว่าแมวได้อย่างไร,
ถ้าอนุญาตให้พูดแรงกว่านั้น ก็ต้องพูดว่าอย่าให้ละอายหมาซิ;
เพราะว่าหมามันก็ไม่เป็นทุกข์เหมือนกัน. เราเลี้ยงไว้หลาย
ตัวไว้ศึกษา ไว้เป็นครู ค่อยู่ทุกวัน ทุกอิริยาบถมันไม่ได้
เป็นทุกข์เหมือนชนิดที่ท่านสมภารเป็นทุกข์นี้ ก็เลยที่เกิด
เป็นคนทั้งที่ **อย่าต้องเป็นทุกข์ให้ละอายแมว**.

นั่นแหละคือ **ปัญญา** **ที่มันพอนักความหมายทุก**
อย่าง, มีความเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่า **ตตตา, ทตตา** เป็น
ไปคามเหตุตามปัจจัจของอิทัปปัจจยตา ไปยินดี ไปรักให้โง่,
ไปเกลียดให้โง่, ไปกลัวให้โง่ ไปอะไรให้มันโง่ทำไมเล่า.
ไม่ต้องไปรัก ไปโกรธ ไปเกลียด ไปกลัว ไปวิตกกังวล อาลัย

อวารณ์กับมันชี, แล้วมันชีก็ไม่มีความทุกข์ดอก. นี้เรียกว่า
 บัณฑิตญา, บัณฑิตญาถึงที่สุดเลย.

บัณฑิตญาในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่ไปว่าต้องไปทำ
 วิบัติส่นาทุกรูปแบบ, ทำอะไรทุกรูปแบบ ถ้าเพียงแต่เห็นว่า
 สิ่งทั้งปวงเป็นเช่นนั้นเอง จนไม่ไปยินดียินร้ายกับมัน แล้ว
 ก็นั้นแหละบัณฑิตญา มันถึงที่สุดได้เพียงแค่นั้น มันจะทำ
 วิบัติส่นาไปถึงไหน มันก็ไปจบอยู่ที่ตรงนั้นแหละ, ตรงที่
 เจลได้ต่อสิ่งทั้งปวง ว่าเป็นเช่นนั้นเอง, มันเป็นคณาตา.

ฉะนั้นอยู่ที่บ้าน หรืออยู่ที่วัดมัน ก็มีบัณฑิตญาเดียวกัน
 นี้แหละ, ไม่ใช่คนละบัณฑิตญาเลย. มันจะเพียงแต่ว่ามากหรือ
 น้อยกว่ากัน. ถ้าอยู่ที่วัดสะดวก ฝึกฝนอยู่มาก มันก็อาจจะ
 มีมาก มีง่าย มีเร็ว, อยู่ที่บ้านมันงุ่มง่ามหน่อย แต่ก็ต้องมี
 อย่างนั้นแหละ

ฉะนั้น อะไรเกิดขึ้น ก็เอาคณาตา นี้แหละ มารับ
 หน้าไว้ก่อน โดยไม่ต้องยินดียินร้าย. ไม่ว่าอะไรที่มันจะเกิด
 ขึ้นในลักษณะไหน จะดีจะชั่ว จะกำไรจะขาดทุน จะแพ้
 จะชนะ จะก็อย่างๆ มันก็ต้องคณาตาไว้ก่อน, คือตั้งตัวให้ได้

ด้วยคำว่า “ตถตา” ตั้งตัวให้คงที่อยู่ได้. อย่าให้เอียง อย่าให้
เซ ตั้งตัวไว้ให้มั่นคงได้ ด้วยคำว่า ตถตา—มันเช่นนั้นเอง.

กรัน ตั้งตัวได้ อย่างนี้แล้ว ก็ต่อไปว่า จะทำอย่างไร
ต่อไป ให้มันสมหรือให้มันเข้ากับตถตาในเรื่องนี้. **แล้วก็**
แก้ไขไปซิ, ทำไปซิ, มันก็ต้องประสบความสำเร็จ. นี่
เรียกว่า ไม่ต้องร้องไห้ ไม่ต้องหัวเราะ ไม่ต้องยินดี ไม่ต้อง
ยินร้าย, เป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์ของพระพุทธศาสนา หรือ
ของพระธรรม.

บรรพชิตต้องรับผิดชอบในการดำรงศาสนา.

เถยวันเราพูดถึงบรรพชิต เรื่องของบรรพชิต, เรื่อง
ฟ้าสาบของบรรพชิต. บรรพชิตยังจะต้องมีความรับผิดชอบ
แปลกออกไปจากฆราวาส. **เมื่ออยู่ในเพศบรรพชิต บริโภค**
อาหารของชาวเมืองนี้; ถ้าเป็นฆราวาสธรรมดา บริโภค
อาหารของตนเอง ความรับผิดชอบ ในการที่จะต้องปฏิบัติ
ให้สม กับการที่จะบริโภคอาหารของชาวเมือง มันยังมีอีก
ส่วนหนึ่ง.

ฉะนั้น พวกบรรพชิตที่ออกจากบ้านจากเรือน มาอยู่
 อย่างนี้แล้ว บริโภคอาหารของชาวบ้านชาวเมือง ต้องนึกถึง
 ข้อที่เขาดวายด้วยศรัทธา และด้วยความเคารพ. เขาอาหาร
 มาถวายพระนี่ถวายด้วยศรัทธา หวังว่าจะได้มีผลมีอะไรใหญ่
 โทกกว้างขวาง, แล้วถวายด้วยความเคารพ.

เมื่อคนคนหนึ่งเขาอาละวาด เขาซื้อนายรินทร์กสิง
 เขาคำพระอย่างนี้ ว่า “เอามาให้ฉันแล้วยังต้องไหว้อีก, เอ
 มาให้ฉันทั้งที่แล้วยังต้องไหว้อีก เขาว่าอย่างนี้; แล้วพระ
 เหล่านี้ปฏิบัติไม่สมกับการที่เขาเอามาให้ฉันทั้งที่แล้วยัง
 ต้องไหว้อีก. เขาก็โฆษณาเป็นเรื่องกรีกโครมมากที่สุดอยู่
 หลายปี. นี้เขาให้สำนักในข้อที่ว่า บรรพชิตบริโภคอาหาร
 ของชาวเมือง ที่ถวายด้วยศรัทธาแล้วยังไหว้อีก. พุทธภาษ
 ทยาบคายก็ว่า เอามาให้กินแล้วยังต้องไหว้อีก, แล้วทำไม
 ไม่ทำให้สมกับอาการอย่างนั้น ๆ เล่า?

นี่แหละ จะต้องร่วมมือกัน, คู่ให้และคู่รับร่วมมือกัน
 ทำให้เกิดประโยชน์ สำเร็จตามความมุ่งหมายของการมีพรหม-
 จรรย์ แห่งพระพุทธศาสนา, ซึ่ง พระองค์ตรัสว่า *ธรรม*
วินัย เพื่อประโยชน์สุขแก่กุลแก่มหาน ทั้งเทวดาและ

มนุษย์ จึงช่วยกันรักษาสีบอายุธรรมวินัยนี้ไว้ เพื่อประโยชน์
แก่มหาชน ทั้งเทวดาและมนุษย์, แล้วช่วยกันอบรมสั่งสอน
จนกระทั่งว่า มหาชนเหล่านั้นจะบอกกล่าวสั่งสอนกันได้สืบ
ต่อ ๆ ไป ในลำพังมหาชนเหล่านั้น; หมายความว่า ให้
ชาวบ้านผู้ธรรมดา จนสามารถบอกสอนต่อ ๆ สืบกันไป โดย
ไม่ต้องมีบรรพชิตก็ได้. ท่านหวังมากถึงขนาดนี้ มันก็
เป็นหน้าที่ของบรรพชิต.

บรรพชิตไม่มีบ้านเรือน ไม่ได้ทำนาเอง ไม่ได้
ปรุงอาหารเอง แต่บริโภคอาหารของชาวบ้าน ในฐานะผู้
มีชีวิตอยู่ด้วยของผู้อื่นให้ บรรพชิตก็ต้องรับผิดชอบมากกว่า
ในการที่จะทำให้ศาสนาหรือพรหมจรรย์ยังคงมีอยู่ในโลกนี้.

วันนี้เราก็กูกันถึงเรื่องฟ้าสว่างทางบรรพชิตโดยตรง.
ครั้งที่แล้วมา กูถึงเรื่องฟ้าสว่างทางฝ่ายฆราวาส อุบาสก
อุบาสิกา. เอาไปเปรียบเทียบจับคู่กันดู. เอ้า, ที่นี้ก็จะ
กูถึงเรื่องโดยหัวข้อว่า : *ฟ้าสว่างทางสมณสารูป* คือเมื่อกู
ถึงเรื่องบรรพชิตแล้วก็จะ กูถึงเรื่องบรรพชิตกันไปให้มัน
หมด ฟ้าสว่างทางสมณสารูป.

✽ พาสางทางสมณสารูป

บางคนอาจจะไม่เข้าใจคำว่า “สมณสารูป” คำนี้แปลว่า มีรูปสมควรแก่สมณะ, มีรูปสมควรแก่ความเป็นสมณะ คือ มีกิริยาอาการท่าทางความปรากฏ สมควรแก่ความเป็นสมณะ ก็เหมือนที่เราหวังหรือเรารู้จักกันอยู่นี้. ถ้าว่าเป็นพระ จะต้องมีกิริยาท่าทางอาการแสดงออกมอย่างไร, กิริยาอาการที่แสดงออกมาสมควรแก่สมณะ. นั่นแหละเรียกว่า สมณสารูป. **เป็นพระต้องมีสมณสารูป** คือมีกิริยาอาการสมควรแก่ความเป็นสมณะผู้สงบกิเลสได้. สมณะ แปลว่า ผู้สงบ สงบอะไร? สงบสิ่งที่วุ่นวาย คือ กิเลส สงบกิเลสเสียได้ จึงเรียกว่า สมณะ; เป็นสมณะก็ต้องมีปรากฏการณ์ภายนอก แสดงว่าเป็นสมณะ.

นี่มันเป็นทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและเป็นทั้งเรื่องจริงที่มันจะต้องทำให้จริง. เราจึงถือเป็นหลักกันมาว่า พอเห็นรูปร่างหน้าตากิริยาท่าทาง ก็พอจะบอกได้ว่า คนนี้เป็นพระ, คนนี้เป็นสมณะ ใช้ชีวิตที่เหลือ และถือบาตรถือกลด อะไรเข้าค้ำยแล้วก็ค่อยเข้าอีก.

แต่นั้นไม่ใช่เรื่องที่สำคัญ มันอยู่ที่ลักษณะที่แสดง
ออกมาทางกาย วาจา ใจ. การกระทำทางกาย ก็ดี การ
พูดจา ก็ดี ความคิดนึก ก็ดี มีลักษณะสมกับความเป็นสมณะ
ในทุกๆ อิริยาบถ : เดิน ยืน นั่ง นอน ก็มีอาการแห่งความ
เป็นสมณะ, แล้วก็ทั้งในที่ลับทั้งในที่แจ้ง คือทั้งภายนอก
และทั้งภายใน มีลักษณะการแห่งความเป็นสมณะ.

เมื่อกล่าวโดยผลก็ว่าสงบ ชนิดที่ไม่ทำอันตรายแก่
ตนเองและแก่ผู้อื่น. ถ้าเขาเป็นสมณะจริง มีความสงบ
รำงับจริง จะไม่มีการทำคนให้เดือดร้อน หรือเป็นทุกข์
แล้วก็ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์ นี้ขยายออกไปถึง
สังคม. ส่วนตัวบุคคลผู้นั้น ก็สงบรำงับ ไม่ทำตนเองให้
เดือดร้อนด้วยกิเลส; ถ้ากิเลสของตนเอง ทำตนเองให้
เดือดร้อนวุ่นวายอยู่ ก็ไม่เป็นสมณะ ก็ไม่มีความเป็นสมณะ.
นี่เรียกว่าสมณะในภายใน. นี้ถ้าว่าเป็นออกไปถึงภายนอก
ก็ทำผู้อื่นให้พลอยสงบสุขด้วย, ทำสังคมให้เป็นสุขด้วย.

ตามความมุ่งหมายมาแต่ดึกดำบรรพ์ว่า สมณะ^๕
เป็นสัญลักษณ์ของความสงบ, อู้งจิตใจให้คนรู้สึกสงบ; จึง
พูดไว้อย่างกว้างๆ ที่สุดว่า การได้เห็นสมณะนั้นเป็นของดี.

เพียงแค่ได้เห็นสมณะเท่านั้นแหละเป็นของดี; หมายความว่า ถ้าได้เห็นสมณะจริงๆ มันเกิดความรู้สึกถึงในส่วนของจิตของจิตใจ ให้เกิดความสงบ. เพียงแต่เขาเดินมาให้เห็นนี้ ก็รู้ได้ว่าคนนี้เป็นคนสงบ : ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ เบียดเบียนตนให้เวรร้อน, ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ เบียดเบียนผู้อื่นให้เวรร้อน. นี้เรียกว่าทำความสงบ โดยส่วนสองทั้งข้างนอกทั้งข้างใน.

สมณะเป็นคำเก่าใช้มาก่อนพุทธกาล.

พูดถึงคำว่าสมณะ, *สมณะ* ให้ละเอียดยออกไป ก็ขอให้รู้ว่า คำว่า สมณะ, สมณะนี้เป็นที่พอใจ เป็นที่พึงประสงค์ ต้องการและเคารพกันมาแล้ว ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาล. ก่อนพระพุทธเจ้า เขาก็มีคำว่า “สมณะ” ใช้อยู่แล้ว เพราะรู้สึกได้โดยสัญชาตญาณว่า ความสงบ ความสงบ นี่มันวิเศษอย่างไร เขาก็มุ่งหาความสงบ, และบุคคลผู้สงบ. ฉะนั้น ถ้าเขาได้เห็นใคร ฤๅ มุณี คนใดคนหนึ่ง, พระพุทธเจ้าหรือสาวกของพระพุทธเจ้า, เขาก็เรียกว่าสมณะ, สมณะ. คำว่า “สมณะ” จึงเป็นคำเก่าแก่ที่สุด อย่าง

เดียวกับคำว่าพระอรหันต์ เหมือนกัน. มันจึงมีมาแล้วใน
ลัทธิอื่น ๆ ก็ลัทธิก็ตาม โดยจะมุ่งเอาคำว่า “สมณะ” นี้แหละ
เป็นประธาน เป็นหลักสำคัญ.

ทั้งนั้นใน ลัทธิใด ๆ ก็ตาม เขาก็ต้องมีสมณะ ตาม
ลัทธิของเขา. สมณะอื่นไม่มีในลัทธิอื่น; หมายความว่า
ต่างคนต่างมีสมณะตามความหมายของตน ๆ แล้วแต่เจ้าลัทธิ
เจ้าศาสนาแห่งลัทธิเขาจะบัญญัติกันอย่างไร.

ในพระพุทธศาสนาเราก็มีสมณะ. สมณะที่หนึ่งคือ
โสดาบัน, สมณะที่สอง คือ สกิทาคามี, สมณะที่สาม คือ
อนาคามี, สมณะที่สี่ คือ อรหันต์, แล้วก็มีในศาสนาอื่น.
สมณะพวกอื่นไม่มีในศาสนาอื่น ก็ว่าไม่ได้มีสมณะเหมือน
กันหรือร่วมกัน. ในพุทธศาสนาเราก็มีสมณะอย่างนี้; เพราะ
ว่ามีระเบียบปฏิบัติ คือ อัฐฐังกิกมรรค, อริยมรรคมีองค์
แปดประการ เมื่อได้ปฏิบัติแล้วดำเนินแล้วก็ให้เกิดสมณะ
สี่จำพวกนี้.

ลักษณะของสมณสารูป.

ความหมายของคำว่า สมณะ สมณะ แปลว่า ผู้สงบ,
ไม่เป็นอันตราย ไม่เป็นข้าศึกแก่ผู้ใด. ถ้าเกิดเป็นข้าศึก,

มีความเป็นข้าศึกแก่ผู้ใด ก็หมดความเป็นสมณะ ; เพราะว่ามีมันเลวร้าย จนถึงกับไปเป็นข้าศึกกับบุคคลภายนอกแล้ว มันก็มีความเป็นข้าศึกแก่ตัวเองในภายในจิตของตัวเองเต็มที่แล้ว มันก็หมดความเป็นสมณะ.

มีคำบาลีว่า สมณีธ อรณา โลเก — สมณะไม่เป็นข้าศึกในโลก สมณีธ อรณา โลเก สมณะไม่เป็นข้าศึก ในโลกนี้ สมณะไม่เป็นข้าศึก ไม่กระทบกระทั่งใคร ในลักษณะที่เป็นอันตรายหรือเป็นข้าศึกทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา.

เพราะท่านมีจิตใจ ไม่เป็นข้าศึกแก่ผู้ใดเสียแล้ว ปล่อยไปตามเรื่อง มันก็ไม่กระทบกระทั่งใคร. ฉะนั้นจึงไม่มีโอกาสที่จะแกล้งทำใครให้เดือดร้อน กระทบกระทั่งเขาโดยเจตนา; อย่างนี้ก็นับว่าเลวมาก. ตามปกติก็ไม่มีการตีที่เป็นเหตุให้กระทบกระทั่งผู้ใดนั้นแหละ จึงจะเรียกว่าเป็นสมณะ เพราะมีความสงบทางกาย สงบทางวาจา สงบทางจิต.

แล้วก็ที่ลึกลงกว่าจิตนั้น ก็ควรจะมียกกำหนดหนึ่งเรียกว่า สงบทาง “อุปธิ” สงบทางอุปธิ สติปัญญาวิภูฏี ความกึกความเหิน. ร่างกายไม่ทำอะไรทางร่างกายที่กระทบผู้อื่น,

ทางวาทก็ไม่พูดกระทบผู้อื่น, ทางจิตความคิดความนึกก็ไม่กระทบใคร. ที่นี้ **สงบทางอุปธิ** ก็ไม่แบกของหนักอะไรไว้ในใจให้ตนเองเดือดร้อน.

อุปธิ นี้คือ ของหนัก ที่ยึดถือไว้โดยอุปาทาน มันก็เบียดเบียนบุคคลนั้นแหละ. บุคคลนั้นเองแหละ มันก็ควร จะสงบระงับไปเสียด้วย, คือว่า ไม่เพียงแต่จิตสงบเพราะมโนกรรมชั้นต้น ๆ มันสงบเพราะ **หมกมิดในขันธ์** ที่เป็นเหตุให้ยึดถือ โดยความเป็นตัวตน; จะเรียกว่าสงบแห่งทวิภูมิจิตเห็น สงบแห่งสติปัญญาที่มันถูกต้อง. ความหมายนี้หรือคำอธิบายอย่างนี้มันลึกลง, แต่ช่วยจำเอาไว้ก็แล้วกันว่าเพียงแต่พูดถึงกาย วาจา ใจนั้นยังไม่หมด มันยังมีอะไรที่ลึกกว่านั้น คืออุปธิที่จิตมันยึดถือไว้ตลอดเวลา.

คนที่ **ไม่ทำทุจริตทางมโนกรรม** คือเว้นจากอกิษณา พยาบาท วิหิงสา มิจฉาทวิภูมิจิตแล้ว, **แต่ยังมีส่วนลึกที่ยึดถือตัวตนอยู่**, ยึดถือความดีความถูกต้องยึดถือในฝ่ายที่อยู่, **อันนี้เป็นอุปธิ** : ยึดถือบุญยึดถือกุศลอยู่, นั้นยังเป็นของหนัก, มันก็เบียดเบียนเพราะมันหนัก, **ต้องหมกมิดอุปธิชั้นลึกที่มันลึกไปกว่า** ชั้นมโนกรรม; บางที่ใช้คำว่า ทวิภูมิจิตก็ได้,

บริสุทธ์ทางกาย บริสุทธ์ทางวาจา, บริสุทธ์ทางใจ, แล้ว
 บริสุทธ์ทางทิวฏฐีอีกทีหนึ่ง. นั้นแหละมันถึงขั้นที่ปล่อย
 วางของหนักที่มีอยู่ในจิต.

นี่พูดให้สั้นเชิง ต้องพูดถึงสี่อย่าง โดยมากพูดเพียง
 สามอย่างคือที่มันปรากฏง่าย ๆ หรือว่าปรากฏอยู่ทั่วไป. ถ้า
 เป็นสมณะโดยแท้จริง ต้องสงบกาย สงบวาจา สงบทางจิต
 แล้ว สงบทางอุปธิ ด้วย. ไม่มีอะไรที่ถือไว้เป็นของหนักโดย
 ความเป็นตัวตน, ไม่มียึดถือแม้แต่พระนิพพานว่า นิพพาน
 ของเราเป็นต้น นี่ก็ความเป็นสมณะ.

ที่นึกคิดเองชื่อว่า ถ้าคนมันสงบถึงขนาดนี้ สงบกาย
 วาจา จิต อุปธิแล้ว มันจะมีลักษณะกิริยาท่าทางอย่างไร.
 นั้นแหละคือ สมณสารูป—รูปลักษณะที่สมควรแก่ความเป็น
 สมณะถึงที่สุด.

แต่ถึงอย่างนั้น มันก็ไม่พ้นจากการที่ดูยาก เข้าใจ
 ยาก. สำหรับบุคคลชนคนธรรมดาจะรู้ว่า คนนี้เป็นพระอรหันต์
 หรือไม่? อย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า ยากมากที่คนธรรมดา
 จะออกกว่า คนนี้เป็นพระอรหันต์หรือไม่. เดียวนี้ก็พูดไว้
 ให้มันหมด.

การรักษาความเป็นสมณะ.

ที่นี้ก็จะพูดถึง การรักษาความเป็นสมณะ. ความ
 เป็นสมณะ นั้น เรียกว่า สามัญญะ, สามัญญะ รูปร่างข้าง-
 นอกนั้นเรียกว่าสมณसारูป. ภาวะข้างนอกเรียกว่าสมณसारูป
 รูปร่างแห่งความเป็นสมณะ. ที่นี้ “สามัญญะ” ภาวะแห่ง
 ความเป็นสมณะนี้ หมายถึงข้างในซึ่งมันลึก, ภาวะแห่งความ
 เป็นสมณะนี้. รักษาสมณसारูปนี้ ขอให้รักษาลึกลงไปถึง
 รักษาความเป็นสมณะ ก็คือ คึงคนให้อยู่อย่างถูกต้องในความ
 เป็นสมณะ; นั่นแหละคือรักษาสมณसारูป.

ถ้าไม่รู้จักความเป็นสมณะ แล้วจะรักษาความเป็น
 สมณะได้อย่างไร? ฉะนั้น บรรพชิตทั้งหลาย ต้องรู้จักความ
 เป็นสมณะ ว่ามันเป็นอย่างไร, อยู่ที่ไหน, จึงจะสามารถ
 รักษาความเป็นสมณะนั้นไว้ได้. ถ้าไม่ใช่รักษาเพื่อเอาคน
 มันก็รักษาภายในตนชี่ รักษาจิตไม่ให้เกิด โลภะ โทสะ โมหะ
 ชื่นมาครอบงำ. นี่คือการรักษาความถูกต้องภายในใจไว้อย่าง
 เต็มที่; เรียกว่ารักษาความเป็นสมณะ, ให้มีความเป็นสมณะ
 ไว้อย่างเต็มที่.

มีคำกล่าวว่ **รักษาความเป็นสมณะไว้เหมือนกับ
เกลือรักษาความเค็ม.** ถ้าเป็นเกลือก็ต้องเค็ม; เรียกว่า
เกลือมันรักษาความเค็มไว้เสมอไป. ^๕ แต่ถ้าเกลือเกิดไม่เค็ม
มันก็หมดความเป็นเกลือ, เขาก็เอาไปเททิ้ง. คำสอนอย่างนี้
พระเยซูก็พูด : รักษาความเป็นสาวกของพระเยซู เหมือน
กับเกลือรักษาความเค็ม; มิฉะนั้นก็จะถูกเขาเอาไปสาตทิ้ง
เททิ้ง เกลือที่ไม่เค็มใครจะเก็บไว้ทำไม.

^๕ ฉะนั้น **สมณะก็รักษาความเป็นสมณะไว้ เหมือนกับ
เกลือรักษาความเค็ม;** ไม่รักษาความเป็นสมณะ ก็เหมือน
เกลือไม่รักษาความเค็ม มันก็ตกไปจากพรหมจรรย์^๕ จาก
ศาสนาน^๕.

รักษาความเป็นสมณะ ด้วยธรรมะอีกประเภทหนึ่ง
แต่มันก็ยังเนื่องอยู่ในความเป็นสมณะ. **ธรรมะประเภท**^๕
เอาเป็นเครื่องช่วย เป็นอุปการณ โดยเฉพาะก็คือธรรมะที่มัก
จะถือกันว่าหน้าปากคอก หน้าปากคอกไม่ค่อยสนใจ คือ
ธรรมะที่ชื่อว่า **หิริ** และ **โอตตปปี**. จำไว้ให้แม่น ๆ. **หิริ**
ความละอายต่อการที่ตนเป็นเกลือจืด ก็มัน **ไม่มีความเป็น**
สมณะแล้วก็ละอาย, แล้ว **โอตตปปี** คือ **กลัว, กลัวความที่**
ไม่มีความเป็นสมณะ.

หิริ และ โศคตปฺปะ เป็นปัจจัยส่งถึงการบรรลุมรรคผล. นี่พบในพระบาลี ไม่ใช่ธรรมะสำหรับสังคมชั้นต่ำ, ธรรมะเพื่อสังคมอย่างที่สอน ๆ กันอยู่ ซึ่งสอนกันต่ำเกินไป. หิริ และ โศคตปฺปะ นี้จะช่วยสนับสนุน ช่วยส่งเสริมถึงวาระสุดท้ายเพื่อจะบรรลุพระอรหัตต์ กันเลย. ถ้าเขายังมีความละเอียดอ่อนบาป ยังละเอียดต่อความทุกข์ ยิ่งกลัวต่อความทุกข์ มันก็มีแต่ส่งขึ้นไป ๆ, ส่งขึ้นไปให้พ้นจากความทุกข์. สมณะผู้จะรักษาความเป็นสมณะ ก็ต้องมีหิริและโศคตปฺปะ ให้มากพอ ตลอดเวลา เรื่อยไป เรื่อยไป จนกว่าความเป็นสมณะมันจะสมบูรณ์.

ฉะนั้น คำว่า “สมบูรณ์” นี้ ก็ไม่ต้องรักษาแล้ว มันกลายเป็นพ้นเจตนา ก็จนหมดกิเลสแล้ว. พอหมดกิเลสแล้ว มันก็ไม่ต้องเจตนารักษา มันก็มีของมันเอง. นี่เขาเรียกว่าพ้นเจตนา, เป็นโลกุตตระ, รักษาความเป็นสมณะไว้ได้เรื่อย ๆ ไปจนกิเลสหมด. ที่ไม่ต้องรักษามันก็มีผลเท่ากับรักษา; เพราะว่าอันตรายหรือศัตรูมันไม่มีแล้วนี่. ฉะนั้น จึงต้องมีหิริและโศคตปฺปะ ยิ่งขึ้นไป, ยิ่งขึ้นไป จนถึงกับบรรลุพระอรหัตต์.

นี่ธรรมะคู่แรกของการศึกษาเล่าเรียน ไม่ใช่ธรรมะ
 ทำๆ เที่ยๆ จะอยู่กับที่ตรงนั้น จะต้องใช้ในการรักษาความ
 เป็นสมณะเรื่อยไป, เรื่อยไปจนถึงการบรรลุพระอรหันต์.

แล้วธรรมะอื่น ๆ ยังมีอีก ไปสังเกตดูเองก็ได้ เช่น
 สัมปรัสนธรรมบางข้อ ที่เรียกว่า *อัตตัญญตา, อัตตัญญตา-รู้จัก
 ตนเอง. ถ้ารู้จักตนเองจริงๆ แล้ว มันจะไม่หยุด จะไม่
 หยุด จะไม่ละเลย จะไม่พอใจหยุด. มันจะต้องการขึ้นไป
 เรื่อย ให้ไปสูงขึ้นไปเรื่อย.*

บทปัจจุเวกขณะที่ว่า *เตยวันเราเป็นสมณะแล้ว กิริยา
 อាកารใด ๆ ของความเป็นสมณะ เราจะประพฤติกิริยา
 นั้น ๆ นั้นแหละ คือรู้จักตัวเอง. อุบาสกทั้งหลายก็พิจารณา
 ว่าเราเป็นอุบาสกแล้ว ธรรมะใดสำหรับอุบาสก เราจะ
 ประพฤติธรรมะนั้น : อยู่ที่บ้านก็พิจารณาอย่างนั้น, อยู่ที่
 วัดก็พิจารณาอย่างนั้น ก็จะเป็นเครื่องรักษาความเป็นสมณะ
 ความเป็นพุทธบริษัทไว้ได้เป็นอย่างดี.*

ที่นี้ก็พิจารณากันในแง่ว่า อยู่ที่ไหน คือสถานที่
 สมณะอยู่ที่ไหน? คำตอบที่มันไม่มีทางจะผิด. แต่มันมี
 ลักษณะเป็นกำปั้นทุบดิน เมื่อถูกถามว่า **สมณะอยู่ที่ไหน?**
 มันก็ตอบว่า **ความสงบมีที่ไหน สมณะอยู่ที่นั่น.** ถ้าไป
 ตอบว่า อยู่ที่วัด บ้า โดยไม่รู้สีกตัวนะ; ถ้าตอบว่าอยู่ที่
 บ้านก็จะโง่โดยไม่รู้สีกตัว. ต้องตอบว่า **ความสงบอยู่ที่ไหน**
สมณะอยู่ที่นั่น : บ้านก็ได้, วัดก็ได้.

แต่ถ้าว่า **ถูกที่สุด** ก็ว่า **อยู่ในจิต** อยู่ในใจ อยู่ใน
 สันดาน. สมณะไม่อยู่ที่บ้าน ไม่อยู่ที่วัด ไม่อยู่ในป่า ไม่
 อยู่ในเมือง; **อยู่ในจิตของผู้มีความสงบ** จนกลายเป็น
 นิสัยสันดาน.

เช่นพระอรหันต์นี้ ก็มีความเป็นสมณะ หรือมี
 สมณภาวะอยู่ในจิตในสันดานของท่าน, จนกระทั่งพูดได้
 ว่า ท่านไปนั่งลงตรงไหน ตรงนั้นก็มีสมณะ มีความสงบ
 มีความเป็นสมณะ.

สมณะช่วยทำโลกให้สงบ.

ที่นี้ความปรารถนาของเรา มัน *ควรจะปรารถนาว่า*
ขอให้สมณะมีทั่วไปทั้งโลก. ให้สมณะมีทั่วไปทั้งโลกดีกว่า

มันก็จะ เป็นโลกที่มีสันติภาพ มีสันติสุข ชนิดที่เที่ยงแท้และ
ถาวรทั้งโลก. ให้สมณะนี้แหละเป็นผู้นำโลก, ให้สมณะ
เป็นผู้นำโลก. ถ้าพูดให้ถูกกว่านั้น ก็ว่า ให้สมณะเป็นผู้นำ
จิตใจของประชาชน.

เมื่ออาตมาไปเที่ยวที่อินเดีย, เกิดความรู้สึกข้อน^๕
ขึ้นมาว่า สมณะหรือบรรพชิต ที่เขาเรียกกันว่าพระ หรือ
สาธุ, ที่อินเดียเขาเรียกพระว่าสาธุ, สาธุ, คำว่าสาธุนั้นเป็น
คำเรียกพระ, พระมาพักอยู่ที่ตรงไหน โดยมากพักอยู่ที่ศาลา
ประจำบ้าน. คนจะไปนั่งล้อม ทั้งหญิงทั้งชายไปนั่งล้อม
ล้อมพระหรือล้อมสาธุ แล้วก็พูดกันเรื่อย. มีสาธุบางองค์
ไม่ได้นั่งผ้าเลย แต่ก็มีคนเข้าไปนั่งล้อม ตามเรื่องที่ต้องการ
เพราะว่าบรรพชิตในประเทศอินเดียนั้นมีครบ, มากอย่าง
มากนิกาย ไม่รู้ว่าเท่าไรแหละ จนกระทั่งว่านั่งผ้าก็มี นั่งนิต
เตียวกัมี ไม่นั่งเลยก็มี นั่งเต็มทีก็มี นั่งจนเกินนั่งก็มี มัน
มีทุกอย่าง แต่ได้รับความเคารพนับถือเป็นสาธุด้วยกัน
ทั้งนั้น; ถ้าพอมานั่งลงตรงไหนแล้ว ชาวบ้านจะมา
มุงล้อม,

มันคล้ายๆ กับบ้านเรา พอพระธุดงค์มาบักกลด
 ลงที่ตรงไหน ชาวบ้านก็ไปนั่งล้อม แต่ที่อื่นเดียวยังมาก
 กว่านั้น รู้สึกว่ามันมากกว่านั้น. แล้วมันก็จะแปลกกันอยู่
 ที่ว่า ไม่ใช่มาขอเครื่องรางจากพระธุดงค์; ไม่เคยเห็นเลย
 ไปตาม ไปพูด ไปคุย ทำเดียวแหละ, ไม่ได้มาขอเครื่องราง
 ของพระธุดงค์ เหมือนบ้านเรา ขอสามตัวบ้าง ขอเครื่อง
 รางบ้าง. อย่างนี้มันก็ไม่นำ, มันไม่นำโลก.

ถ้าบรรพชิตมานั่งตรงไหน แล้วคนก็เข้าไปตาม
 เรื่องปัญหาในทางจิตใจ นี่สมณะจะนำโลกได้ก็เพราะเหตุนี้
 มันควรจะจัดให้เป็นอย่างนั้น ก็เป็นผู้นำวิญญูณของ
 ประชาชนเลย. สมณะเป็นผู้นำวิญญูณของประชาชน.

ถ้าว่าสรุปผลแล้ว มันเป็นประโยชน์แก่บุคคลนั้นๆ
 เป็นประโยชน์แก่สังคม, เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งโลก. ถ้า
โลกนี้สนใจเรื่องสมณะ สนใจความสงบอย่างความเป็นสมณะ
โลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ดีกว่า**โลกพระศรีอารยเมตไตรย** ก็ได้ ดี
 กว่า**โลกพระศรีอารย**ก็ได้, เพราะ**โลกพระศรีอารย**นั้น จะ
 มุ่งหมายความไม่เบียดเบียนกันอย่างเดียวเสียมากกว่า แต่ไม่

ถึงกับหมดกิเลส; ไม่ได้เน้นที่ความหมดกิเลส เขาเน้นที่ความไม่เบียดเบียน; แต่ถ้าเราเอาความสงบ สมณะนี่เป็นหลัก แล้วมันจะมากกว่านั้น คือมันไม่เบียดเบียนแน่; เพราะถ้าสงบในภายใน แล้วก็**ไม่เบียดเบียน** เพราะจิตใจสูงขึ้นไปถึงหมดกิเลส เป็นพระอรหันต์.

นี่ **การกระทำของสมณะ** ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือ ต่อโลก ช่วยทำโลกให้สงบ **รักษาความสงบในโลกให้คงอยู่** มีอยู่. เอาละพูดถึงเรื่องฟ้าสาangkān เสียที.

ถ้าไม่มีสมณะในชั้นที่เป็นที่พอใจ ก็ต้อง **ช่วยกันทำให้มีสมณะ** ที่แสดงออกเป็น**สมณสารูป**. เราอาจจะต้องยอมรับว่า แม้จะไม่มีสมณะแท้จริง ก็ขอให้**มีสมณสารูป** เพียงภายนอกเอาไว้ก่อนเดอะ ยังปลอดภัยตั้งครึ่ง; เพราะมีสมณะสารูป ทำทางเป็นสมณะ จะเบียดเบียนใครไม่ได้ จะเบียดเบียนชาวบ้าน ผู้ให้อาหารด้วยศรัทธาไม่ได้คอก ถ้ายังมีทำทางเป็นสมณะอยู่

ถ้าว่าภายในเป็นสมณะจริงด้วย สมกับมีทำทางอย่างนั้น มันก็เรียกว่าวิเศษ ๑๐๐%. ถ้ามีทำทางเป็นสมณะ

แม้แต่ภายนอก นั้นก็ยังมิผลไม่น้อยกว่า ๕๐% เพราะมัน เบียดเบียนใครไม่ได้ ; พอไปเบียดเบียนใครเข้า มันก็ ไม่มีสมณสารูป. นี้เรียกว่า พ้ำสางทางสมณสารูป.

ขอให้บรรพชิตทั้งหลาย มีสมณสารูป พอคนเขา เห็นแล้ว เขาก็ร้องว่า สาธุ, สาธุ, สาธุ ยกมือไหว้ นี่เดี๋ยว นี้เราจะทำได้แต่เฉพาะเด็ก ๆ ไซ้ให้เด็ก ๆ ไหว้ พระมา สาธุ, สาธุ, มันทำได้แต่เด็ก ๆ คนใหญ่ไม่เอา ผู้ใหญ่ก็ไม่เอา.

✽ พ้ำสางทางสมณสารูป.

อีกข้อหนึ่ง เมื่อตะกั้สารูป สมณสารูป เดียวนี้ว่า สมณสาธิ์พ. สารูปแปลว่า มีรูปสมควรแก่ความเป็นสมณะ ที่นี้ **สาธิ์พ มีอาธิ์พสมควรแก่สมณะ** คือ หากิน **สมควรแก่ ความเป็นสมณะ** เรียกว่าสมณสาธิ์พ. ในบาลีวินัย เรียก ว่า **ภิกขุสาธิ์พ, ภิกขุสาธิ์พ.**

ปาฏิโมกข์ข้อแรกนั้น : **ภิกขุณิ สิกขาสาธิ์พสมา- ปนฺนา** — มีสิกขาและสาธิ์พของภิกษุทั้งหลาย ก็มีการศึกษา และ**มีอาธิ์พ ควร หรือตรง หรือถูกต้อง** กับความเป็นภิกษุ.

साथी ก็แปลว่า มีอาชีพร่วมกัน, มีอาชีพตรงกัน มีอาชีพด้วยกัน. คนที่อยู่ร่วมกันได้ดังนั้น ต้องมีอาชีพตรงกัน.

คำว่า “อาชีพ” ในที่นี้เอาความหมายว่า คำรงไว้, คำรงไว้ อาชีพคือการดำรงไว้ซึ่งชีวิต. *อา*—แล้วก็ชี้จะ—*ดำรงไว้ซึ่งชีวิต* แล้ว*สา*, *สา* ก็แปลว่า*ร่วมกัน*, *साथी* แปลว่า*ดำรงชีวิตร่วมกัน*.

คงจะเล็งถึง *ธรรมชาติ* แล้วก็มองเห็นชัดว่า ถ้ามันเป็นชนิดเดียวกัน *หมู่เดียวกัน* อะไรกัน มัน *จะต้องมีอาชีพเหมือนกัน*; เช่นว่า *ควาย* มันต้องกินหญ้า *อย่างนี้*, แล้วหมาก็ต้องกิน *ซี่* *อย่าง* ท่านพยอมว่า; มันก็มีอาชีพดำรงชีพเหมือนกัน *ในหมู่คณะเดียวกัน* นั่นแหละคือ *साथी*. ดังนั้น *ภิกษุจึงมีอาชีพเหมือนกันหมดเลย, อาชีพแห่งปุณฺณิยบุคคล*.

ฉะนั้นการที่จะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ก็จะต้องมีการดำรงชีพเหมือนกัน *ร่วมกัน* มันจึงจะอยู่ด้วยกันสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียวกัน. ถ้าว่ามีอาชีพผิดกัน ชัดขวางกัน มันก็อยู่ไม่ได้แหละ *เดี่ยว* มันก็จะทะเลาะกัน จะเกิดการขัดแย้งขึ้นมาในตัวของมัน.

เช่นว่า ภิภษมีอาชีพด้วยกาไรให้ ของผู้อื่นที่มีศรัทธา,
เรียกว่า ปรทัตตูปชีวี - มีชีวิตอยู่ด้วยสิ่งของที่ผู้อื่นให้.
ฉะนั้นภิภษุทั้งหลายก็มีชีวิต มีอาชีพอยู่ด้วยสิ่งของที่ผู้อื่นให้
นี้เรียกว่าถูกต้อง,

ถ้าว่าภิภษุบางองค์ จะไปค้าขาย จะไปทำนา จะ
ไปจับปลา น้ำมันก็อยู่กันไม่ได้ เพราะมันไม่ใช่อาชีพ หรือ
ไม่มีอาชีพที่เข้ากันได้. ภิภษุทั้งหลายก็มีอาชีพอยู่ ด้วย
วัตถุที่มีผู้ให้ด้วยศรัทธา. ทำไมจึงมีผู้ให้? แล้วให้แล้วยัง
ต้องไหว้อีก ไม่ใช่ให้เฉยๆ ก็เพราะว่ามีอะไรเหมาะพอที่จะ
เป็นอย่างนั้น. เขาจึงเรียกว่า อาชีพปฐนีอบุคคล เพราะ
ภิภษุเหล่านั้นเป็นสมณะอย่างถูกต้อง แก่ความเป็นสมณะ
เหมือนกับว่ามาแล้วในข้อต้นนั้นแหละ; ก็หมายความว่า
ท่าน มีชีวิตอยู่อย่างเป็นประโยชน์มหาศาลแก่โลก เป็นผู้
นำโลก ให้โลกนี้มีสันติภาพ. ท่านก็มีความดีมากมาย ที่
ท่านทำให้แก่โลก. ฉะนั้นท่าน จึงมีสิทธิ ที่จะบริโภคน
อาหารของผู้อื่น. ผู้อื่นเอาอาหารมาให้ มาเลี้ยงชีวิตไว้ก็
ได้บุญ, เป็นเหมือนาบุญของโลก เพราะมีชีวิตอยู่ เพื่อให้
โลกได้บุญ.

ถ้าใคร มีชีวิตอยู่ เพื่อให้โลกได้รับประโยชน์
เกินค่าแล้ว คนนั้นเป็นนาบุญ. พระสงฆ์เป็นนาบุญ ก็
เพราะว่าพระสงฆ์ทำอย่างนั้น; ถ้าใครไปทำอย่างนั้นเข้า
คนนั้นก็กลายเป็นพระสงฆ์ไปได้เหมือนกันแหละ. แล้ว
ลองดูซิ เราเสียดสละให้ผู้อื่นปลอดภัย มันก็เป็นนาบุญ
ของผู้หนึ่ง, เป็นปุ๋ยนียบุคคล ของผู้หนึ่ง; แต่ว่ามันจะไม่
มาก, ไม่สูงสุดเท่ากับหม้อบรรพชิต ภิกษุที่เป็นภิกษุที่แท้จริง.

๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ศุภทาหนาทถกตองกเป็นปุ๋ยนียบุคคล.

อาตมาเคยพูดว่า พวกครูทั้งหลายก็เป็นอาชีพ
ปุ๋ยนียบุคคล. ถ้าเขาเป็นครูจริงๆ นะ ก็เขาขวัญญาณ
ของนักเรียนลูกศิษย์ ให้สูงได้จริงๆ มันมีค่าเกินกว่าเงินเดือน
ที่ได้รับ; แล้วครูก็เป็นปุ๋ยนียบุคคล เงินเดือนที่ครูได้รับ
ก็กลายเป็นเป็นปุ๋ยนียวัตถุคือ เป็นเครื่องบูชาคุณ ไม่ใช่
ค่าจ้างไม่ใช่เงินเดือน.

เดี๋ยวนี้ครูเขาไม่ได้ทำอย่างนั้น เงินเดือนที่ได้รับ
มันก็ยังคงเป็นเงินเดือนอยู่นั้นแหละ, เป็นเงินเดือนอยู่
นั้นแหละ. แต่ถ้าครูเขาได้ทำประโยชน์แก่โลกมากกว่านั้น

เกินค่าของเงินเดือน เงินเดือนก็กลายเป็นเครื่องบูชาคุณ
ของครูไป ครูก็เป็นปุชนียบุคคลได้.

หรือ ถ้าสมมุติว่า พวกผู้พิพากษาศาลาการทำหน้าที่
ของคน ถูกต้องบริสุทธิ์ที่สุดต้อง ได้ผลเป็นความสงบสุขแก่
สังคม โดยแท้จริง มันก็มีค่ามากกว่าเงินเดือนที่เขาได้รับ.
ฉะนั้นเงินเดือนนั้น ก็กลายเป็นวัตถุบูชาคุณไปได้เหมือนกัน.
พวกผู้พิพากษาศาลาการที่บริสุทธิ์ที่สุดต้อง ก็กลายเป็นปุชนีย-
บุคคลได้เหมือนกัน; แม้จะไม่เต็มความหมายร้อย
เปอร์เซ็นต์เหมือนกับพระสงฆ์.

อยากจะมองให้กว้าง ๆ ออกไปว่า ภาษีพู่ชี่นีย-
บุคคลนั้นมันก็ได้ เป็นสิ่งที่มิได้แก่ทุกคน. เหมือนบิดา
มารดา เกิดลูกมา เลี้ยงลูกมาทนลำบากทุกอย่างทุกประการ
โดยไม่ได้รับค่าจ้างอะไรจากลูก ก็เป็นปุชนียบุคคลของลูก
ได้. ฉะนั้นบิดามารดาก็อยู่ในฐานะปุชนียบุคคลแก่ลูก.
ถ้าลูกจะตอบแทนบิดามารดา เมื่อลูกโตขึ้นมา มีเงินมีของ
มาตอบแทนบิดามารดา มันก็กลายเป็นเครื่องบูชาคุณไปด้วย
เหมือนกัน. ฉะนั้นเราจะต้องนึกถึงความเป็นปุชนียบุคคล
นี้ กันให้มาก ๆ.

ที่นั่นอาชีพปุชนียบุคคล, อาชีพของภิกษุ ภิกษุณี
 สาขีนปุชนียบุคคล ทั่วกันทุก ๆ องค์ แลละ เรียกว่าทุก ๆ
 องค์ จึงเรียกว่าเป็นอาชีพของหมู่สงฆ์, ก็เป็นอาชีพ เป็น
 อาชีพของภิกษุทั้งหลาย เป็นสมณอาชีพ หรือเป็นอาชีพ
 ของสมณะ.

ฉะนั้นสมณะจึงเป็นสถาบันสูงสุด ไม่ต้องเป็นห่วงว่า
 จะไม่มีอะไรกิน ไปที่อินเดียมันรู้สึกอย่างนี้มากกว่าที่เมืองไทย;
 เพราะไปเห็นคนเขาให้ความเคารพ เอาใจใส่ในพวกเขา คือ
 ภิกษุนี้มากกว่า. นี่ก็เป็นหน้าที่ของภิกษุนี้ ที่จะต้องมี
 อาชีพ มีอาชีพนี้ให้ถูกต้อง เสมอกันหมดในหมู่สงฆ์ หมู่
 ภิกษุทั้งหลาย.

แล้วอยากให้มองลงไปถึงชาวบ้าน ประชาชน
 ทั้งหลายที่อยู่กันเป็นหมู่ ๆ เป็นหมู่นี้ ขอให้ดำรงชีวิตด้วย
 อาชีพเหมือนกัน, แล้วก็อยู่กันสบาย. ในหมู่ชาวนามี
 อาชีพชาวนา, ในหมู่ชาวสวนมีอาชีพชาวสวน สม้าเสมอกันดี,
 มันก็มีความสะดวกสบาย ง่ายกว่าที่จะมีอาชีพขัดแย้งกัน.

เดินทางสู่นิพพาน ต้องมีสาวีพเหมือนกัน.

เฮ้, ที่นี้ขึ้นมาดูถึงหมู่ภิกษุ คือหมู่คนหมู่สัตว์ที่จะเดินทางไปในิพพาน. ที่พูดว่าเดินทางไปในิพพานนี้พูดภาษากัน ภาษาสมมุติ; ที่จริงนิพพานนั้นมันถึงไม่ได้ด้วยการเดิน มันถึงได้ด้วยการทำให้จิตใจพัฒนาขึ้นมา, ไม่ใช่การเดินด้วยเท้า. แต่เราเปรียบเสมือนว่า เป็นการเดิน; เพราะมันไม่มีคำอื่นใช้. คำว่าปฏิบัติก็แปลว่า เดิน; รู้ไว้เถอะเรามีการปฏิบัติ; แต่แล้วคำว่าปฏิบัติ มันก็แปลว่า เดินอยู่นั้นแหละ,

ในหมู่คนเหล่านี้ ซึ่ง มีการเดินทางไปในิพพานนี้จะต้องมีสาวีพเหมือนกัน คือภิกษุทั้งหลายก็มีสาวีพของภิกษุทั้งหลาย ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสิกขาบทนั้น ๆ, รอดตายอยู่ได้ด้วยบัจจัย ที่ทายกทายิกาถวายให้ โดยไม่ต้องไปทำนาเอง เป็นต้น. นี้เรียกว่าสาวีพ.

เมื่อมีสาวีพตรงกัน ก็มีความเหมาะสมที่จะอยู่ด้วยกัน นั้นแหละ, หรือจะพูดว่ามีสิทธิ สิทธิอันชอบธรรมที่จะอยู่ด้วยกัน.

ในภาษาวินัยเรียกว่า สมานสังวาส, มีสังวาสเสมอ
กัน คือ เป็นภิกษุเสมอกัน จึงมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมกัน. ถ้า
ไม่เสมอกัน ก็ไม่อยู่ด้วยกัน ซึ่งเขาถือว่าต่างนิกาย. ภิกษุ
ต่างนิกายไม่อยู่ร่วมกัน เพราะไม่มีสิกขาและสาชีพอันเดียวกัน
ภิกษุต้องชำระสิกขาและสาชีพของตนให้ถูกต้อง ในการที่จะ
อยู่ร่วมกัน. เช่นสงฆ์หมู่^๕ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า^๕
มีสิกขาและสาชีพตรงกันหมด.

นี่คำว่าสาชีพ แปลว่าอาชีพร่วมกัน, สารูปแปลว่า
มีรูปร่วมกัน, มีรูปเหมือนกัน คือความมีอาชีพควรแก่ความ
เป็นภิกษุ มีรูปภาวะควรแก่ความเป็นภิกษุ, มีอาชีพดำรงชีพ
สมควรแก่ความเป็นภิกษุ.

ที่^๕เรื่องมันก็เลยออกไปถึงว่า การหาเลี้ยงชีพ.
การหาเลี้ยงชีพ การที่จะได้^๕มาเลี้ยงชีพ ต้องถูกต้อง, ถูกต้อง
ตรงกับความเป็นภิกษุ. อย่าให้มันนอกกริยาของความเป็น
ภิกษุ, แล้วถ้ายึดเอาแต่เพียงว่า แล้วแต่เขาจะให้ มีอาชีพ
เพียงว่า แล้วแต่ผู้อื่นจะให้อย่างไร มันก็ตรงกันไปทั้งหมด
เป็นสาชีพเดียวกันทั้งหมดด้วย สงฆ์จะมีที่^๕พัน ที่^๕หมั้น ที่^๕แสน
องค์ก็มีสาชีพเดียวกัน.

การแสวงหานอกแนวของภิกษุ เรียกว่าอเนสนา.

แต่เดี๋ยวนี มันเกิดปัญหาขึ้นมา เพราะมีบางองค์แหวกแนว, แหวกแนวไม่ยอมรับอาชีพตามที่ถูกต้องของภิกษุ. เขาก็ไปแสวงหาอาชีพตามความต้องการของเขา หรือกิเลสของเขา. อาชีพแหวกแนวอย่างนี้ ก็เรียกว่าอเนสนา, *อเนสนา แสวงหานอกแนวของสมณะหรือของภิกษุ* ซึ่งก็ได้มีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล. ถ้าไม่มีมาแล้วในครั้งพุทธกาล ทำไมมันจึงมีคำนี้อยู่ในพระวินัย ในบาลีเล่า. นั่นแหละเขาไม่มีอาชีพของภิกษุ; แต่เขาไปแสวงหานอกแนวของภิกษุ เรียกว่า อเนสนา.

เมื่อเขารู้ว่า ประชาชนจะเลื่อมใสเป็นพิเศษได้อย่างไร เขาก็ทำอย่างนั้น เพื่อให้ประชาชนเลื่อมใส แล้วก็ไต่ถวายเป็นปัจจัยมากเป็นพิเศษออกไป; เช่นทำเคร่ง, ทำเคร่งให้คนโง่ชอบ. นี่จะเป็นคำที่รักกุศลไหม? *ทำเคร่งให้คนโง่ชอบ* แต่คนฉลาดไม่ชอบนะ, ก็ไปทำเคร่งให้คนโง่ทั้งหลายชอบ, แล้วคนโง่ทั้งหลายก็รุมกันถวายเป็นปัจจัย แต่คนฉลาดไม่เอาด้วยดอก.

เพราะฉะนั้นเรื่องอเนสนาทั้งหลายนี้ คนฉลาดเขาไม่เอาด้วย จะเอาด้วยแต่คนที่ไม่ฉลาด มันต้องมีมาแล้วแต่ในครั้งพุทธกาล เพราะว่ามีกล่าวไว้ในพระวินัย. พอมาในชั้นอรรถกถา, อรรถกถาก็คงจะมีหนักขึ้นไปอีกแหละ. มันมีข้อความเขียนไว้ในอรรถกถา เล่าเรื่องอเนสนานี้ร้ายกาจยิ่งไปกว่าครั้งพุทธกาลเรียกว่า เรื่อง **สุกรยักษิ** :—

เรื่องนี้ เราเคยเอามาแปลลงในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา แล้วมีคนเอาไปแจก แล้วถูกค่า. พระนั้นแหละเป็นผู้ค่า, เอาหนังสือเรื่องสุกรยักษิไปแจกที่ไหน พระจะเป็นผู้ค่า.

สุกรยักษินั้น ข้างหนึ่งมันเป็นหมู, รูปร่าง ดูข้างหนึ่งมันเป็นหมู, ข้างหนึ่งมันจะเป็นวัว, มันร้องเหมือนกับแพะ, แล้วบนหัวก็มีเขา, มันมีครบอย่างนี้, มันก็มีครบอย่างนี้, แล้วมันก็หากิน มันเป็นยักษ์ มันจะจับสัตว์กิน. ถ้ามันเห็นฝูงแพะมา มันก็หลบซ่อนเสีย มันร้องแพะๆ แพะๆ. แพะก็เข้ามาใกล้ในระยะที่มันจับกินได้ แพะหนีไม่ทัน. ถ้ามันเห็นหมูมา มันก็หันข้างที่เหมือนหมู เข้าไปหาฝูงหมู. หมูก็ว่าเป็นหมูด้วยกัน ก็เข้ามาใกล้ สุกรยักษิ

ก็จับกิน. ที่นี้ถ้าวัวมา มันชูเขาไพล่พันหญ้า ให้เห็นว่าเป็น
วัว. วัวไม่รู้เข้ามาใกล้ สุกฤษณ์ก็จับกิน.

เรื่องอย่างนี้มีในอรรถกถา แล้วมากด้วย, รุนแรง
ด้วย. เรื่อง *กาจำศีล* เรื่อง *สุกฤษณ์* เป็นเรื่องอนเสนา
ไม่ใช่สาขีพของภิกษุ แล้วมีคำอธิบายไกลออกไป เรียกว่า
ทำการค้า, *รूपียส์โวหาร*, *รूपียส์โวหาร* — *ภิกษุสำเร็จรूपีย-*
สังโวหารัง เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ นี้มันก็ทำการค้า ด้วย
รूपียะ คือเงินตราหรือด้วยสิ่งของ; ทำการแลกเปลี่ยนที่ได้
กำไร นี้เขาเรียกว่า อนเสนา, หาทรัพย์อย่างฆราวาส ด้วย
การหลอกลวงนานาชนิด ด้วยวาทศิลป์ด้วยอะไรต่างๆ.

ฉะนั้นการที่พูด ชนิดที่ให้เขาพอใจ แล้วเกิดลาภ
เกิดสักการะ นี้มันก็เป็นพวกไม่ถูกต้องทั้งนั้น จนกระทั่ง
ว่า แม้ด้วยคำขับ. พระพุทธเจ้าไม่ยอมฉันอาหาร ที่ได้มา
ด้วยคำขับ แก่ชวานาพราหมณ์คนนั้น ซึ่งทรงกล่าวคำขับว่า
สทุธา พีชั ตโป จุกฺขิจิ ปญฺญา เม ยุกนงฺกิล วลฺล เป็นคำกาถา
คำขับ. พอตาพราหมณ์คนนี้เขาเลื่อมใส แล้วเขาถวายให้
ฉัน ท่านไม่ฉัน. นี้เป็นสิ่งที่ได้มาด้วยคำขับ เป็นอนเสนา

เป็นวัตถุไม่ควร ท่านก็ไม่ฉัน อย่างนี้เป็นต้น; ต้องเอา
ไปทิ้ง.

เดี๋ยวนี้เรามันทำอะไรนอกแนว เกินความจำเป็น
เพราะเราต้องการเกินความจำเป็น มันจึงต้องทำอเนสนา.
แต่ถ้าเขาถวายด้วยศรัทธาไม่ได้หลอกลวง มันก็ไม่เป็น มัน
ก็อยู่ที่ว่าเป็นการนอกแนวหรือหลอกลวงหรือไม่?

ภิกษุควรมีสำชีพไม่เป็นอเนสนา.

มี* หน้าต่างทางสำชีพ แล้วขอให้ภิกษุดำรงชีวิต ชนิก
ที่ถูกต้องตามความเป็นภิกษุ. เขาจะถวายมากน้อย หรือ
ถวายเกิน ถวายเหลือเพื่อ มันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เราไม่ทำ
อเนสนาก็แล้วกัน.

ภิกษุในครั้งพุทธกาลนั้นยาก ที่จะทำอเนสนา
เพราะว่าท่านเป็นภิกษุที่ถูกต้องเป็นส่วนมาก. ภิกษุที่ทำ
อเนสนา เกิดเรื่องขึ้นมาตามวินัยนั้นเป็นส่วนน้อย เรียกว่า
เป็นส่วนน้อยและหายาก. เพราะว่าออกบวชด้วยเจตนาดี
ทั้งนั้น. ฉะนั้นสิกขาและสำชีพของภิกษุเหล่านั้นจึงถูกต้อง,
แล้วยิ่งเมื่อเป็นอยู่ด้วยสันโทษ ตามอริยวงศ์ เรื่องอาหารก็ดี

เรื่องเครื่องนุ่มห่มก็ดี ที่อยู่อาศัยก็ดี หยูกยาก็ดี สันโทษ
 อย่างยิ่งแล้ว, มันก็ไม่มีทางที่จะต้องไปทำอเนสนา. มัน
 เหลือกินเหลือใช้ แล้วท่านฉันอาหาร ชนิดที่เรียกว่า
ยาปนาย — *ยังอัคตภาพให้เป็นไป* เท่านั้นแหละ, ฉันพอกัน
 ตายให้มีชีวิตอยู่พอทำงานได้ มันก็เลยไม่ต้องทำอเนสนา
 มีสำนวนเรียกว่า กินอาหารเหมือนกับการกินเนื้อลูกกลาง
 ทะเลทรายนี้. แต่ไม่ได้หมายความว่าให้อคตอยาก หรือกิน
 อาหารไม่พอ แล้วเป็นโรคขาดอาหาร, ไม่ได้หมายความว่า
 อย่างนั้น, คือเป็นอยู่อย่างพอที่ พอสบาย นี้เราจะต้องระวัง.

คำบรรยายนี้สำหรับฟ้าสว่างทางภิกษุสาชีพ *ให้อาชีพ*
ของภิกษุมืออากร สางออกจากความมืด ที่มันเคยมืด;
 เพราะว่าเป็นอยู่เป็นบีกแผ่น, เป็นบีกแผ่นมากเข้าๆ
 ก็จะเกิดแข่งกัน สร้างวัดสร้างโบสถ์. ถ้าโบสถ์ของฉัน
 ไม่ได้บุญด้วยหินอ่อน เหมือนโบสถ์ของผู้อื่น ฉันก็ทนอยู่ไม่
 ได้ นี่มันก็ต้องชวนชวนจนเกิดอเนสนา. อย่าต้องออกชื่อ
 ศึกว่า ว่ามันมีอะไรบ้าง สำหรับสมัยปัจจุบันนี้.

ขอแต่เพียงว่าให้กลับไป, ให้กลับไปสู่ภาวะถูกต้อง
 แต่ดั้งเดิมที่มันเคยถูกต้อง ให้มันถอยกลับ ค่อยๆ ถอยกลับ
 ค่อยๆ ถอยกลับ อย่างมั่นคง; เหมือนกับที่ว่า มันได้

ค่อย ๆ เปลี่ยนไป ค่อย ๆ เปลี่ยน ๆ ไป ที่ค่อย ๆ ลืมตัว
 ค่อยลืมตัวโดยไม่ทันรู้สึกตัว ค่อย ๆ ลืมตัวจนผิดหมด. เทียบ
 นี้มันจะถูกกันทั้งที่แล้ว ขอให้ดอยกลับ ๆ ดอยกลับ, ดอย
 กลับเช่นเดียวกับที่มันค่อย ๆ ลืมตัว, ค่อย ๆ ลืมตัวไปอยู่ใน
 ความผิดพลาด. ที่นี้ภิกษุทั้งหลายก็มองดูความที่มันได้ผิด
 พลาด ออกไปไกลถึงไหน แล้วก็ขอให้มันดอยกลับ ๆ มันก็
 จะมาสู่สภาพเดิม, อย่างที่เรียกว่าฟ้าสว่างทางภิกษุสาธิป ไม่พ้น
 จากการที่จะต้องใช้หิริและโอตตัมปะ และธัมมัญญาตีก
 ตามเคย.

ถ้าเรามีความละอาย มีความกลัว ในความผิดพลาด
 เหล่านี้แล้ว มันก็ดอยกลับได้; เป็นฟ้าสว่างทางภิกษุสาธิป
 ภิกษุสาธูป ภิกษุสาธิป สมณสาธูป สมณสาธิป กลับมาแล้ว
 ก็เป็นฟ้าสว่างทางบรรพชิต.

นี่การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว พวกกันได้อีก
 สองสามเรื่อง

วันนี้ ขอยุติการบรรยาย เพื่อเป็นโอกาสให้พระ-
 คุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระธรรมเป็นคณะ ทั้งแล้วส่งเสริม
 กำลังใจ ในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้อุฏุกตอง ยิ่งขึ้น ๆ
 สืบต่อไป.

หลงความบ้าว่าศีลธรรม

โลกทุกวัน	อยู่ในชั้น	กลียุค
ที่เบิกbuk	เร็วสุด	สู่จุดสลาย
จนสิ้นสุด	มนุษย์ธรรม	ต่ำอบาย
เพราะเห็นาง -	จักรร้าย	เป็นดอกบัว
กิเลสใส -	หัวส่ง	ลงปลักกิเลส
มีความแกว่าน	แสนพิเศษ	มาสุขหัว
สามารถดู	ดิ่งกันไป	ใจมีดมัว
เห็นตนตัว	ที่จมกาม	ว่าความเจริญ
มองไม่เห็น	ศีลธรรม	ว่าจำเป็น
สำหรับอยู่	สุขเย็น	ควรสรรเสริญ
เกียรติ กาม กิน	บั้นบัว	ยิ่งกว่าเกิน
แล้วหลงเพลิน	ความบ้า	ว่าศีลธรรม ๕

พวงมาลา อินทนิล

ยิ่งเจริญ ยิ่งบ้า ?

ถ้าพูดว่า	“ยิ่งเจริญ	คือยิ่งบ้า”
ดูจะหา	คนเชื่อ	ได้ยากยิ่ง
เพราะต่างชอบ	ความเจริญ	ที่เกินจริง
เจริญอย่าง	ผีสิง	ยิ่งชอบกัน
โลกเจริญ	เกินขนาด	ธรรมชาติแหก
เกิดของแปลง	แปลงโลก	ให้โศกศัลย์
ทำมนุษย์	ให้เป็นสัตว์	พิเศษพลัน
คือฆ่ากัน	ทั้งบนดิน	และใต้ดิน
ยิ่งเจริญ	ยิ่งดุเดือด	ด้วยเลือดอาบ
ยิ่งฉลาด	ยิ่งมีบาป	กว่ายุคหิน
สร้างปัญหา	ยุ่งยาก	มากระเบิด
โลกทั้งสิ้น	สุขความบ้า	ว่าความเจริญฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

พระองค์อยู่ที่หลังม่าน

ดูให้ดี	พระองค์มี	อยู่หลังม่าน
อยู่ตลอด	อนันตกาล	ท่านไม่เห็น
เฝ้าเรียกหา	ดุจเท่าหอน	หอนหาเป็น
ไม่รู้เช่น	เชิงหา	ยิ่งหาไกล

เพียงแต่แหวก	ม่านออก	สักคอกหนึ่ง
จะตกตะลึง	ใจสั้น	อยู่หวั่นไหว
จะรู้จัก	หรือไม่	ไม่แน่ใจ
รู้จักได้	จักปรีดี	“อยู่นี่เอง”

เชิญพวกเรา	เอาภาร	“การแหวกม่าน”
งดงมกาย	ตายด้าน	หยุดโง่งเงง
ทำลายล้าง	อวิชา	อย่ามัวเกรง
ว่าไม่เก่ง	ไม่สวย	ไม่รวบบุญ ๕

พุทธทาส อินทปัญโญ

สุจิต - ทุจิต

ทุจิต	คือจิต	เกิด “ตัวกู”
เผ่ายกหู	ชูหาง	อย่างบ้าหลัง
เขาดักเตือน	อย่างไร	ไม่ยอมฟัง
เผ่าคลุ้มคลั่ง	เดือดพล่าน	เผาผลาญใจ

สุจิต	คือจิต	ว่าง “ตัวกู”
สะอาดอยู่	ด้วยสภาพ	อันพร้อมใส
สว่างอยู่	เพราะเห็นตาม	ความจริงไป
สงบอยู่	เพราะเย็นได้	ไม่ร้อนรน

เหตุตั้งนั้น	หมั่นระวัง	ตั้งสติ
คุมความตรวิ	ทันควัน	หมั่นฝึกฝน
มิให้เกิด	“ตัวกู”	อยู่ในตน
เป็นสุขน	เพราะสุจิต	วิศิษฐ์เอย ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

ติดตำราจะติดตั้ง

จรรยาวิชา	ดวงใจ	ให้ผ่องแผ้ว
อย่าทิ้งแนว	การถือ	คือเหตุผล
อย่าถือแต่	ตามตำรา	จะพาดน
ให้เวียนวน	ติดตั้ง	นั่งเปิดดู
อย่าถือแต่	ครูเก่า	เฝ้าสองบาตร
ต้องฉลาด	ความหมาย	สมัยสุ
อย่ามัวแต่	อ้างย่ำ	ว่าคำครู
แต่ไม่รู้	ความจริง	นั่นสิ่งใด
อย่ามัวแต่	ถือตาม	ความนึกเดา
ที่เคยเขลา	เก่าแก่	แต่ไหนๆ
ต้องฉลาด	ซูดเขลา	ปิดเป้าไป
ให้ดวงใจ	แจ่มตรู	เห็นลู่ทาง ฯ

พจนานุกรม อธิบาย

เราถือศาสนาอะไรกันแน่?

ศาสนา	โบสถ์วิหาร	การวัดวา
ศาสนา	คือพระธรรม	คำสั่งสอน
ศาสนา	ประเพณีธรรม	ตามขั้นตอน
ศาสนา	พาสัตว์จร	จวนนิพพาน
ศาสนา	เนืองอก	พอกพระธรรม
ศาสนา	น้ำครำ	ของเปิดห่าน
ศาสนา	ภูตผี	พานิชการ
ศาสนา	วิตถาร	กวนบ้านเมือง
ศาสนา	ใหม่ใหม่	ร้ายกว่าเก่า
ศาสนา	ของพวกเจ้า	โจรผ้าเหลือง
ศาสนา	ปัจจุบัน	พันการเมือง
ศาสนา	มล้างเหลือง	เมืองคนเย็น ๙

พุทธทาส อินทปัญโญ

เรียนธรรมะ

เรียนธรรมะ	อย่าตะกละ	ให้เกิดเหตุ
จะเป็นเปรต	หิวปราชนฺ์	เกินคาดหวัง
อย่าเรียนอย่าง	ปรัชญา	มัวบ้ำดั่ง
เรียนกระทั่ง	ตายเปล่า	ไม่เข้ารอย

เรียนธรรมะ	ต้องเรียน	อย่างธรรมะ
เรียนเพื่อละ	ทุกข์ใหญ่	ไม่ทอดย
เรียนที่ทุกข์	ที่มีจริง	ยิ่งเข้ารอย
ไม่เลื่อนลอย	มองให้เห็น	ตามเป็นจริง

ต้องตั้งต้น	การเรียน	ที่หุตฯ ฯลฯ
ล้มผัสแล้ว	เกิดเวทนา	ตันหาวิ้ง
ขึ้นมายุาก	เกิดผู้อยาก	เป็นปากปลิง
“เรียนรู้อยิง	ตันหาดับ	นับว่าพอ” ๕

พุทธทาส อินทปัญโญ

ប្រាសាទ គោតម

៦ ទេពគោតម	កណ្តាល	ព្រះវិហារ
ក្រុង	បាត់ដំបង	ភ្នំពេញ
ខេត្ត	កំពង់ចាម	កំពង់ចាម
ស្រុក	ស្រះបាទ	ស្រះបាទ
ភូមិ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល
ឃុំ	កណ្តាល	កណ្តាល

เรียนวิปัสสนา

เรียนวิปัสสนา	เพิ่งมีมา	ต่อภายหลัง
ไม่เคยฟัง	ในบาลี	ที่ตถา
ไม่แยกเป็น	คันณะ	วิปัสสนา
มีแต่ว่า	ตั้งหน้า	บำเพ็ญธรรม
เพราะทนอยู่	ไม่ได้	ในกองทุกข์
จึงได้ลุก	จากเรือนอยู่	สู่เนกขัม
จัดชีวิต	เหมาะแท้	แก่กิจกรรม
เพื่อกระทำ	ให้แจ้ง	แห่งนิพพาน
ในบัดนี้	มีสำนัก	วิปัสสนา
เกิดขึ้นมา	เป็นพิเศษ	เขตสถาน
ดูเอาจริง	ยิ่งกว่าครั้ง	พุทธกาล
ขอให้ท่าน	จริง, ดี	มี วิปัสสนา ๗

พุทธทาส อินทปัญโญ

เรียนชีวิต

เรียนชีวิต	อย่าแสวง	จากแหล่งนอก
อย่าเข้าไป	ในคอก	แห่งศาสตร์ไหน
อย่ามัวคิด	ยุ่งยาก	ให้ฝากใจ
อย่าพิจารณา	จาระไน	ให้hung
อย่ายึดมั่น	นั่นนี่	ที่เรียกกฎ
มันตรงตรง	คดคด	อย่างหมดหวัง
จงมองตรง	ลงไป	ชีวิตัง
ดูแล้วหยัง	ลงไป	ในชีวิต
ให้รู้รส	หมดทุกด้าน	ที่ผ่านมา
ให้ชิมซาบ	วิญญาณ์	อย่างวิเศษจู้
ประจักษ์ทุกข์	ทุกระดับ	กระซิบซิด
ปัญหาชีวิต	จะเผยออก	บอกตัวเอง ๕

พุทธทาส อินทปัญโญ

ไม่น่าจะบ้า

พุทธศาสนา	คือวิชา	ที่เปลื้องปลุก
มิให้คน	ทนทุกข์	เท่าเส้นขน
แต่คนรับ	รับมา	ทำสัปดน
มาทำตน	ให้ทุกข์	รุกข์ขึ้นไป

ให้ยึดมั่น	ขลาดเขลา	เมาศาสนา
สอนเป็นบ้า	เรียนเป็นบ้า	คว่ำกันใหญ่
สร้างเป็นบ้า	จนเป็นผ้า	บังจิตใจ
เกิดฝึกฝาย	พวกพรรค	รักสู้กัน

ส่วนพระธรรม	คำสอน	สิ่งดับทุกข์
ไม่สนใจ	ทำให้ถูก	ตามหลักนั้น
หลงส่งเสริม	เพิ่มทุกข์	ลูกเป็นคว้น
นี่แหละพันธุ์	พวกบ้า	เจ้าข้าเอ๋ย ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

บางนาที่ท่านมีมัน

รสอะไร	ไม่ประเสริฐ	หรือสุทธิตานต์
ยิ่งไปกว่า	รสของการ	“ไม่ต้องได้
ไม่ต้องเป็น	ไม่ต้องอยู่	ไม่ต้องตาย
ไม่กระหาย	ไม่สงสัย	ไม่กังวล
ไม่หวั่นไหว	ไม่ถือ	ร้ายหรือดี
ไม่ถวิล	หวังที่	มันลับสน
เช่นจวนได้	หรือจะได้	แต่กลายวน
เป็นไม่แน่	ว่าตน	จะได้มัน”
รสความว่าง	อิมโอะชะ	ตลอดกาล
เป็นสัมปราย -	โหวหาร	พระอรหันต์
ดูให้ดี	บางนาที่	ท่านมีมัน
แต่ที่ท่าน	ดูไม่ดี	ไม่มีเอย ๙

พุทธทาส อินทปัญโญ

บันทึกการจัดพิมพ์

หนังสือชุดลอยปทุมนี้ ได้รวบรวมธรรมบรรยายชุดลอยปทุมของท่านเจ้าคุณหลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ที่ได้บรรยายไว้ในกาลสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ อันเป็นธรรมบรรยายที่มีคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน และเพื่อเป็นการสืบทอดพระธรรมคำสอนให้ถูกต้อง สมบูรณ์บริบูรณ์

หนังสือ ชุด “ลอยปทุม” มีจำนวน ๓๐ เล่ม พิมพ์ครบบริบูรณ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๕

๑. เรื่อง ชีวิตเยือกเย็น	๒. เรื่อง เห็นธรรมชาติ
๓. เรื่อง พระธรรมคติ	๔. เรื่อง พบชีวิตจริง
๕. เรื่อง ธรรมโอสภ	๖. เรื่อง ธรรมะคู่ชีวิต
๗. เรื่อง เช่นนั่นเอง	๘. เรื่อง ความหลุดพ้น
๙. เรื่อง พรพระธรรม	๑๐. เรื่อง ศิลปแห่งชีวิต
๑๑. เรื่อง พระพุทธศาสนา	๑๒. เรื่อง บำเพ็ญบารมี
๑๓. เรื่อง ธรรมมานุภาพ	๑๔. เรื่อง ฟ้าสายทางธรรม
๑๕. เรื่อง หัวใจของธรรมะ	๑๖. เรื่อง ธรรมสังัจจะ
๑๗. เรื่อง ธรรมะ ๒๔ เหลี่ยม	๑๘. เรื่อง ปณิธาน ๓ ประการ
๑๙. เรื่อง วิปัสสนาลัดสั้น	๒๐. เรื่อง ปฏิจจสมุปปาท

ฯลฯ

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ ไว้บริการท่านสาธุชน จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐ โทร. ๘๘๘๗๙๕๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

- สถาบันหนังสือธรรม กราบเรียนเชิญท่านสาธุชนร่วมฟังพระธรรมเทศนา จากพระ
สุปฏิปันโน ในโครงการ พบพระ พบธรรม ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐-๑๐.๓๐ นาฬิกา
ณ ห้องประชุมสถาบันหนังสือธรรม บริเวณชั้น ๒ อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

บทบอด - ๓๓ดี.

หม่องหม่องจ้อง หมองหมองไร ไม่เห็นฟ้า
ถั่งถั่งปลา ก็ไม่เห็น น้ำเย็นใส
ไล่ได้อ่อน หมอง ไม่เห็นดิน ฟ้ากินไป
นพอน ก็ไม่ หมองเห็นกูต ทั้ดูดกใหม่ ;

คพทัวไป ก็ไม่ หมองเห็นโลก
ถ้อถกทงไฟฟัก หนองหนอง อยู่เนือสั้น
สัวห ไขวพทอ ประยุกตธรรม ธรรมะปลอ
เห็นห หมดสิ้น ากสิ้น หมดลงไป อย ๕

หม่องหม่องจ้อง

974-453-316-1

ธรรมสังฆการะบูชาพระคุณแห่งองค์บรมขยา ในวาระมงคลกาล ๑๐๐ ปีพุทธทาส
ท่านที่สนใจปรารถนามีไว้ศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...ธรรมสภา
โทรศัพท์ / โทรสาร : (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕, ๘๘๘๗๙๔๐, ๔๔๑๑๙๑๗, ๔๔๑๑๕๘๘ ราคา ๑๐๐ บาท

